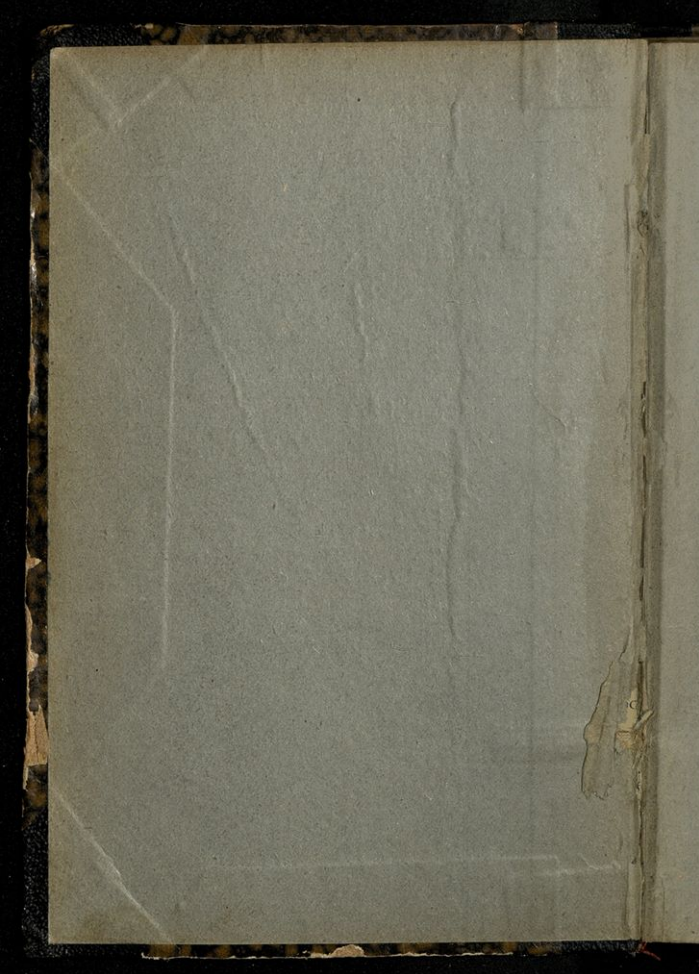

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

53493

J

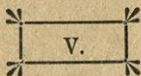

VEŃEC

SLOVANSKIH POVESTIJ

Prevodi
iz
raznih slovanskih jezikov.

V GORICI
Tiskala in založila »Goriška Tiskarna« A. Gabršček.
1901.

53493

53493

F2c 4762 / 1957

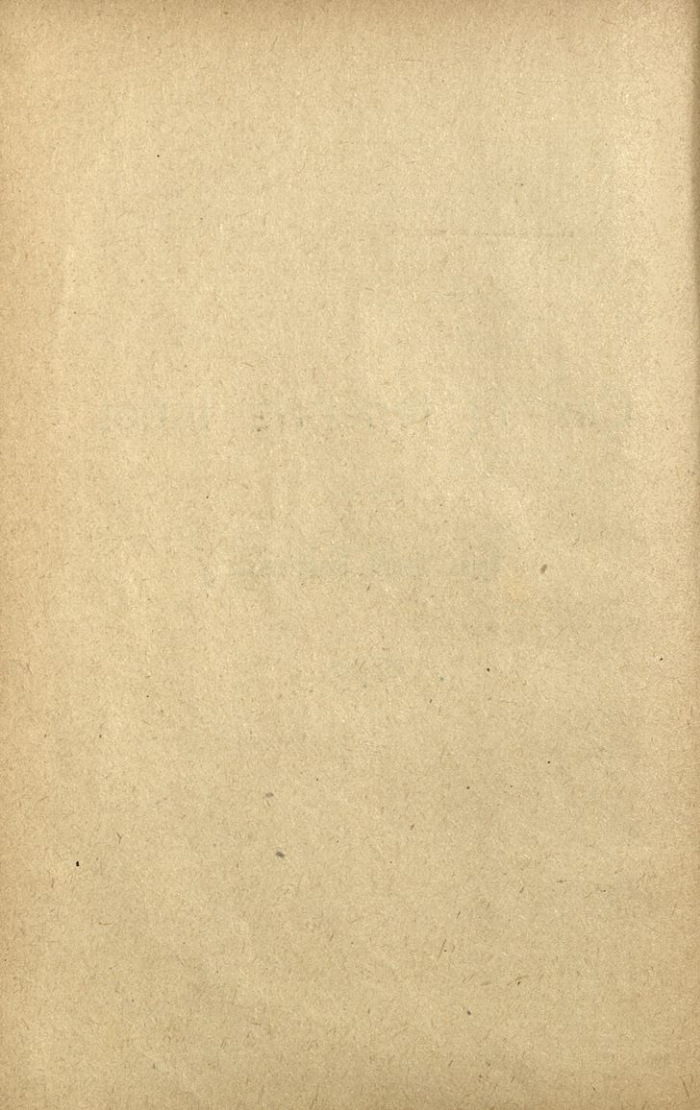
ID = 42954753

Lux in tenebris lucet.

Spisał Henrik Siemkiewicz.

jeseni, zlasti v novembru, nastanejo včasih tako vlažni, žalostni in temni dnevi, da še celó zdravemu človeku jame presedati življenje. Od onega časa, ko se je Kamenka čutil bolan ter je prestal truditi se nad soho »milo-srdje«, ga je tlačilo slabo vreme dokaj huje nego bolezen. Vsako jutro, vstavši s težavo s postelje, je marljivo brisal zakaljeno veliko okno v svojem ateljeju ter gledal kvišku, da bi zagledal vsaj tu pa tam košček jasnega nebá; a vsako jutro ga je prekanilo pričakovanje. Težka svinčena megla je visela nad zemljo; dežja ni bilo, celó kameniti tlak na dvoru je bil videti podoben gobam, vseskozi napitim vode. Povsod je bilo mokro, vse naokrog prenapolneno vlage;

posamezne kaplje, padajoče na vodovodne cevi, so dolgočasno in enakomerno zvenele, kakor cinkanje počasi nihajoče ure.

Okno v ateljeju je bilo obrnjeno na dvor, dotikajoče se na eni strani sadnega vrta. Skozi ograjo je bila še videti zelena trava. Njena zelena barva je bila žalostna in bolna, kakor bi se bila skrivala v njej smrt in gnjiloba; drevesa pa, z ostanki orumenelega listja in z vejami, črnimi od vlage, so že popolnoma otrpnila. Vsaki večer se je oglašalo med vejami sadnega vrta krokanje vran, ki so letele iz lesov in poljan na zimovanje v mesto ter se, močno lopotaje s perutnicami, vsedale na gole vrhove k prenočenju. V takih dnevih je bilo v ateljeju žalostno kakor v mrtvašnici. Mramor in gips sta prekrasna v žarkih solnčne svetlobe, toda v tem mraku je njiju belina, kakor se je zdelo, skrivala v sebi nekaj turobnega. Temne, z dletom izklesane figure, zgublajoče vsako razločnost, so se spremenile v nerazločne, skoro strašne postave. Nečistota in nered sta tvorili delavnico še turobnejšo. Po tleh je na debelo ležal prah, napravljen iz razteptanih odlomkov kamenja; bilo je videti tudi blato, nanešeno naravnost z ulice. Na

osivelih stenah so viseli gipsovi modeli rok in nog. Ne daleč od okna se je bliščalo malo zrcalo, ozaljšano s konjsko glavo in s šopkom makartovskih cvetic, popolnoma začrnelih od prahú. V kotu je stala postelja, pokrita s staro oguljeno odejo, poleg postelje nočna mizica z železnim svečnikom.

Kamenka, da bi ne imel prevelikih stroškov, si ni najel zá-se posebnega stanovanja ter je prenočeval v ateljeju. Njegova postelja je bila navadno zaslonjena s preprogo, toda sedaj je bila ta preproga odstranjena za to, da je bolnik mogel brez ovire gledati v okno, pričakujé lepega vremena. V ateljeju je bilo še drugo veliko okno, toda tako pokrito s prahom, da je še v jasnih dnevih le slabo prodirala skozi njegove šipe dnevna svetloba.

Vreme se ni zjasnilo. Čez nekoliko mračnih dnij so se oblaki še bolj znižali, zrak se je napil vlage in megle in dnevi so postali še turobnejši. Kamenka se je počutil še slabeje; naposled se je slekel ter vlegel v posteljo. Prav za prav ga ni mučila kaka določna bolezen; bil je le utrujen, izmučen, nezadovoljen in žalosten. Splošna onemoglost ga je vrgla v posteljo. Ni si sicer želel umreti, ni pa čutil v sebi dovolj

moči, živeti. Dolge ure mračnega dneva so se mu zdele še daljše radi tega, ker je bil sam. Žena mu je umrla pred dvanajstimi leti, sorodniki so živeli po drugih krajih, prijateljev pa Kamenka tudi ni imel. V poslednjih letih so se ga znanci vedno bolj in bolj izogibali radi neprestano naraščajoče njegove razdraženosti. S početka je njegova slaba volja vse zanimala; toda pozneje, ko je sama nedolžna šala jela vzbujati v njem dolgo trajajočo zamer, so celó najbližji tovariši odstopili od njega.

Dolžili so ga tudi, da je z leti postal pobožen; ta pobožnost pa se je zdela vsem sumljiva. Zlobni jeziki so govorili, da Kamenka presedava po cerkvah in se hlini duhovnikom, da bi si pridobil naročil. To pa ni bilo res. Njegova pobožnost ni bila nemara posledica globoke in mirne vere, toda pri tem ni bila tudi sredstvo koristolovja. Podobne sodbe o njem je vzbujala večinoma skopost, naraščajoča v njem vedno bolj in bolj. Nekoliko let že, kakor smo omenili višje, je živel v svojem ateljeju, hranil se Bog vé s čim in si tako spodkopal svoje zdravje, da je njegovo lice postalo prozorno in rumeno kakor vosek. Ljudi se je izogibal tudi radi tega, da bi nemara kdo ne potreboval od

njega kake usluge. Sploh je bil on človek jako nesrečen, z negotovim značajem in z obilico grenkosti. A vendar njegova narava ni bila razkosana in vsakdanja; celó njegove pomanjkljivosti so imele svoje posebne umeteljniške črte. Oni, ki so si mislili, da si je vsled svoje skoposti nabral obilo premoženja, so se močno motili.

V resnici pa je Kamenka bil revež radi tega, ker so vsi dohodki, kar jih je imel, šli na pokup dragih in redkih portretov; te portrete je hranil spravljene v nožnice v globelji svoje škrinje ter jih časih pa časih pregledoval in prešteval s koprnjenjem oderuha, preštevajočega denar. Strast k portretom je on marljivo skrival pred vsemi, nemara radi tega, ker se je rodila v njem vsled njegove velike nesreče in občutljivosti. Leto, ali nemara še nekoliko poprej, po smrti svoje žene je Kamenka videl pri nekem antikvarju star portret, predočujoč Artemido; v licu Artemide je menil videti podobo svoje pokojne žene, pa je takoj kupil podobo. Kamenka je s početka kupoval samo podobe Artemide, potem pa, sorazmerno kakor je naraščala njegova strast, je začel zbirati vse, kar je zaslužilo njegovo pozornost. Človek, zgubivši

ljubljeno bitje, mora se na nekaj navezati radi tega, da si s tem sploh omogoči obstanek.

In kdo, gledaje Kamenka, bi si mogel domišljevati, da je ta stari egoist in čudak nekdam vneto in strastno ljubil! Mogoče, ko bi mu ne bila umrla žena, bi mu tekli dnevi življenja lepše in jasnejše. Pa bodi temu kakor hoče, toda ljubezen je preživela v tem človeku čas njegove sreče, njegovo mladost in celó njegov talent. Pobožnost, ki se je v teku mnogih let spremenila že v navado, je izvirala tudi iz tega vira. Ne da bi spadal k številu globokovernih ljudi, je Kamenka po smrti svoje žene začel moliti za njo. To je smatral za jedini način, ki ga je podobno nevidljivi niti družil s pokojnico. Očividno, ljudje hladne narave so sposobni, ljubiti močno in vstrajno. Po smrti žene se je vse življenje Kamenke, vse njegove misli, ovilo okrog spomina na njo ter živelo v njem, podobno rastlini, srkajoči svoj sok iz panja, na katerem je vzrastla. Toda človeško bitje, hraneče se s trupom spomina na nenadomestljivo zgubo, hira in vene. Če bi Kamenka ne bil umetelnik-podobar, verjetno, ne bil bi preživel te prevelike zgube. Njega je rešil poklic: po njeni smrti je sklenil

umetnik, postaviti ji prekrasen spomenik. Konečno, nepotrebno je celó pojašnje-
vati, da mrtvim ni mnogo mar za spo-
menike; toda Kamenka je hotel izgo-
toviti nekaj za svojo Sonjo, in delal je
spomenik več s srcem nego z rokami.
Trud ga je vedril, in samo njemu se je
imel zahvaliti, da v teku prvih mesecev
Kamenka ni prišel ob pamet, marveč
se spoprijaznil s svojim gorjém. Ostal
je razbit in nesrečen človek, toda ume-
teljnost je rešila umetnika. Na hvalo
tej je živel še doslej.

Ljudje, ogledavajoči na razstavah
sohe in podobe, si često ne domislijo,
da umetnik more služiti umetelnosti
častno ali nečastno. V tem oziru ni bilo
moči Kamenki ničesar očitati: on ni
imel mogočnih kril, bil je le srednje
nadarjen; vsled tega nemara tudi ume-
tnost ni mogla napolniti vseskozi nje-
govega življenja ter nadomestiti mu vse
zgube. Zato pa je on močno čislal ume-
tnost in se iskreno ukvarjal z njo. V
teku dolgih let se on nikdar ni izneveril
umetnosti, tudi je ni razžalil, ne radi
denarja, ne radi pohvale ali napadov.
Tvoril je takó, kakor je čutil. V dnevih
srečnega svojega življenja je Kamenka
znan govoriti z drugimi o umetnosti,
potem pa, ko so se vsi odvrnili od

njega, je samcat v svojem ateljeju večkrat premišljeval o njej vzvišeno in blagonaklonjeno . . .

Smatral se je popolnoma samotarja ter ni videl v tem nič tujega. Občevanje z ljudmi ima svoj zakon, po katerem se posebno nesrečneži izključujejo iz družbe; vsled tega se jih poprimejo lastnosti, pokrijejo jih nedostatki, uprav kakor se kamen, odvržen iz struge, pokrije z mahom. Sedaj, ko je Kamenka obolel, ni nobena živa duša pogledala v njegov atelje, izvzemši služabnice, ki je prišla dvakrat na dan, nastavljat samovar in podajat mu čaj. Služabnica mu je vsakokrat svetovala, naj pozove zdravnika, toda boječ se stroškov, ni se mogel umetnik odločiti za to. Naposled je popolnoma oslabeled, nemara radi tega, ker več dnij ničesar ni dél v usta razun čaja. On vrhu tega ni imel veselja ni jesti, ni delati, ni živeti. Njegove misli so bile blede in vele kakor listje, katero je gledal skozi okno, strinjajoče se popolnoma z mračno, turobno jesenjo, blatom in svinčeno mračnim nebom. Dà, ni ga bolj bridkega časa v življenju, kakor ta, kadar se človek popolnoma prepriča, da je izvršeno vse, kar je mogel izvršiti, pre-

živeló vse, kar je mogel doživeti, da sedaj nima ničesar več iskati v življenju.

V teku poslednjih let je Kamenka s tajnim strahom priznaval, da se je izčrpal njegov talent. Sedaj je bil prepričan o tem, bolestno razmišljajoč, da ga naposled celó umetnost zapusti na veke. On ni še pričakoval smrti, ni pa tudi verjel v popolno ozdravljenje. V mračni duši umetnika ni bilo ni iskrice kake náde. Če si je sploh kaj želel, je bilo jedino to, da bi nastalo lepo vreme in bi solnce veselo razsvetlilo njegov atelje. Vsako jutro, ko je služabnica prišla s čajem, jo je povpraševal:

»A kaj, ali se še ni zjasnilo s katere strani?«

»Taka megla je«, je odvrnila ona, »da ljudje sami sebe ne vidijo.«

Bolnik, zaslišavši tak odgovor, je zaprl oči in ležal nepremično po cele ure. Na dvoru je bilo kakor poprej mrtvo tiho: samó kapljice dežja so zamolklo zvenele v vodovodu in ceveh.

Ob treh popoldné je postalo takó temno, da je Kamenka moral prižgati svečo. Ker je bil zeló slab, se je navadno močno trudil pri tem. S početka, predno je stegnil roko k vžigalicam, je dolgo premišljeval in zbiral moči, potem pa je počasi in mrzko stegnil roko.

Prižgavši svečo, je Kamenka zopet počival ter ležal nepremično do večera, do prihoda služabnice, molče poslušaje z zaprtimi očmi žvenket kapljic v vodovodnih ceveh. Kaj čuden je bil takrat njegov atelje. Plamen sveče je osvetljeval posteljo in na njej ležečega Kamenko; blesk svetlobe je padal na glavo umetnika, prevlečeno s suho in žolto, skoro polikano poltjo. Ostali del sobane pa je tičal v mraku, ki se je zgoščeval z vsakim trenutkom čedalje bolj. — Med tem pa se je tudi na dvoru čedalje bolj temnilo in čim temnejše je postajalo, tem bolj so se oživljale sohe, ozarjene z blede-rudečkasto svetlobo. Plamen sveče, plapolajoč, se je sedaj ponižal, pa zopet povišal, in v tem fantastično trepetajočem blesku so se tudi podobe, kakor se je zdelo, dvigale, kakor bi stopale na prste ter gledale na shujšanega podobarja, hoteče se prepričati, ali še živi on, ki jih je ustvaril. In resnica, na njegovem licu je že bila videti otrpnelost smrti. Samo časih pa časih so se zasanele ustnice bolnika slabo gibale; nemara je molil ali proklinjal svojo osamelost in neznosljivi žvenket meglenih kapljic, ki so ga dražile ves čas njegove bolezni.

Enkrat na večer je prišla služabnica k njemu nekoliko veselejša, in radi tega je bila dokaj zgovornejša nego navadno.

»Toliko dela imam, da komaj dvakrat na dan utegnem pogledati k vam. Kaj, ko bi vzeli k sebi usmiljeno sestro; ona vam bo stregla zastonj, a to dokaj bolje nego vsaka druga.«

Kamenki je bil nasvet služabnice vseč, toda on, kakor vsi zdražljivi ljudje, je imel navado, nasprotovati vsemu, kar so mu svetovali drugi, in v tem hipu v to ni privolil. Toda ko je služabnica odšla, je začel nehoté premišljevati o tem.

»Usmiljena sestra! . . . To je res! Ne stane ničesar, koliko pa ima človek od nje ugodnosti, koliko pomoči!« Kamenka, kakor vsak bolnik, prepuščen sam sebi, je izkušal dokaj nezgod in neprijetnostij, boril se je s tisočnimi manjšimi potrebščinami, ki so ga dražile in mu presedale. Večkrat je z leno pobešeno glavo ležal po cele ure, predno je mogel zbrati moči in popraviti si vajšnico. Nekoč ga je po noči prevzemal smrtni mraz in on bi bil drago plačal jeden kozarec toplega čaja: pa če mu je že prižiganje sveče narejalo tolik trud, koliko truda bi ga še le stalo,

pripraviti si tople vode! Usmiljena sestra bi vse to opravila z dobroto, usmiljenim sestram navadno. O, koliko lažje bi se prenašale bolečine v podobnem položaju.

Revež je prišel s svojim premišljevanjem tako daleč, da je začel misliti o bolezni pod nadzorstvom usmiljene sestre, kakor o nečem zaželenem in dobrem, ter se je celó čudil, da bi njega mogla doleteti ta sreča. Zdelo se mu je, da ko bi prišla k njemu usmiljena sestra ter prinesla s seboj nekoliko veselja in pomirjenja v njegovo sobano, pa bi se tudi na dvoru zjasnilo, in te večno zveneče kapljice bi prestale, mučiti ga. Naposled mu je jelo biti žal, da se ni dogovoril s služabnico o tej reči.

Približala se je dolga, mračna noč, in služabnica bi imela priti še le v jutro. Razumel je, da ta noč bo zanj dokaj težja od vseh poprejšnjih. Kamenka je jel premišljevati, kako je sedaj nesrečen, in v nasprotje njegovi sedanji revščini so mu stopila živo pred oči minula srečna leta. In kakor poprej misli o usmiljeni sestri, tako so se sedaj spomini o preživelih dnevih sreče zvezali v njegovih oslabelih možganih s podobami o solncu in toplém blesku lepega vremena. Začel je misliti o svoji

pokojni ženi in se pogovarjati ž njo. Kamenka je tako delal vsikdar, kadar mu je bilo posebno slabo. Naposled se je utrudil, začutil veliko slabost ter zaspal.

Sveča, stoječa na ponočni omarici, je počasi dogorevala. Rudečkasta njena svetloba je še nekolikokrat zaplapolela v modro-sivem blesku, na to pa je ugasnila. V sobi je zavladala črna tema. A med tem so na dvoru neutrujene kapljice enakomerno težko in otožno padale po vodovodnih ceveh, kakor bi zbirale vá-se mrak in vso tugo prirode.

Kamenka je dolgo spal lahko in sladko spanje; ko pa se je prebudil, se mu je zdelo, da se v njegovem ateljeju godí nekaj nenavadnega. Mramornate sohe in gips so se jele beleti. Široko beneško okno se je vedno bolj in bolj žarilo od blede svetlobe.

V tej svetlobi zapazi Kamenka sedeti nekoga pri svoji postelji.

On široko odprè oči ter jame opazovati: bila je usmiljena sestra. Sedela je nepremično s pobešeno glavo, obrnjeno nekoliko proti oknu. Roké je imela sklenjene na kolenih; očitvidno je molila. Bolnik ni mogel videti njene lica; razločno je opazil samo njeno belo čepico in temni plašček. Srce mu

je prestrašeno udarilo; v glavi so se mu rodila različna vprašanja:

»Kedaj je mogla služabnica pripeljati semkaj usmiljeno sestro? Kako je prišla sèm? Na to si je domislil, da je to le prikazen vsled njegove onemoglosti, in zatisnil je oči . . .

Toda čez minuto jih zopet odprè. Usmiljena sestra je sedela na prejšnjem mestu nepremično, kakor zatopljena v molitev.

Čudni občutki groze in velikega veselja ga prevzamejo, da so mu kar lasje stopili po koncu na glavi. Nekaj je z nepojmljivo močjo vleklo njegov pogled k temu bitju. Zdelo se mu je, da jo je že nekje videl, toda kedaj in kje — tega se ni mogel spomniti. Prevzela ga je nepremagljiva želja, videti jo v lice, toda bela čepica mu je isto zakrivala. Kamenka sam ni vedel, čemu ni smel spregovoriti ž njo, niti se dvigniti, ali celó dihati. Čutil je samó, da ga prevzema čedalje večji strah in radost in z začudenjem je premišljeval: kaj to pomeni? . . .

Med tem se je popolnoma zdanilo. In kako čudovito jutro se je porodilo tam na dvoru! Nepričakovano, brez vsakih prehodov, se je ukradla v njegov atelje močna, radostna, iskreča svetloba

kakoršna se pojavlja samó spomladi, v dnevih cvetočega maja.

Valovi zlate svetlobe so se enako povodnji dvigali ter napolnili sobano; mramor se je vtopil in raztajal v tem blesku, stene so se stopile in zginile v njem, in Kamenka se je nenadoma videl v neopredeljenem, leskečem prostranstu. Opazil je, da je jel beli čepec usmiljene sestre izgubljati vedno bolj in bolj svoje okrajce, tajati se in razlivati se v nekako nežno srebrno meglo, spreminjačo se istotako v iskrečo svetlobo.

Usmiljena sestra počasi obrne svoje lice k bolniku in ta nesrečen, od vseh zapuščen revež, zagleda naglo pred seboj v svetlem oreolu znan, vedno ljubljen obraz svoje žene. On skoči po koncu na postelji in iz njegovih prsij se izvije krič, v katerem je bil združen ves dolgčas, grenkoba in obup poslednjih dolgih let.

»Sonja, Sonja! . . .«

On jo objame in pritisne k svojim prsim, ona pa mu oklene roke okrog vratu.

Svetloba naokrog pa je postajala vedno večja in večja . . .

»Ti nisi pozabil ná-me,« reče ona naposled; »zato sem prišla in izprosila ti lahko smrt.«

Kamenka jo je še vedno držal v naročju, kakor bi se bal, da mu mila prikazen zgine ob enem s to svetlobo.

»Pripravljen sem umreti«, reče, »samó da ti ostaneš pri meni.«

Ona se nasmehne krotko kakor angelj in snevši jedno roko z njegovega vratú pokaže navzdol ter reče:

»Ti si že umrl, poglej tjekaj!...«

Kamenka pogleda, kamor mu ona kaže, in tam daleč pod seboj skozi veliko okno zagleda notranjost svojega ateljeja, mračnega in osamljenega. Tam je ležalo na postelji njegovo truplo s široko odprtimi usti, ki so bila na bledem in žoltem licu podobna črnemu rovu. In zrl je na to shujšano teló kakor na nekaj njemu popolnoma tujega. Na to, trenutek pozneje, se je jelo vse to izgubljati izpred njegovih očij za to, ker ju je obkrožajoča svetloba, kakor gnana od nadzemeljske moči, drvila nekam... v brezkončnost...

Moč ljubezni.

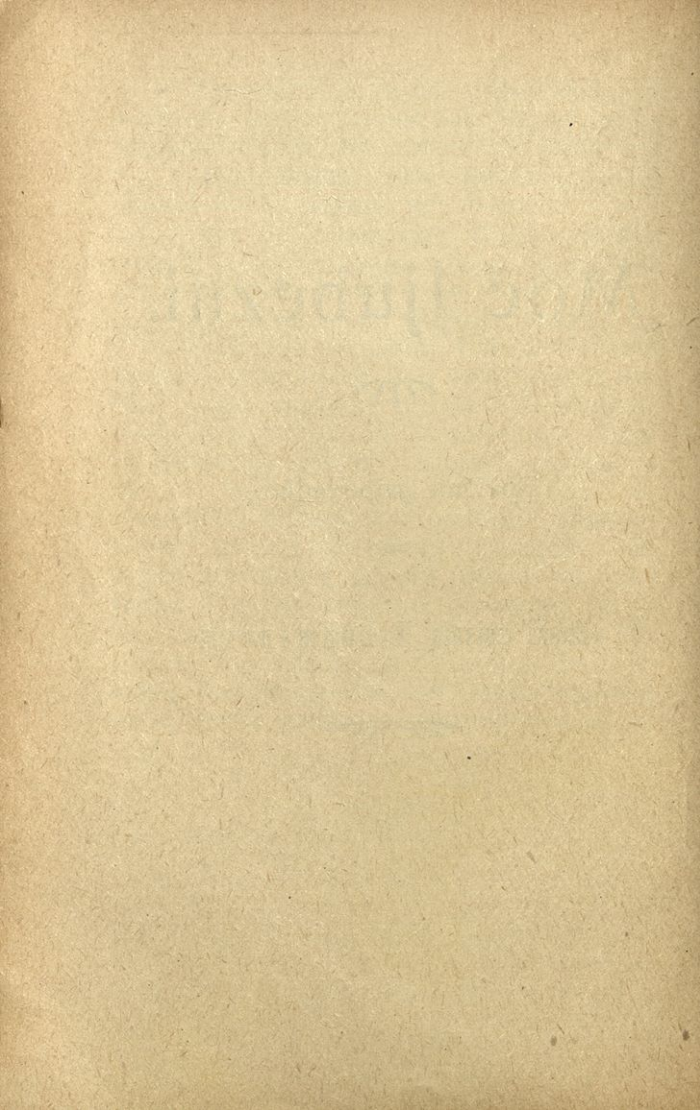

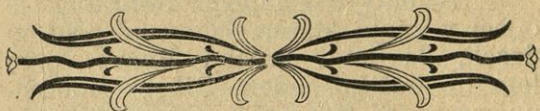
Božična pripovedka.

Ruski spisala N. Luhmanova.

o so se koncerti zamenjali z večernicami, ko je mesto, pripravljajoče se na božične praznike, začejalo biti truščno in živo, je Bobriščev zibnil z obzorja prestolnega mesta ter odrinil na deželo.

»Pourquoi faire?« je vprašal sam sebe vsak, kdor je čul to novico.

Nû, evo, povprašajte! Pour originalité! Sam sedi v svoji stari očetovski hiši!

»Espèce de maniaque!« je dejala mična Kitti Zarinova, ki je bila posebno razjarjena radi tega nepričakovanega njegovega koraka.

A ta besedica »maniak«, ki pa v tem slučaju ni ničesar pojasnila, je pomirila vse one, ki so hoteli razumeti nesmisel Bobriščevega ravnanja.

Evgenij Nikolajevič Bobriščev je odšel v svojo staro, očetovsko hišo na deželi, da ondi preživi Božič, Novo leto in božični teden. Bil je odločen, naj se zgodi kar hoče, videti »njo,« ki je odšla od njega v grob, iztrgala se iz njegovega objetja ono minuto, ko sta se njuni srci zlili v prvem strastnem poljubu. Ona — njegova žena — je zibnila, odnesši seboj svoje devištvo, svojo ljubezen in zvestobo, katero mu je ravnokar prisegla pred oltarjem.

Kedaj neki, ako ne v oni tajnostni božični noči jo je mogel poklicati iz groba, — v sveti noči, kadar po mnenju ljudij, v neprehodni metelici se prižigajo luči na stari jelki, kadar se v gozdu volk pobrati z zajcem in zvita lisica se ne dotakne poljske miši, kadar nad zemljo leté nevidljivi angeli ter z zlatimi trombami naznanjajo ljudem splošni mir.

Kje jo je mogel pozvati, ako ne v oni in isti sobi, kamor jo je prinesel na rokah kot svojo največjo srečo in kjer je položil na posteljo truplo deve, ko je nepričakovano spustila dušo?

»Čemu je umrla? Kakšno tajnost je odnesla s seboj? Kaj jo je umorilo? Strah? Sramožljivost? Ljubezen ali greh? On mora to vedeti! Ako je v

človeku skrita sila volje, naj si ona napravi predor iz njegovih prs, kakor se iz prsij strme skale steka vrelec! Ako je kaka zveza med tem in posmrtnim življenjem, naj se ona ponoví za ceno njegovega življenja. Jaz hočem, jaz prosim, jaz ji zapovedujem, prikazati se mi ter povedati tajnost, katero je odnesla s seboj.«

Reden, posveten človek, ki z ničemu ni razdiral pogojev dostojnosti v družbi, se je že šest tednov pripravljaj na to pot s postom, bdenjem in molitvijo.

Od smrti žene — neveste je bil čist — čist celo v mislih, sedaj pa, oboživši z vero svoje dušne moči, razčiljen in navdušen, je šel, da bi jo videl.

Že je teden, kar je bival v svoji očetovski hiši — sam v orjaških sobah, prenovljenih pred dvema letoma vsled njegove svatbe. Služabništvo je bivalo v spodnjih prostorih ter prihajalo k njemu le, kadar je pozvonil.

Čakal je Božiča.

Zima, dolga in brez snega je takoj spustila na beli dan svoje zamete. Veter je hrumel in tulil okrog hiše, otepalo po oknicah z golimi vejami dreves, ki so stala nalik črnim pošastim pod okni mračne hiše. Zarano so morali velika

vrata odkopati z lopatami, toda po noči je prišla zopet metelica in znovič so bele gore oblegale hišo.

Zvečer je v orjaških sobanah bila mučna tišina. Časih je nekje poškrbala miš in v stari, suhi, skoro povsem prazni hiši je vsak glas, vsak ropot močno odmeval, naraščal ter izzval nekake fantastične slike. Časih je Bobriščev javno začul v daljni sobi korake, čudne, tajnostne korake, povsem takšne, kakor bi se nekdo plazil ob steni. Pride do polovice sobe, zaškriplje in — zamre. Srce mu je glasno utripalo. Vzel je svečo ter šel pogledat. Od gugajočega se plamena sveče so se jeli gibati stari portreti na stenah ter gledati za njim. Obstal je sredi sobe. Okrog njega je bilo svetlo, toda ondi, v kôtih, je bilo še temnejše in evo, kakor bi se bil nekdo prituknil, kakor bi — glej — glej — se zganil ter... zbežal... Iti nazaj je bilo še strašnejše; nekaka hladna sapa mu je pihala v hrbet, plamen od sveče se je stegal naprej kot nekak ognjen jezik. K nogam se mu je prikotalilo nekaj mehkega, brezličnega... Brez moči, bled, hladen, skoro brez sape, je omahnil na stol.

Enkrat je prižgal v vseh sobah svetiljke in sveče ter sam, kakor na-

vadno, sedel k zakurjeni peči na naslonjač.

V prazni dvorani je ura jasno, zvoneče odbila najst. Evgenij Nikolajevič je otrpnil: ura se ni navijala nikdar v hiši od časa »njene« smrti. Kako torej sedaj? Spodaj so se zaloputnile duri, v dvorani je zašumela zavesa... zganil se stol...

Bobriščev, premagavši velik strah, je vstal, prekoračil obednico pri kabinetu, a komaj je došel k vratom dvorane ter prijel visečo zavezo, se je oglasil za njo rezek, kratek krik. Evgenij Nikolajevič je na to kakor podkošena biljka omahnil na stol. V ušesih mu je šumelo. Zdelo se mu je, da se utaplja in da ga valovi zalivajo... Z vsem naporom svojih močij je premagal strah ter odgrnil zaveso... Pred njim je bila prazna hladna dvorana, samo na nasprotni strani se je zavesa nekoliko gibala, kakor bi jo bil ravnokar odtrgal mimo hiteč človek.

Ko se je Evgenij Nikolajevič privlekel nazaj v kabinet, je spoznal, da še ni sposoben, videti »jo«, da se še ni očistil od pozemeljskih vtisov, da še ni vzvišen nad strah. Živci so ga imeli v svoji oblasti, pogled in sluh sta ga mamila.

Do minute, ki je bila odločena za snidenje z mrtvo, je bilo še nekoliko dni, in Bobriščev je čutil, da tone v množici različnih občutkov, neoskrunjenost drage slike pa se oddaljuje od njega. Takrat je sklenil, zbrati svoje moči.

Poiskal je zvezek njenih pisem, naivno strastnih, po otročje koketnih, ter jih čital. Pred seboj je postavil njeno sliko, narejeno zanj jeden teden pred svatbo, ter se zaprl v kabinetu. Jedel je malo, in sicer le rastlinsko hrano, ni pil ničesar razun čaja; molil je dolgo ter čutil, da njegova volja raste in postaja močnejša. Začela se je roditi v njem ona moč, katera je za časov evangelijstov bila zmožna vstaviti solnce ter zapovedati mesecu, da se ne gane, ona vera, ki je pomagala Petru, dotaknivšemu se roke Odrešenikove, iti po valovih — ona moč, ki je mogla premikati gore.

Na Sveti večer se je čutil dovolj močnega in pripravljenega na strašno poskušnjo.

O polnoči je sklenil odpreti njeno sobo, njuno spalnico, kjer je umrla v njegovem naročju.

Pred dvema letoma se je v svoji veliki rojstni vasi Pobrežju, tihega, je-

senskega dné, ko so se gore pokrivala z bagrom in zlatom, Evgenij Nikolajevič Bobriščev poročil z Vero Aleksandrovno Bolovitinja, siroto, rejenko bogatih grajščakov.

Ko se je ozval glas velikega zvona v stolpu, so od grajščine s stolpi in balkoni po široki cesti, obsajeni z lipami, drdrale kočije druga za drugo.

Prvi se je peljal ženin v mali, lahni kočiji, za njim ves svatovski sprevod v kočijah in koleseljih, na to nevesta z družico in kodrastim fantom, ki je nesel sliko Odrešenikovo.

Star duhovnik, krstivši pred 27 leti Bobriščeva, je sedaj poročil mladi par ljubeznivo, slavnostno, kakor bi bilo njegovo staro srce napolneno s prepričanjem, da on pokliče na glave teh ljudij pravo, dolgo trajajočo srečo zakonske zveze.

Ženin in nevesta sta stala pred oltarjem oba jasnega, mirnega lica. Ko sta pila vino in menjala prstane, sta pogledala drug drugega z jasnim, čvrstim pogledom. Tiho, toda razločno sta odgovorila oba »da« na vprašanje duhovnikovo. Njuni srci sta bili prenapolnjeni pobožne sreče; za tiho izgovorjenim »da« so njuna zaprta usta napravila oblubo ljubezni in zvestobe do groba.

Ko sta po poroki mlada zakonska šla skupaj, nista spregovorila ni besedice. On jo je objel, ona pa se je stiskala k njemu.

Oba sta izgubila zavest prostranstva, časa, dogodka; oba se zatopila v svoje misli ter poslušala, kako se njuni srci napolnujeta s srečo, z orjaško, pozemeljsko, otipljivo srečo, ki človeka dvigne v nadzemeljske višave.

Ta kratka pot je bila nekak bajni sen, iz katerega sta se zbudila, ko je kočija obstala pri vhodu.

Na strani Evgenija Nikolajeviča je bil samo oče, zal, hladen človek, ki si je želel, opraviti kmalu vse obrede ter odleteti v Petrograd, kjer ga je pričakovalo njegovo, še nikakor ne dovršeno življenje.

Na strani neveste so bili malomarni njeni varuhi, vestno izročivši ženinu njeno doto. Toda gostov je prišlo mnogo in še le ob jednajstih, ko je pospremil poslednjega od povabljenih gostov, se je Evgenij Nikolajevič vrnil konečno sam.

Vaška rojstna hiša Bobriščevih, katero je tolikanj ljubila pokojna mati Evgenija Nikolajeviča, — hiša, v kateri se je on rodil in odrastel, je utihnila ter nekako zadovoljno sprejela v svoje naročje ljubavno tajnost poročenih.

Sredi ogromne dvorane, polne lučij in cvetja, je stala Vera v svoji mični, kakor oblak lahki svatovski obleki. Njene gole rame so pokrivali valovi čipk; na zali, nežni glavici je imela pripet venec iz pomarančnih cvetov.

Evgenij Nikolajevič se ji približa ter jo objame. Šibko, krhko telo se je stisnilo k njemu, on pa jo je dvignil s tal ter jo nesel po dvorani.

»Moja golobica! Moja zvezda!« Poljubuje njene roke, ovite okrog njegovega vratu, šepetaje ji sladke besede ljubezni, nesel jo je čez dolgo galerijo, zavešeno s slikami prednikov. A gospe — v jopicah in krinolinah, ter kavalirji — v rudečih frakih in v čudni opravi, tako se je zdelo, so z začudenjem poslušali smeh in šepet, s katerim je zdirjalo mimo njih to poosobljenje človeške sreče.

Prinesel je devo v njeno spalnico ter jo postavil na preprogo pred velikim zrkalom brez okvirja, v katerem sta se videla oba.

Tanka, visoka bela deva je zrla z velikimi, zamišljenimi očmi v globel zrkala. Srce, prenapolneno blaženosti, kakor bi se bilo treslo ter umiralo v njenih prsih.

»Žena moja! Žena!« ji je šepetal glas ljubljenega človeka. »Moja golobica! Moj zaklad! Moja radost!«

Pokleknil je pred njo ter jo zadovoljen gledal kot nekako Madonno, to živo poosobljenje deviške čistosti, v kateri se je prvič prebudila pozemeljska ljubezen.

Nežnost se je žarila iz njenih sivih očíj, lila rudečico na blede ustnice ter se razprostirala po vsem telesu.

»Evgenij!« zašepeta deva. »Evgenij!«

On vstane. Ona se stisne k njegovim prsim, obrne k njemu svoje zalo ličice in dve veliki solzi se ji prikažeta na trepalnicah ter stečeta navzdol po licu.

»Ti plakaš?... Ti plakaš?« zašepeta on.

»Hotela bi ti povedati... Hotela bi ti povedati...«

Sklonil se je k njej polagoma, ne odvrnivši pogleda od njenih temnih, vlažnih očíj. Njegove hladne ustnice se dotaknejo njenega vratu, brade in odprti, tresočih se ustnic; spojijo se v dolg poljub. Njuni srci sta utripali tako močno, kakor bi v teh dveh telesih utripalo samo jedno srce, umirajoče od ljubezni in blaženstva. Nakrat se ji

roke dotaknejo njegovih pleč, ona omahne nazaj in blede ustnice zašepetajo:

»Hotela bi ti povedati... povedati... povedati...«

Oči se ji razširijo, s strašnim krikom pade mu na prsi, se zviije skupaj, zarudi sramežljivoti, utihne in — umrje.

* * *

Preživel je ta udarec, pokopal ženo. Zapustil je Pobrežje ter se dve leti klatil po svetu kakor ranjena zver. Na oko — hladen in miren, toda v svoji notranjosti krvaveč, po dnevu in po noči neprestano povprašujoč samega sebe, kaj mu je hotela povedati?... Kaj?... Naposled je napočila tako težko pričakovana sveta noč. Ura je odbila najst. Evgenij Nikolajevič je vstal s svojega stola ter se čutil nekak monolit, povsem samostalen kos, ki je raztrgal vse vezi z obkoljujočim ga svetom.

Minulost je umrla, bodočnosti ni bilo, sedanost je zibnila. Bil je zgolj moč in volja. Zaprl je na polovico oči pred ostrim, zelo močnim vidom, ki mu je zbliževal predmete ter pogodil razločno njih obliko in barve. Za trenutek

si je zamašil ušesa z rokama, ker je le prerazločno čul svoje dihanje in utripanje srca. Njegove noge so se same od sebe dvignile s tál in ne oziraje se, skoro brez gibanja, kakor bi ga nesla notranja moč, je prekoračil vso temno dvorano, galerijo rodbinskih slik in krenil na desno — proti vratom njune spalnice. Ključ od vrat je imel v svojih rokah. V polni temi je takoj našel zapah, z nenavadno, njemu skoro ne lastno močjo zavrtel ključ v zarjavelem, že dve leti ne odpirajočem se zapahu ter vstopil...

Tišina, hlad in vlaga groba so dahnili vanj.

Poostreni njegovi živci so se tresli. Kri je s strašno naglico krožila po njegovih žilah in nekaka obkoljujoča ga megla, zdelo se je, se je gugala, zvenela kot nekak roj prestrašenih skitalcev ljubezni in strasti, ki so nastali ter se razprašili tu v prvem in poslednjem poljubu...

Razločno se je čul šepet: »Jaz ti hočem povedati... povedati...«

»Ti mi moraš povedati!« spregovorí glasno nehoté in nevedoma...

Vse je utihnilo, umrlo... Evgenij Nikolajevič krene na desno, otipa z roko hladno peč, pobere iz vrečice voščeno

vžigalnico, podrsa ž njo ob peč in mal rudast ogenj zagori ter osvetlí zaprašeno, skoro slepo zrkalo, v katerem se je nerazločno odbijala njegova postava. V dveh masivnih svečnikih prižge dve na pol dogoreli sveči, oni isti, kateri je ugasnil s svojim dihanjem, odhajaje iz te sobe za njenim truplom. Žolti, zaprašeni sveči se nista radi prižgali; praskali sta ter metali iskrice. Obrnil je peči hrbet, oprl se ob njo ter uprl pogled v mrtvaško sobo. Vse je stalo nepremično kakor takrat; toda življenje, mehkoba barv in oblik so obledele, zaprašeni kosovi pohištva so bili podobni pohabljenim nagrobnim spomenikom. Pri zrkalu so veliki grmi oleandrov in rož usahnili ter moleli kvišku svoje golo protje; na belkasti preprogi, pokriti s prahom, se je razločno videl sled njegovih stopinj in on, ne spoznavši jih za svoje, je v nespanmetnem začujenju zrl na ta jasen dokaz, da je nekdo stopil v to mrliško sobo. Uprav pred njim je visela na steni kletka in skozi pozlačeno mrežo je bilo nejasno videti nekaj predmet. Kaj je to? — posoda za vodo, ali pa ogrodje njej priljubljenega kanarčka? Kletko so pozabili odnesti. Tiček je brezdvomno še dolgo razveseljeval sobo

s svojim petjem, potem, povživši poslednje zrnice in popivši poslednjo kapljico vode, je z žalostnim kričem klical na pomoč, zaletaval se ob stene prozorne ječe in poginil, ne da bi pojml, čemu so njega, drobnega pevca, ustvarjenega za pesmi in svetlobo, obsodili na muke počasne, strašne smrti.

Nakrat mu je nekaj kakor vál zalilo prsi in srce mu je vtripalo s strašno bolestjo; odšel je od peči, obstal na sredi sobe ter se razkoračil. Odprl je oči, zrenice so se mu povečale ter se lesketale s fosforičnim bleskom. Stopil je k oknu, pretrgal motvoz... Zaprašena težka svilnata zavesa se je razgrnila na dve plati in za njo se pojavilo iz čipk narejeno zagrinjalo. Pretrgal je tudi to in nalik tresku suhe veje se je odtrgala ter padla k njegovim nogam.

Liki nekaka fantastična plesna dvorana, obkoljena z mramornastimi stolpi, je ležala pred njim za oknom poljana, na kateri se je lesketalo na milijarde isker. Visoka debela dreves, otrpnelih od mraza, so jo obstopile nalik stolpom. Za poljano se je nalik srebrnim šotorom razprostiralo grmičje in tam dalje, na griču, so bili videti grobovi njegovih prednikov in »njen« z visokim, belim križem. Pogled Evgena

Nikolajeviča se uprè v ta križ, razločno je prečital na njem zlate črke »Vera« ter stegnil proti njemu roke:

»Vstani, vstani, vstani! Vstani, Vera! Žena moja, telo mojega telesa! Vstani, zapovedujem ti!...«

Lahna zemlja se je dvignila nad grobom, se združila v telo ter privzela ná-se podobo ženske.

»Sem, sem! K meni!« je zaklical strastno njegov glas.

Postava se je zganila ter kakor bi plavalala, ne dotikaje se zemlje. Pustivši za seboj srebrno grmičje, je nalik senci zaklete kraljičine stopila v plesno dvorano na poljani. Odsev meseca jo je pozlatil in zibal. Postava se je brez sence prikradla k hiši... ter zibnila izpred očíj.

Evgenij Nikolajevič se obrne k vratom. Srce kakor bi mu bilo ostalo v prsih. Hladen znoj mu porosi čelo, le samo oči so mu žarele v shujšanem, bledem licu. Njegov duh se je ločil od telesa, pozemeljske ovire so propadle. Družba med živim in mrtvim, med tvarino in duhom je bila ustanovljena. On je bil zmožen, videti breztelesnost, mogel slišati molčeče bitje.

Čutil je, da ona stoji za durmi ter čaka njegovega poziva... Odlašal je...

Vendar je imel nekaj od one rezke, strašne bolesti moč in silo...

»Pridi!«

Duri so se potihoma odprle. Njega je ovel hlad. Ona je stala pred njim netipljiva, brez besed, nepremično...

»Kaj si mi hotela povedati?« vpraša jo.

Prikazen je molčala.

»Govori!« zazveni njegov glas.

Prikazen je molčala, toda njemu se je zdelo, da postaja zbegana, da se raztaplja ter utegne zibniti. Toda tu se na pomoč njegove volje sprebudi njegova duša. Srce mu je začelo močno vtripati in hlad v njegovih prsih zamení ljubezen, sprebujena ondi z novo močjo, ljubezen znorela, nežna, strastna, proseča, — ljubezen, ki dela čudeže.

Razprostre roki proti prikazni ter šepetaje dušech se z vrivajočim se mu jokom v grlo, zastoka:

»Ne odhajaj!«

Prikazen zadobí telo, mrtve oči se odpró, ogrejejo, vzdihljaj se ji izviije iz prs, roke se ločijo od telesa — in v njegovem naročju je počivala »ona«, — »ona«, njegova sreča, njegovo blaženstvo, njegova žena. Vroče ustnice se dotaknejo njegovih ustnic in z zvokom poljuba oživí vsa soba; sveče in sve-

tiljke močnejše zasvetijo, grmi oleandrov in rož se pokrijejo z duhtečim cvetjem, pozlačena kletka se zgane in oživi tiček zapoje pesem o zmagoslavni ljubezni, skozi okno se ozve božična pobožnost ter gledajo v sobo velike, jasne zvezde.

»Jaz sem ti hotela povedati...«
In tiho, brez zvoka prelije vanj svojo predsmrtno tajnost.

* *
*

D drugega dné, ko so ljudje, vznemirjeni vsled tišine v gornjih sobah, stopili tje kaj, najdejo Evgena Nikolajeviča v spalnici, ki je bila zaprta že od smrti njegove žene. Ležal je sredi sobe brez zavesti in v rokah je stiskal droben zlat prstan, po zagotovilu starega sobarja uprav isti poročni prstan, s katerim so pokopali njegovo ženo.

Ko so Evgena Nikolajeviča spravili k zavesti, je pripovedoval domačim o čudežu zvezdnate noči: o rožah in oleandrih, o tičku in zvezdah, ki so zrle skozi okno ter o tem, kako je prišla k njemu iz groba njegova žena, brez solz, polna neizrekljivega miru in sreče. Povedal jim je vse, samo one tajnosti, ka-

tero mu je zaupala žena, ni povedal nikomur in nikdar v življenju. Od tega časa ga ljudje smatrajo za blaznega, on pa se smatra za najsrečnejšega človeka na svetu.

Že zopet!

Črtica.

Napisala: LJUDMILA PODJAVORINSKA.

»Nù, moj stari, le pojdi! Jaz ti pripravim žganjice, veš take s starim salom. Če hočeš, tudi sladkorja dodám...«

Trnka je še potoma oblekel kožuh, in dospevši k hlevu, izgnal iz njega Fuksa, tega nesrečnega Fuksa, ki mu je grenil stare dni. Trnkova pa je z izrazom sočutja na licu gledala svojega Adama, kakó se vseda na Fuksov hrbet. Nù, le dobro ga priganjaj,« mu zabičuje resno, »saj dobiš žganjice, kakor sem rekla.«

»Toda sladkorja ne devaj va-njo!« zakriči Trnka, dobro pošegetavši Fuksa pod nogé; »pridodaj rajše ingvera, — da človek vsaj čuti, kakor bi mu drgnil želodec z grahovim omelom.«

»Še šaliti se mu ljubi revežu,« pomisli Trnkova, gledaje za možem, kakó skokoma oddirja na Fuksu mimo skednja na polje. Visoka, rudečkasta ovčja kapa mu kar poskakuje na dolgih laseh, kožuh se mu napne na hrbtu in nogé, obute v velikanske bačkore, mu visé s konja kakor lesene. Skoro smejati se mora — takó neprilično sedí na konju. Nù, kaj, ko je pa primoran! Saj radovoljno bi on nikakor ne sedel nanj. V mladosti ni nikoli jezdaril, na starost pa se mora izpostavljati ljudem v posmeh. A to le za to, ker se Fuks vsak teden

po dvakrat, trikrat zamaši. Tu potem Trnku ne ostane nič drugega, nego ga zasesti in poditi takó dolgo, da mu to preide. On bi ga že rad podil semtertje, ko bi sam ne moral biti zraven. Toda njemu, Adamu, je to zaprtje hujša kazen nego samemu Fuksu. Kaj Fuksu! Ko se dovolj nadirja, pride domú, se nažrè in — čez jeden ali dva dni je že zopet zaprt. Ko bi mu bilo to neprijetno, bil bi pameten in ne zamašil bi se.

Trnkova stopi v sobo, pospravi nekaj po sobi, potem pa otide po žganjico in ingver. — Na potu od žida sreča teto Razvorovo.

»Nemara imaš drvarje, da takó nosiš skupaj?« vpraša jo teta.

»Kake drvarje! To vse za tega čudaka, Fuksa.«

»I. kaj še?!« seže ji teta v besedo; »njega vendar ne napajate z žganjico.«

»Ne — zopet se je zamašil in moj stari potrebuje okrepčila.«

»Že zopet?!« se začudi teta. »Nù, to je pa že res smešno. Zato se mu tudi že smeje vsa vas. — Pravijo: saj Trnka ima konja samó »za parado«. Le za to, da ga more vsaki dan jezdariti.«

»Híí — kakó je svet hudoben! Moj Adam da bi jezdaril samó za pa-

rado?! Revež je vesel, če more sedeti na peči. Tudi danes je zlezel na peč: — veste, pekla sem kruh, bilo je toplo, da je bilo veselje, — prižgal si pipo, obesil doli nogé, toda komaj je jel najlepše »puhati«, tú ga imaš, moral je iti s Fuksom. Ali bi ne bil mar rajše sedel domá?»

»Vém jaz, véм,« je pokimala teta z glavo, »toda svet je hudoben, posmehljiv... Nu, čemu pa kakó drugače ne pomagajte Fuksu? Moj rajnki — Bog mu daj težko nogam, duši pa lahko in veselo vstajenje od mrtvih! — je tudi imel tako »muko« v hlevu, toda proti njej ni pomagalo nič drugega nego delo. Zares delo. Ko je konj delal, ni mu bilo nič — kakor hitro pa je dva, tri dni stal v hlevu, že se je zamašil. — Nù, tudi tvoj bi lahko poskusil.«

»Ej, resnica, to bo dobro!« se razveselí Trnka.

Že je bila tema, ko je Trnka prignal domú znojnega konja. Temu kakor bi se ne bilo nič pripetilo: stopil je k jaslim ter jel hrustati rez. Toda Trnka! Čutil se je ves polomljen in v kožuhu, nočni čepici in bačkorih je zlezel na peč, zarotivši se, da Fuksa ne pojde več »proganjat.« Proda ga, naj bo kakor hoče. Več se ne pusti imeti za norca!

»Toda škoda bi ga bilo,« omeni mu bojazljivo Trnkova; »toliko let nam že služi, sedaj pa bi ga oddal v Bog vé kake roké.« Na to mu je povedala, kaj ji je svetovala teta Razvorova.

»Nù, bomo videli!« se nasmehne Trnka nekoliko kislo (kajti splošno je bilo znano, da se z delom še svoje žive dni ni presilil), »poskusimo še to, in če potem ne opusti svoje navade, pa ga brez vseh ovinkov prodam.«

In takój drugega jutra je šel na delo. Najpoprej je zoral ledino, ki bi bila sicer čakala do žetve. Drugega dne je šel vlačiti grudasto njivo, katero radi grud v pomladi ni mogel obsejati. Tretjega dne že ni imel takó nujnega dela, pa je jel dovažati šuto na dvorišče.

(Fuks, kakor je bilo videti, se je pri tem dobro počutil.) Četrtega dne že ni vedel, česa naj se loti, torej — ako ni hotel lenušiti — zašel je le takó v mesto. Toda nazaj ni šel prazen; v mestu se mu je navalilo kaka dva ducata »ujcev« in »bratov« na voz, ki so vsi slučajno imeli v mestu »opravek«. Bil jih je poln voz — samó žrd bi še položil čez nje. Fuksu je ta pot sicer ugajala, toda ne takó Trnku. Gredé iz mesta so krenili k židu in ga tam toliko srkali, da se je Trnka drugega dne čutil kakor na iglici

naboden hrošč; ves svet se je vrtil z njim. Toda, da se je le Fuks dobro počutil. Ta se na veliko Trnkovo veselje na zamašenje ni niti zmislil.

»To mu pomaga!« si je pomislil na pol veselo, na pol žalostno Trnka, premišljaje, da sedaj hočeš-nočeš mora delati, da bi mu ne bilo treba Fuksa proganjati, kadar se vsled lenušenja zamaši.

Delal je še dva dni to pa ono, toda potem mu je dela zmanjkalo. »Veš, kaj,« mu je svetovala žena, stopi k židu, on si ravnokar dá dovažati drva iz gozda; pogodi se ž njim in polagoma vozi!« Trnka je pljunil, popraskal se na zatilniku, — toda šel je. Pogodila sta se, koliko dobí od sežnja, ter začel voziti.

Fuks se je počutil čedalje bolje, toda Trnka je hodil kakor bridko razpelo. Kakó bi tudi ne! Vsaki dan v gozd! Pa nič bi še ne bilo, ko bi šel tja prostovoljno — toda sedaj je primoran! In on, katerega je žena poprej samó enkrat v letu le s težavo odpravila tja po nekoliko suhega vejevja. In še po to je šel še le takrat, ko že nobenega kola v plotu ni bilo. A takrat pa je morala žena speči makovih cmokov in pripraviti žganjice, takšne s starim salom — kakor ob največjih praznikih.

Sedaj pa mora hoditi tjekaj zato, ker Fuksu ugaja delo — dasi vé, da se popolnoma ugonobí pri njem! — Vedno pa se mu tudi pripeti kaka nesreča. Enkrat si je odtrgal celó krilo kožuha med dvema panjema, kamor ga je voz pritisknil. Drugokrat je padel z voza, ko je Fuks na ovinku zavozil preveč »k sebi«. Udaril se je, da se je še le čez jedno uro utegnil pobrati. A drugi vozniki so se mu še smejali. Kdo je bajè že kedaj videl: sedeti na naloženem vozu! Ali pa mar naj pojde peš? Že brez tega raztrga dovolj čevljev!

»Nù, ali je pomagalo?« je povpraševala teta Razvorova, ko se je čez dva tedna srečala s Trnkovo.

»Zares, hvala Bogú, pomagalo je!« je pritrdila Trnkova. »Toda kaj, ko zopet mojemu staremu to ne ugaja,« je omenila v skrbéh, »Takšen je, kakor bi ga premlatil, in ako se ne bi pokrepčal časih s požirkom pijače, prišel bi popolnoma v nič. Pa še takó sem ga morala onega dné mazati z zeliščem in milom.«

»To je dobro, — pridodaj le nekoliko starega sala,« svetuje jej teta. »Ali vidiš, kakšen je svet,« je dostavila čez trenutek, »temu niti vsi zlodji ne ugodijo! Poprej so govorili ljudjé, da

imate konja samó za parado — sedaj pa govore zopet drugače. Pravijo: »Svet se predrugači: Trnka že dela pokoro. V mladosti je ležal na peči, na starost pa hoče vse spraviti v svoj žep.« Toda ker že le hoče delati, naj bajè dela sam ter živinčeta toliko ne muči. Naj mu prizanaša: božja stvar je...«

Ko je Trnkova pravila svojemu Adamu, kaj govore ljudjé, je ta v pravični jezi zlezel na peč in celé tri dneve ni zlezel ž nje. Če ga le imajo obirati jeziki, češ, da nima vesti, ker živinčetu ne prizanaša, pa rajše pusti vse takó. On je hotel konju samó dobro, potem pa naj Bog pomaga, če jim to ni povšeči.

Prespal je tri dni in tri noči kakor jazbec o božiču in nemara bi ne bil zlezel s peči celé teden, ko bi četrtega dne ne bila prihitela Trnkova v sobo s to jobovsko novico: »Ž e z o p e t ! « Revež Trnka je bil kakor od strele zadet. Tù ga imaš! Sedaj mi ne preostaja nič drugega nego zasesti Fuksa in ga »proganjati.«

Ves otožen je obul bačkore, navlekel ná-se kožuh, del si na glavo čepico in kučmo (bilo je o sv. Ivanu) ter šel. Le s težavo se je splazil na stol, ki ga mu je žena pristavila, zasedel Fuksa

ter zdirjal z dvorišča. Že nad dva tedna ni sedel na njem in jezdarenja se je skoraj že popolnoma odvadil. Odska-koval je na konju, kakor nalašč in noge so mu bile še bolj okorne nego druge-krati.

Trnkova je pripravljala žganjico z ingverom — toda v nekaki žalostni slutnji.

In ta je ni goljufala. Čez kratko je prišel Fuks — sam. Še le čez dobro uro je prilezel tudi Trnka, toda v kaj žalostnem stanju.

Padel je s Fuksa, in sicer takó nesrečno, da je hipoma ohromel na levo nogo. Toda, ko bi bilo samo to! Na čelu se mu je naredila bunka kakor debela pest.

»Kaj si naj sedaj počnem jaz, grešna stvar, če se Fuks zamaši?!« je tarnala Trnkova.

»Sama ga pojdeš proganjat,« odvrne Trnka hladnokrvno.

Toda na srečo je bil Fuks pameten in ni se zamašil. Nemara je slutil, da bi bilo to za Trnkovo kaj neugodno. Ali pa je nemara čul obsodbo, ki se je izrekla nad njim, da ga namerava go-spodar prodati, vsled česar se je cele tri tedne, kar je Trnka ležal, obnašal, kakor se spodobi konju. Toda navzlic

temu je vendar prva pot peljala Trnko: na somenj.

Predno so ga prignali iz hleva, je posipala Trnkova tla pred vratmi s pepelom in potem pazila, s katero nogo prekorači Fuks to črto. »Hvala Bogu, z desno! Nù, moj stari, prodáš ga, pri moji veri, gotovo prodáš!« Toda, da bi bila v tem še bolj gotova, je vrgla za Fuksom tri treske od tnala.

To je ne goljufa!

In ni je goljufalo.

Bilo je še dokaj pred polùdnevom in že je Trnka Fuksa prodal, in sicer za petdeset goldinarjev srebra.

Kupil ga je mešetar, ki pa se ni pogajal predolgo, da še dober »likof« je obljudil. Fuksa ni vzel takój: naročil je Trnki stopiti k »Bradatemu«, češ, tam se zopet snideta. Polovico svote mu je odštel takoj, ostalo pa mu dá, kadar Fuksa odžene. Vrl človek!

Trnka je šel. Fuksa je privezal za kavelj pred oknom, sam pa se je vse del v sobi k prav tistemu oknu, da bi imel Fuksa na očéh. Ukazal si je prinesiti vina, pečenko in štrukelj. Hotel je obedovati po gosposko! Čez nekaj časa pride tudi pričakovani mešetar. Prignal je s seboj še jednega konja ter ga privezal k Fuksu. Bil je to še mlad

in kaj zal konjiček. Fuksova »lepota« se je kar zgubila pri njem.

»Zal konjiček!« ga pohvali Trnka, ki ga je pil že drugi liter. Bil je kaj dobre volje.

»A po ceni!« reče mešetar. »Dal sem zanj samó štirideset goldinarjev.«

»Štirideset!« se začudi Trnka. »Nù, nočem obžalovati, toda — — ta moj je proti temu na pol zastonj.«

»Veste kaj,« se nasmeje mešetar: »dajte mi moj denar nazaj in pridodene k njemu še petnajst goldinarjev od svojega, pa vam dam tega konjiča.«

»Ali Fuksa tudi vam?«

»Nù, seveda, se nasmeje mešetar.

Trnka se zamisli. »Konjiček je zal, to je sveta resnica!« si misli, ogledujé ga z veščim očesom. »Če se le takó pogodiva, ne bo to slaba »kupčija«. Fuks je vendar-le »mačka« proti njemu.«

»Ima kratek vrat« je omenil ponosno in začel jako resno razgovor, kakó važna iznajdba je ponočna čepica. Sedí ti na glavi, kakor bi jo vlil — po leti greje, po zimi hladi — (ni zapazil, da trdi narobe.) Bog naj živi ónega, ki jo je prvi nosil!«

»On je že tam, kjer topé loj!« je omenil mešetar s smehom. Z veseljem

je opazeval Trnkovo raztresenost in njegovo pogosto kukanje skozi okno.

Trnka je vstal ter šel vèn. Čez kratko se je vrnil.

»Če le hočete, petak vam pa dām,« je omenil malomarno.

Pogajala sta se jedno uro, dve. Mešetar ni hotel odjenjati — Trnka ni hotel pridodati. Naposled sta se pogodila takó, da pridodá osem ter plača obá »likofa«. Udarila sta si kakih dvajsetkrat v roké —: kupčija je bila sklenjena.

Mešetar se pomeni nekaj s krčmarjem.

»Ukazal sem dati konjem zobanja,« pojasnuje Trnki, naličuje mu vina.

Bilo je že popolnoma temno, ko sta se odpravila. Trnka se je moral prijeti vogla pri mizi, pa še ta se mu je nekako umikal. Nekaka slabost mu je prevzela ude. »Ej, nečimna pijača!« je zamomljal mešetarju, »nobene moči nima; kolikor več piješ, toliko slabejši si...«

Z okornimi rokami je naštel krčmarju plačilo za likof. Računal je samó tri goldinarje dvajset krajcarjev. Zaslišavši račun, je že nekoliko treznejše korakal vèn na ulico. Zunaj je bila tema, tudi luč na oknu je zginila.

»Nù, vzemiva vsak svojega,« reče mešetar.

»Jaz že imam svojega,« odvrne Trnka, razvezujoč vrv.

»Le dobro ga pogledjte, kateri je vaš,« opominja mešetar, »nočem vas goljufati! Moj je stal tu na desno...«

»A moj na levo. Torej z Bogom! Naj vas Bog blagoslovi!«

Trnka je zavil na cesto ter korakal, kolikor je mogel, ob boku svojega konjička. Tema je bila kakor v rogu — samó cesta se je še videla nekoliko. Hladni vetrič je pihljaj od severa ter ga božal po licu. »Ko bi bil že kmalu domá!« je vzdihnil Trnka. »Precej ko zaprem konjička v hlev, zlezem na peč!« se je tolažil. »Toda ta cesta, da je takó dolga! Kakor bi niti konca ne imela. Bržkone se je zlodju trgala veriga, ko jo je meril; on pa je mislil, da ima mero v roki, pa je le dirjal in dirjal...« Hotel se je nasmejati, toda zevanje ga je prehitelo. In spanec se mu je na vso moč obešal na oči. »Ej, nečimna pijača!« je zamomljajal.

Šinilo mu je v glavo, kakó bi bilo prijetno, ko bi mu ne bilo treba cepetati poleg konja, marveč zlezti nanj in ga jezdit. Ustavil ga je ter skusil splezati nanj. S početka ni mogel in ni

mogel — naposled se mu je vendar-le posrečilo. »Hm, kakor na zofi,« se je nasmehnil, »to je povsem drugačen hrbet nego ga ima Fuks. Na tem bi že hotel jezdariti. Pa tudi korak ima drugačniši — ne cinca kakor Fuks. Kakor bi mati otroka zibala...« Pobesil je glavo niže ter spustil uzdo. »Kakó bo Eva vesela!« mu je šinilo v glavo. Stožilo se ji je za Fuksom, ker je privajena na konje — nù, priženem ji drugega, boljšega... dà, lepšega in boljšega... Naj ima moja duša veselje,« je dostavil jako mehko. »Dobra žena, dobra! Ne vrešči, ne zavida človeku požirka te pijače... Marsikatera ga zavida... in vrešči, pa tudi metlo jemlje v roke.«

Glava se mu je dotaknila konjeve grive. Dvigal jo je, dvigal, — da se mu je naposled posrečilo, dvigniti jo. Začuden se je oziral okrog: Nekaj belega je opazil na obeh straneh. Oh, hvala Bogú, saj sem že v vasi! Kakó kratka je bila pot! Nù!« sunil je konja v bok, toda ta se ni ganil. Zlezel je ž njega, češ, da ga popelje. »Ko bi vsaj vedel, kje sem, če že nisem šel dalje nego je treba...« Prestopil je par korakov ter trčil nekam z glavo in se nasmejal. »Ej, da bi te s konjem vred! nemara

je prorok, ali kaj? Ravno pri naših vratih je obstal! Nù, prav, prav! Iz tebe bo še nekaj!«

Vrata niso bila zaprta, pa tudi v sobi ni bilo luči. »Nočem je buditi, dobre duše!« je zamomljal, misleč na ženo, konjička zaprem v hlev, jaz pa zlezem na peč. Da me je Bog le semkaj spremil...«

Trnkova ni spala, ko je prišel mož. Čula je dobro, toda ni vstala. Bila je jezna, da se do polunoči potika po sejmu. In njen srd je še naraščal, ko je čutila topot kopit po nasipu. »No, še prodal ni, potikal pa se je do temne noči!« je momljala pod odejo. »Toda, naj mi le pride prosit večerje! Ne boš ti danes jedel teh makovih cmokov — da veš!«

Trnka je spal kakor namazan. Zbudil se je, ko je bil že dan in je že solnce pripekalo na peč. Žene ni bilo v sobi, toda na mizi je stala skleda makovih cmokov. »Dobra žena, — dobra!« se je nasmehnil, prekotalivši se na peči.

Zlezel je s peči ter šel v vežo, da se umije. Nalil je v lončič vode, namočil dva prsta, otrl ž njima oči, obrisal z rokavom in delo je bilo končano. Potem je šel čez nasip, češ, da pogleda

svojega novega konjička, kar se oglasi iz hleva presunljivi krik njegove žene:

»Za Boga, stari, že zopet!«

V groznji slutnji steče v hlev in čudno, da ne okameni začudenja.

Pri jaslih stoji Fuks v najkritičnejšem položaju zamašenja.

»Vidiš, vidiš, čemu ga nisi prodal!?« mu očita sicer krščansko potrpežljiva Eva. »Sedaj le urno kožuh, nočno čepico in bačkore...«

Toda Trnka je ne posluša. Skoči na Fuksa ter ga besno udrihne med ušesa.

Bilo je tega dne prvokrat v njegovem življenju, da mu makovi cmoki niso dišali.

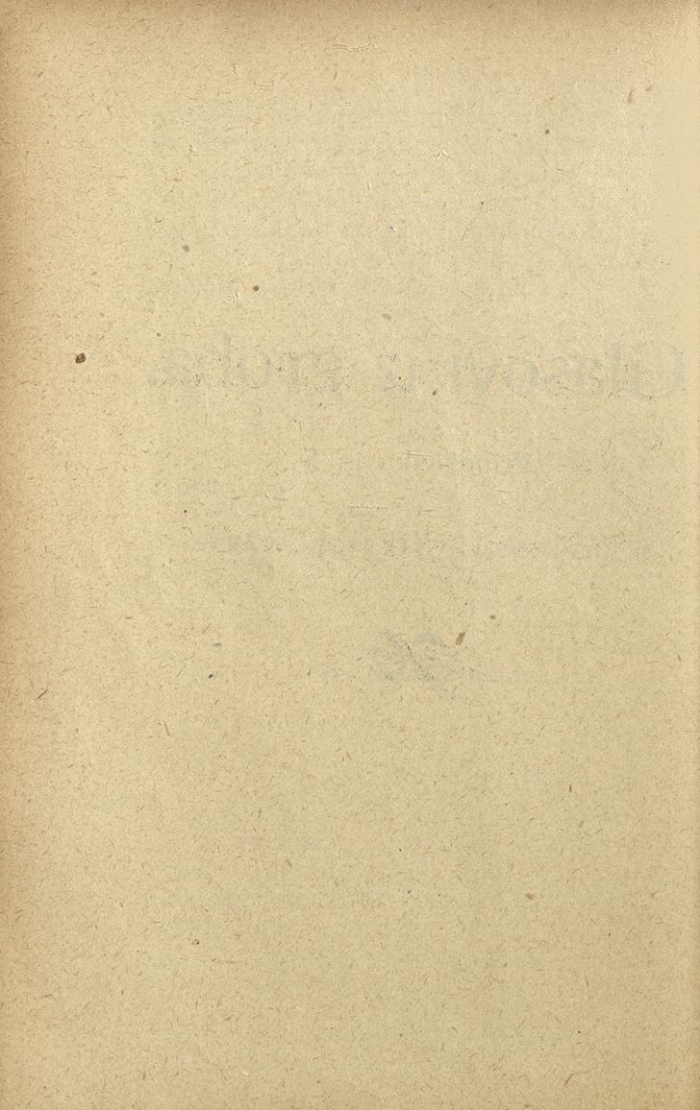

Glasovi iz groba.

Pripovedka g. N.

Ruski spisal: Nikolaj Ježov.

godilo se jo to uprav pred jednim letom, o Božiču.

Moj prijatelj, Evgenij Vasiljevič Možajski, katerega nisem videl že skoro deset let, mi je poslal dokaj čudno in zagonetno pismo.

»Dragi N***,« mi je pisal, »Jaz sem spoznal, da življenje je kopejka. Človeška sreča je brez varstva. Ti zidaš — neblaga nezgoda pa razdere in podere tvojo stavbo. Spomni se, kako sem bil nekdaj pozitiven, praktičen, realen itd. Sedaj se je vse obrnilo narobe. Sedaj, brate, nisem več isti! Pa pravim sam sebi: kakšno podporo sem imel od neokusnega talenta, ki mi je bil dan za življenje? Sem mar ohranil ž njim svoje blaženstvo? O, vse se

je podrla, vse odletelo in se več ne vrne!... Kaj mi je ostalo? Odmev spominov, ime... Kaj ime — prazni zvok! Evo, konečno sem našel primeren izraz: zvok... O, to je nekaj čudnega, neizpovedljivega. Sicer pa, dovolj sem že govoril o tem, kar me pripravlja ob pamet. — Sire, kdo ste vi prav za prav? Jaz sem vas, moj dragi, poznal očarujočega idealista ter otožnega vsled nesreče svojega bližnjega; resnica, življenje je tudi velik burkež, da iz milega idealista napravi k 40 letom lakaja v duši in karijerista par excellence, toda... Sicer pa ti, moj dragi, ne srdi se, da tako mrmram in črnim — tebe. Toda kaj: preseda mi že v našem trgu, pridem te obiskat in s teboj prebijem božične praznike... Pridem poprejšnji večer in takrat se pomeniva o vsem podrobno. Do svidenja! Ostanem, milostljivi gospod, vaš najudanejši sluga Evgenij Možajski, kolležki tajnik.«

Zelo sem se čudil. Prvič radi tega, ker nisem razumel »tona« pisma. Možajski se je zmerom odlikoval z uljudnostjo ter pikrosti in familijarnosti nikdar ni poznal. Drugič sem zapazil, da pismo nima glave niti pete. Torej je mogoče jedno izmed dveh: ali je Možajski fizično bolan, ali pa mi je

pisal, ko je bil — pijan. Konečno tretja okoliščina je bila takšna, da nisem mogel verjeti resnosti pisma. Možajski je napovedal svoj prihod, a on je bil profesor v enem mestu Ufimske gubernije; — lahko mu je bilo reči: pridem, brate, k tebi! Toda kako to izvršiti, to je bilo drugo vprašanje.

Vedel sem, da je Možajski imel rodbino, da je živel redno, o čemur mi je tudi semtertje pisal, resnica v povsem zmernem »tonu«.

»Mogoče je reči že naprej, da ne pride!« sem pomislil, pomignivši z rameni. »Čemu bi neki zbežal iz hiše? Ha, kakšna misel: če se mar nista razšla z ženo? Utegnila ga je pustiti, on pa je pričel od žalosti piti; tako bo in nič drugače...«

Čez tri dni je Možajski prišel. Spremenil se je tako, da ga ni bilo mogoče spoznati; bil je shujšan, rumen; pri tem pa se mi je zdel nekoliko ošaben in vznemirjen.

»Ali ti ne bom nadležen?« je bilo njegovo prvo vprašanje.

»Nikakor ne,« mu odgovorim. »Saj veš, da sem še samec in da rad preživim praznike v družbi...«

»Kako si se ti postaral, N***! Kaj te je moglo tako upogniti, oglodati?«

je nadaljeval, ogleduje me od vseh strani.

»Vidim se ti upognen in oguljen?« ga vprašam, ogledujé njegovo postavo, ki je bila zares upognena in oguljena v pravem pomenu besede.

»Resnica, brate... zelo si se spremenil! Tudi oči imaš nove: malomarne. Tvoj nasmeh ni prijazen, marveč prezirajoč in zaničevalen. Moj Bog, kako se kmalu izgubi pri ljudeh vse, kar je mlado in ima ceno!«

Nasmehnil sem se in mu dejal:

»Veš, Evgen Vasilič, saj se tudi ti nisi pomladil... zares ne.«

»Jaz? O jaz sem še stokrat slabši od tebe... jaz sem mrtev... jaz ne živim, sem — mrlič...«

Njegovo lice je izražalo takšno bolest, da sem se kar ustrašil. Omenjam še, da sem pred prihodom Možajskega čital po noči božične povesti Karla Dickenska in črtice Edgara Poe. Nepričakovan prihod mojega prijatelja, njegovo bolno, blede lice in čudne besede: »Jaz sem mrtev, jaz ne živim,« so me pripravile, da tako povem, na »praznoversko misel.«

»A kaj, ako je moj prijatelj zares umrl in je mene prišlo obiskat njegovo strašilo? Kovčka tudi ni dal mojemu

lakaju, marveč ga je zanesel v sobo sam. Potem se je umil, ni pa se preoblekel, marveč se okrtačil ter prišel k meni še bolj bled nego poprej. Pokličem ga k obedu.

»Prigrizniti nečesa bi res ne škodilo!« odvrne Evgenij Vasiljevič. »Pa je tudi že čas, ura je že štiri.«

Nisem se mogel premagati in rekel sem mu po kratkem odmoru:

»Naj ti dobro tekne, Možajski, vendar pa jaz tvojega prihoda ne morem razumeti. Si mi kaj drag gost, toda to, da si prišel, zdi se mi vendar zelo čudno.«

»A to radi česa?«

»Kdo neki odide pred božičnimi prazniki od doma? Tvoji rodbini bode, mislim si, grozno brez tebe...«

»Jaz, brate« — odvrne polagoma Evgenij Vasiljevič, »nimam rodbine. Žena in... otroci... ni jih več. Bili so... pa jih ni več.«

»Kako? Nemara...«

»Umrli so. Nakrat so mi vsi umrli za legarjem in jaz sem ostal, da... Tu imaš rešitev zagonetke.«

Sedaj sem nakrat razumel vse ter začutil k svojemu revnemu prijatelju globoko sočutje. Zgubiti nakrat ženo in otroke — tu res človek lahko pride ob pamet, ako ne za zmerom, pa vsaj za

nekaj časa. In Možajski, kakor je bilo mogoče soditi iz njegovega sedanjega stanja, je vneto ljubil óne, katere je tako iznenadoma zgubil. Nisem mu pa še utegnil odgovoriti niti besedice, kar me je naslednja fraza Evgenija Vasiljeviča zopet poparila :

»Tako vidiš, N***, jaz nisem odšel na praznike od svoje rodbine. Sicer pa, vzel sem svojo rodbino semkaj seboj,« je nadaljeval, razvezujé vozle.

Slišati podobne besede mi je bilo dovolj mučno, kajti tako govore le slaboumni ljudje. Pogledal sem Možajskega. Bledo njegovo lice zdelo se mi je zakrito s krinko, oči so se mu zaobrnille in na trepalnicah so se mu prikazale solze.

»Imam jih tu v kovčku!« je nadaljeval ihté.

Bil sem že do dobrega prestrašen.

»Prebiti tako praznike z norcem!« mislil sem si. »To je zares originalno naključje!«

Toda Evgenij Vasiljevič premaga nemir ter jame jesti reberce.

»Dobro!« je dejal. »Vasij in Pavluša sta tudi ljubila reberce... Ali si vedel, N***, da sem imel dva sina?«

»Dà, spominjam se; pisal si mi, da si se oženil... in...«

»A o otrocih ti nemara nisem pisal?«

»Pisal si tudi o otrocih.«

»Resnica, pisal sem. Spominjam se. Imel sem, brate, dva fanta, 8- in 6-letnega... in ženo Aleksandro Jakovlevno... in evo...«

Pobesil je glavo... Bal sem se, tolažiti ga. V takšni žalosti ni mogoče tolažiti niti mirnejšega človeka, Možajski pa je bil razčiljen. Njegove besede o »rodbini v kovčku« so se mi zdele javna blaznost. Mislil sem si: ne more biti drugače, pridržim pri sebi gosta tri dni, a potem bo treba odpeljati ga v bolnišnico... Toda kakšen mu je obraz! To je le ogrodje, ne pa obraz! Revež nesrečni!«

»Povej, N***«, nadaljuje Evgenij Vasiljevič, »ali se ti ne zdim blazen?«

»Prosim te, kako ti more to priti na um...«

»Ne, brate, niti ne govori! Opazil sem tvoje sumljive poglede! O, te malomarne oči uradnika v poglavitnem mestu... Ne boj se, ako sem tudi blazen, sem le nekoliko in moja blaznost je tiha...«

Nisem vedel, kaj naj mu odgovorim.

Po obedu sem imel navado nekoliko zaspati, radi tega sem se opravičil

pred Možajskim. »Jaz si tudi oddahnem po potovanju,« je dejal on, in odšla sva vsak v svojo sobo. Jaz sem, razume se, zaspal ter v sanjah videl svojega prijatelja kakor mrtvega, kateri me je prišel objemat ter se je smehljaj z večnim smehom kostenjaka. Toda nakrat me sprebudi nekak čuden trušč: nekaj je klepetalo ter mi zvenelo v ušesih in jaz sem odprl oči.

V tem hipu sem začul nekako brnenje in tanke glasove, prihajajoče, sam nisem vedel od kod. Baš, kakor bi se mi bilo dalje sanjalo. Sedaj sem poznal te glasove, pa zopet ne; kakor bi bil zvenel glasovir, kakor bi bili gostoleli tičji glasovi, na to pa se je zopet vse spremenilo v sikanje in trkljanje. Čudoviti ti glasovi so bili tako tihi, kakor bi bili prihajali izpod zemlje. Vsekako pa sem spoznal, da so zveneli v sobi, v kateri se je nastanil moj prijatelj, ter od ondot mehki kakor puh doletavali na moja ušesa.

»Kaj bi to moglo biti?« sem si mislil.

Brnenje in posnemanje godbe je nakrat prenehalo. Nekdo je globoko vzdihnil... slišal se je rezki pok, a potem so zopet tanki, tarnajoči glasovi -- in novi vzdihi, globoki, otožni, sprem-

ljani z zamolklim jokom, dramili tišino mojega stanovanja.

Potihoma sem vstal z divana in po prstih odšel iz sobe; obstal sem pri durih one sobe, v kateri se je nastanil Možajski. Glasovi in vzdihli so prihajali brezdvomno od tod.

»Oh, oh, Bog!« sem začul jok (spoznal sem glas Evgenija Vasiljeviča.) »To presega moje moči! Dragi moji! Ljubljeni moji, kako me mučite!«

Oglasil se je glasovir, zastokali so tanki glasovi...

»Otroka moja, ljuba, predraga...« je govoril ter ob enem ihtel Možajski. »Saša, duša...«

Tresel sem se prestrašen od mraza. Nikakor nisem mogel razumeti, kaj se godi v sobi mojega nenormalnega prijatelja. Toda njegov jok je bil tako grozen, da sem premagal svoj strah ter — odprl duri...

Za mizo je sedel Možajski in si nekaj tiščal k licu. Začuvši šum, je dvignil glavo in, zagledavši me, poskočil.

»N***, prijatelj moj!« je zaklical. »Jaz se nisem zlagal, ko sem ti dejal, da sem pripeljal svojo rodbino s seboj... poglej, tu-le je!«

»Kaj je to?!« ga vprašam.

»To? — Velika in strašna iznajdba genija! To je fonograf, igrača konca stoletja, znana sedaj vsakemu, mogoče, da še ne povsem dovršena, toda... za-me je v tem malem stroju, v tej igrači zagrnjen ves svet minulosti, svet mojega nekdanjega veselja, svet sedanjih neznosljivih bolečin! Poslušaj, tu imaš drugo cev... Poslušaj, N***, dobro, tu pojeta moj Vasij in Pavluša in žena jima pomaga.«

Spustil je v tek fonograf in jaz, priloživši cev k ušesom, sem razločno čul zvoke glasovirja; na to sta dva slabotna otročja glasova slabo, toda jasno zapela:

»Ptička Božija ne znajet¹⁾
ni raboty²⁾ ni truda,
hlopotlivo³⁾ ne svivajet⁴⁾
dolgovečnago gnězda.«

Jeden glasek je izgovarjal jecljaje:
»Pticka bozija...« Možajski reče z zamolklim glasom:

»Tako jeclja Pavluša... moj drobni Pavluša.«

»Sedaj otroka, plešita!«

»To je glas žene... je tako zvonek in nežen, kakor je bil... Gospod Bog,

¹⁾ ne pozna, ²⁾ skrbi, ³⁾ z velikim trdom, ⁴⁾ spleta.

kako mi je hudo! Bog, pošlji mi smrt!
N***, dragi brat, jaz umiram!«

Začel je zopet jokati, pogledal me je po otročje otožno ter se bil v prsi z rokami.

»Evgenij Vasilič, spametuj se, radi Boga!« se oglasim jaz. — »Saj prideš še Bog vé kam, ako ne boš trdnejši...«

»A kam da jaz pridem? V norišnico? — O, jaz rad izgubim pamet... V grob? — Jaz iščem smrt, mogoče, da sem že blizo samomora... Zá-me je s smrtjo žene in otrok vse propalo! Pravim ti, da sem mrlič... Trpel je močno, toda videti bolečine prijatelja tudi ni mala muka, o čemur sem se jaz takrat prepričal. Zaman sem ga pomirjal. — Možajski ni hotel niti slišati pametne besede, gotovo ga je že imela v svoji oblasti zamaknenost, katera privede to otožno historijo k takemu, gotovo otožnemu koncu.

»Evgenij Vasilič, dovoli mi odnesti tvoj fonograf in zapreti ga v mizo,« sem mu dejal. »Prosim te!«

Lice Možajskega se zamračí.

»Za noben denar na svetu!« mi odvrne. »Ali ti, neusmiljen človek, hočeš odvzeti umirajočemu poslednjo tolažbo. To je moj strup, toda sladek strup!«

»Dragi moj, to je vir tvoje obupnosti. Tvoj fonograf je treba razbiti, on je zá-te škodljiv...«

»Aha! Ti si spoznal, kakšno strašno dete genija je to?« seže mi prijatelj v besedo. »Premisli, N***, premisli nekoliko to reč: veliki izumitelj je odvezel glasove grobu. Ti veš, da fotografija dragega človeka vzbuja žalost, toda ta žalost prinaša tihi mir. Čemu? Radi tega, ker fotografija je nema. Toda to, to... tu pa se čuje glas! Umrl je človek, — umrl je tudi glas... A sedaj ni več tako! A v XX. stoletju bo nemara premagana celo smrt...; nu, čemu me tako gledaš? Pač ne govorim »absurdum« (nekaj nemogočega)... Veda — Bog! Ej, kako sem nesrečen, a to ne radi tega, ker so mi umrli moji nepozabni, marveč za to, da živim na koncu XIX., a ne XX. stoletja!«

Zaman sem mu pojasnoval, da je podobno domišljjevanje nemogoče, zaman dokazoval, da Možajski vse pretirava. Pogledal me je prezirljivo ter me vprašal:

»Nemara mi boš jel kmalu dokazovati, da glasovi moje žene in otrok niso pravi, ne podobni živim? Prenehaj. Daj mi se najokati in naslišati glasov

mojih dragih, dovoli se pomenkovati o njih....«

In jokal je, da ga ni bilo mogoče utolažiti, pripovedal mi, kako dobra, ubogljiva in ljuba sta bila njegova dečka Vasij in Pavluša: črna kakor muren gibčna, nadarjena, rudečelična — pravcati sliki svoje matere. Govoril je tudi o njej: bila je krasotica po obrazu in duši, sam angelj varuh je tičal v njej; toda zla moč — bolezen — je premagala vse... Kje je angelj s čisto dušo, kje dvoje otrok, podobnih kerubinom?

Izgovorivši poslednje besede, je Možajski poskočil in zasopljeno zakričal:

»Tukaj so... v tem-le stroju — igrači. Grozni genij jih drži v diafragmi, na rahlem valjarju iz parafina. Kaj je to, N***, kaj? Zasmehovanje božje volje, ali... Toda čemu me, brate, držiš z rokami? Stene ti ne pojdem opraskat. Pusti me!«

Stopil je k fonografu, navil ga molče ter mi zaklical, naj vzamem cev.

V fonografu pa je glasek urno čital:

»Po noči v zibelj otroka
je mesec jasno zasvetil.«

»Vasij, Vasenko... zdravstvuj Vasij!« spregovori kimaje po taktu z

glavo Možajski. »Zdravstvuj, moje življenje!!«

In znovič so mu tekle solze, znovič se je bil ob prsi s pestmi, klical smrt in preklinjal jo...

»Bum!« odzove se nakrat zvon uprav pod najinim oknom.

Začela se je polnočnica; slavnost rojstva Kristusovega je nastala. Zvon iz stolpa je začul tudi moj prijatelj. Lice se mu je skrivilo.

»Slavnost... veselje... drevesce...« reče. »To vse je bilo tudi pri nas! A sedaj? Kdo mi jih je vzel? Vrnite mi prazniki moje božično drevesce, mojo rodbino!«

Dolgo sem se mučil z revnim prijateljem. Proti jutru se je njegovo stanje shujšalo. Prišel je zdravnik, pregledal bolnika ter dejal:

»Nù, temu ne bo treba vestfalske gnjati za praznike! Odpeljite ga v bolnišnico, ima vnetje možganov.«

V jednom tednu je Možajski umrl. Njegov fonograf je še doslej spravljen pri meni. Vedite pa, da od tega časa nisem ni enkrat poslušal glasov njegove žene in otrok; nimam poguma, da bi poslušal »glasove iz groba...«

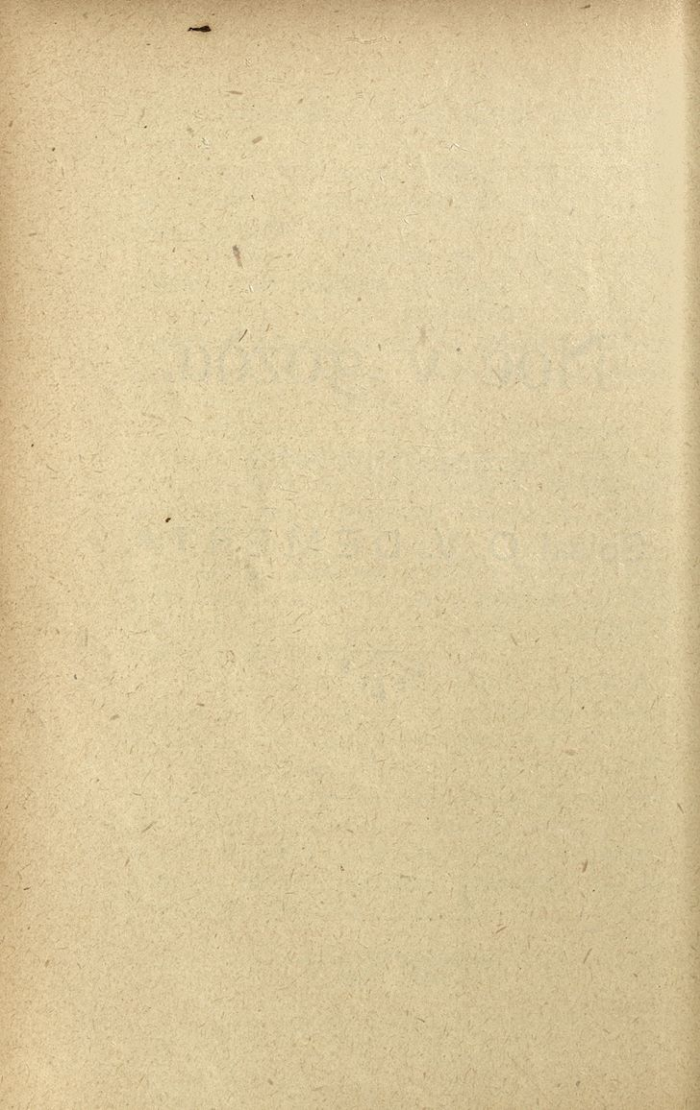

Noč v gozdu.

Božična pripovedka.

Spisal O. V. DEMERTA.

ihó je naokrog. Drevesa, gosto posuta z ivjem, stojé kakor začarana v modrikasto - srebrni svetlobi meseca.

Na veliki poljani, obkoljeni od vseh stranij s celimi vrstami visokih, šibkih smrek, se lesketa sneg kakor posut z vsakovrstnim barvanim kamenjem... Ako ga pogledaš — vidiš ondi lesk od mirijade zlatih zvezdic, ki se lesketajo ter prelivajo barvo kakor barve v mavrici...

V gozdu je tiho, tako tiho, da je móči slišati, kadar pade z drevesa mehka kepa snega, ali zahrešči vejica na drevesu pod lahko in urno veverico, ali se bojazljivi zajček, ki skače po gozdu, spodtakne ob suho paličico.

Toda ta posebna tišina noči je vendar-le vznemirjena. Plašna živalica, pripravljajoča se ravnokar skočiti na poljano, otrpne od strahu, se povspne na zadnje tačice ter dvigne kvišku svoja dolga ušesa...

Na ozki poti se je pojavilo nekaj velikega; temna, dolga senca se je razprostirala po snegu. Senca se je gibala, priklanjala ter dajala od sebe glasove. Zajček se je z velikim skokom zgubil v grmičju...

Na poti v gozdu so stale izprežene sani; niti konja, niti kočijaža ni bilo. V saneh sta sedela dva človeka, moški in ženska, ter se tiho razgovarjala, kakor bi se bala vznemirjati gozdno tišino.

»Vidite, usoda me je kaznovala,« je spregovoril mlad ženski glas. »Imela bi ubogati mater ter oditi skupno z drugimi.«

»Nù, čudna reč — ako vi tega ne prenesete!... Kaj prijetna reč, pritoževati se ves večer nad slabostjo in omotico v glavi... Toda čemu obžalujete to: pogledjte, mar ni nekaj krasnega pogled po tem gozdu pri mesečni svetlobi?... A ozračje, tišina... Mogoče, da se vi tu ne brigate za prirodo, toda

meni, bivalcu velikega mesta, skoro sapa zaostaje vsled občutkov...«

»O, ne, jaz močno ljubim prirodo, toda sedaj... sem prepričana, da se mati vznemirja in stara mati da je nemirna. Ona ima rada, ako so tega večera zbrani vsi okrog nje; a vrhu tega se je maša polnočnica že pričela... Duhovnik je bil poklican ob šestih...«

»Pomirite se, Zina Nikolajevna. Mihael kmalu dospè, saj so tjekaj le tri vrste. Takoj pošljejo po naju konje.«

»Da se je vendar moral strgati ta jermen!« —

»Vi se radi tega razčiljujete, toda jaz, resnica, sem prav vesel, da se je to pripetilo. Poglejte, mar ni to poezija: mesec, zvezde, gozd in dva mlada človeka... Resnica, v tej krasni noči se celo meni zdi, da sem mlad...«

»Samo v tej noči? Kakor bi res ne bil mlad?«

»V primeri s starcem — seveda... toda z vami... Saj vi jih imate komaj sedemnajst?«

»Ne, že sta dva meseca, odkar mi je minulo osemnajst let.«

»Oj, to je v resnici mnogo! A vendar sva za celih petnajst let narazen in zlasti, ako človek tako mnogo doživí, pa se že čuti starca.«

»A čemu tolikaj živeti, čemu ne čuvati se, saj je to zavisno le od vas,« omeni bojazljivo mlada deva. »Čula sem, da se zares ne čuvate.«

»Ah, tudi vi ste to čuli? Sedaj pa le povejte resnico, kaj ste čuli? Da živim potratno in zapravljam življenje? Ali temu ni tako?«

»Nekaj takšnega.«

»A kaj ste si mislili o meni?

»Jaz? Zelo sem vas pomilovala. Pomilovala radi tega, da vam je umrla žena, da ste sami... brez dvoma je to vse radi tega...«

»Hvala za sočutje!... Da, tudi jaz si mislim tako... Sam sem, imam lepo premoženje, dolgočasim se, in ni ga človeka, ki bi me v resnici ljubil. Toda, čemu se tako tresete neprestano, Zina Nikolajevna, zebe vas? Dovolite mi, da vas ogrnem s svojim kožuhom, mene ne bo zeblo.«

»Oh, kaj vi, za noben denar! Ne zebe me, vsekako pa mi je nekako tesno... Kaj, ko bi bili tu v okolici volkovi, ali kdo...«

»Ne govorite tega, ko imamo takšno jasno noč... Tu ni niti jarkov, niti suhe trave, gotovo ni niti volkov.«

Nekaj časa sta molčala.

»A vendar nikakor ni prijetno, nahajati se v takšnem položaju,« začne znovič Zina. — »Dobro, da ni mrzlo in da je jasno; toda utegne nastati metelica, mraz in človek lahko zablodi. Ali se spominjate pripovedke »Spoved« Tolstega ali Mamina? Kako strašno je vendar zmrzniti!«

»Zmrzniti že ni več strašno, toda biti si v zavesti, da gotovo zmrzneš, je neprijetno. Sicer pa se ne spominjam, kakšna je ta »Spoved«.

»Kakšna; ondi sedita dva na vozu in starec izpoveduje mlajšega, posluša njegove grehe.«

»Tako, to pomenja, ako bi midva zmrznila, je vaša dolžnost, povedati mi svoje grehe! To je zanimivo. Sicer pa, kakšne moreti vi imeti grehe?«

»Sem mar še zmerom otrok?«

»Povejte mi, Zina Nikolajevna, svojemu staremu prijatelju, ali imate vi tajnosti?«

»Razume se, da jih imam.«

»Predočite si, da zmrzujeva: ali bi se mogli spomniti na nekaj takšnega, o čemur si mislite, da je bilo napačno v vašem življenju?«

Mlada deva se nekoliko zamisli.

»Zdi se mi, da je tako... Vem nekaj, kar me posebno vznemirja. A to je bilo dvakrat jeden in isti dan...«

»Kako? Dve napaki jeden in isti dan! Vi črnite samo sebe, Zina Nikolajevna...«

»Nikakor ne. Najprvo sem poslušala tuj razgovor in potem... potem sem razpečatila ter prečitala tuje pismo ter ga vsled sramote nisem oddala...«

»Torej tako... Iz tega sledi, da vaš poglavitni greh je — radovednost. To si zapomnim.«

»Ne, zagotavljam vas, da je bilo to vse kaj drugega... Hotela sem poizvedeti... prepričati se o za-me zelo važnem faktu... Ta želja je premagala moje moči!«

»Na koga je bilo naslovljeno ono pismo, če smem vedeti?«

»Na jednega od naših... jedni sorodnici... Pismo je bilo od onega človeka, o katerem sem slučajno čula razgovor... On, ta človek, me je zanimal s svojo zagonetnostjo... nerazumljivostjo... to je... hotela sem ga, a vendar nisem mogla razumeti...«

»Ali so ga hvalili ali grajali?«

»Niti jedno, niti drugo; reševali so fakta, česar pa nisem rada slišala. Skle-

nila sem, prepričati se o njih, pa naj me to stane, kar hoče.«

»To pomeni, da vam je bil ta človek drag, Zina?« Glas vprašajočega se je nekoliko tresel, toda Zina radi svojega ganutja tega ni zapazila.

»Dà. Zahajal je k nam, bil prijazen proti vsem... Hotela sem vedeti, kdo prav za prav mu je ondi drag...«

»A kaj ste poizvedeli?«

»Na svojo žalost, ničesar. Pismo je bilo povsem prazno in to, kar sem hotela poizvedeti, je ostala uganka.«

»Tako, evo, Zina, jaz sem vas smatral za otroka, vi pa ste že mala ženska, ki zna biti tudi zvita... Toda povejte mi... jaz vam nemara pomagam, kaj ste vi hoteli vedeti o tem človeku; kaj vam ne ugaja na njem?«

Zina nizko pobesi glavo.

»Govorili so o njem, da je... Don Juan, da se vsem dobrika, da mu ni nič sveto, da se ga je treba bati...«

»A vi ste to verjeli, Zina...? Vi se ga bojite?«

Sklonila je glavo še niže.

»Vi si niste domislili, da se tudi on boji... Boji se mladosti, boji se, da se moti in otroške občutke smatra za ljubezen... Da njegovo prikupovanje ženskam je samo nasledek dolgega časa,

da bi ta Don Juan hvaležno oddal vse svoje vspehe za malo besedico iz ust ljubljene deklince. Toda on ne sme vprašati je... Ona je tako mlada, tako čista, a on — žalibog! — je že toliko doživel, že tako mnogo skusil... Poglejte, Zina, sedaj sva sama s prirodo... Vidijo naju samo te-le zvezde in čujem vas jaz sam... Kaj ste hoteli poizvedeti iz tega pisma, povem vam... Toda pogumnejše, Zina, pogumnejše, moja draga...«

»Hotela sem vedeti... mislila sem... da vi... da vi ljubite Natalijo Aleksandrovno Svirsko, da ona... takisto...«

Takoj ji pade na roko vroča solzica, za njo druga in Zina skrije svoje ličece v muf.

»Drago moje dete... moja sreča... predraga... Kako te bodem cenil, kako ljubil...« začuje Zina kakor v čarobnem snù.

Toda nakrat se urno zgane ter vzdihne.

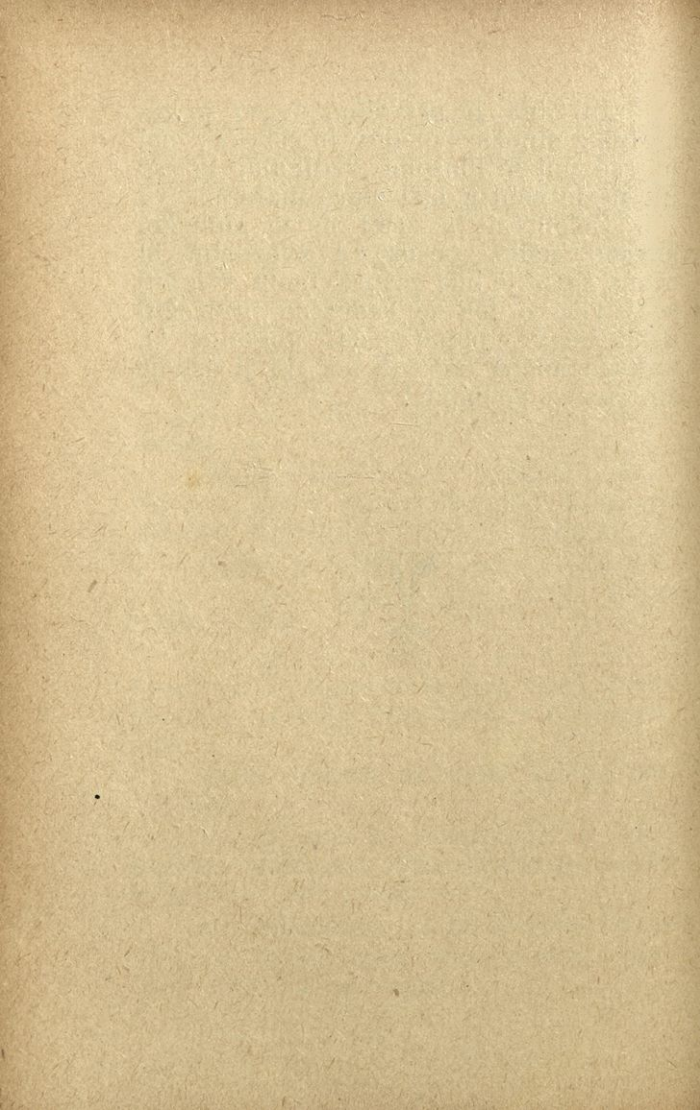
Izpod drevja, žvenklajoč s kraguljčki, pridirjajo sani. V njih je sedela nekaka ženska postava.

»Gospodičina...! Ali še niste zmrznili!« se začuje glas sobarice stare matere. »Izvolite se vsesti...«

In Zina je privolila, da so jo zamotali z množico pledov in robcev; ona je vso pot le blaženo vzdihala, ko so jih nesle sani k hiši stare matere.

Želela si je zreti na to globoko, krasno nebo, posuto z zvezdami in njena duša je bila pripravljena dvigniti se v višavo ter se radostno pridružiti petju slavo popevajočih angeljev. O, kakšna mična božična noč, ki ji ostane zmerom v spominu!

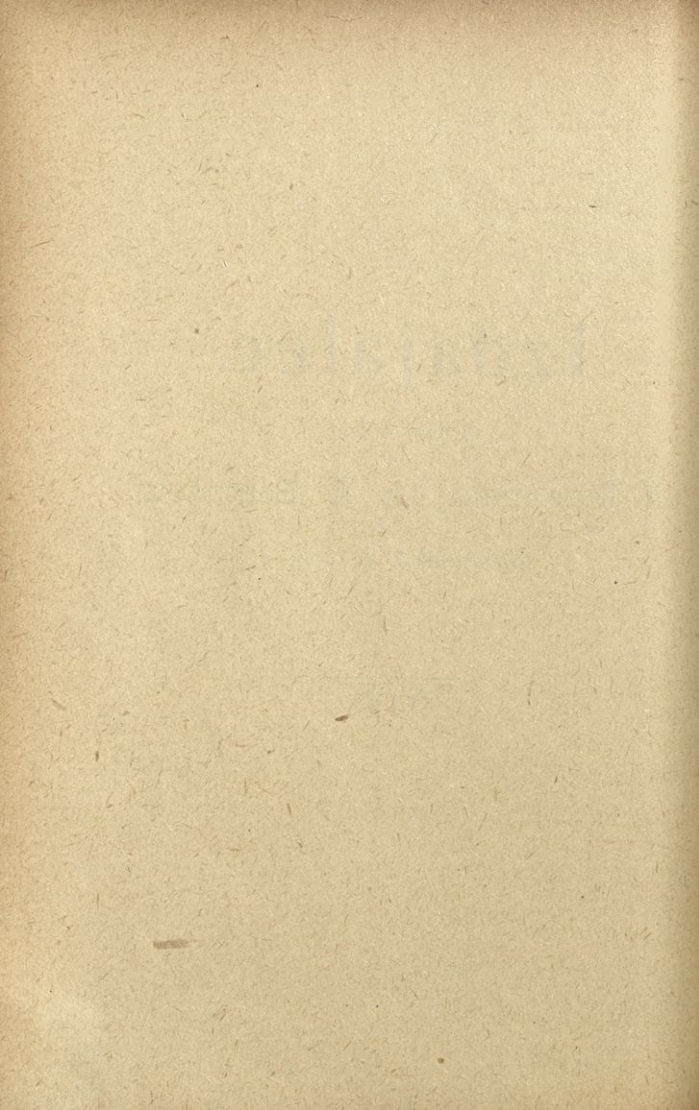
Izdajalec.

Ruski spisal

A. Marlinskij (A. A. Bestužev).

Poslovenil J. J. K—g—j.

I.

domovina, sveta domovina! Katero srce na svetu ne zatrepeče pri pogledu na-te, katero se ne raztaje pri pihljanju tvojega zraka?

Tako je mislil Vladimir Sitckij, s togo in radostjo, oziraje se s konja na njive, travnike in hoste Perejaslavske, svedoke njegove mladosti, in z radovednim pogledom, kakor bi hotel skušati njegov spomin, iskal je in ugibal, katera so ona bivališča, kojih vrhovi so švigali izza gozda. Res, da sedaj se mu niso zdeli več veliki kakor prej; okolica ni bila več brezmejna, toda bila je še vedno krasna in prijazna, kakor nekdaj. Naposled je šel na jezero Pleščevo in stal tam z davno pozabljenimi

in novimi čuvstvi, zamaknen v krasoto prirode.

Mirno, kakor njegove otroške sanje, je ležalo pred njim v smaragdnh okvirih jezero, v katerem se je zrcalilo večerno nebo, snežno-bele stene bivališč, somračno mesto in z majskim zelenjem jedva posuta hosta. Zdelo se mu je, kakor da letajo čolniči ribičev po okroglijastem nebu, a utrujeni galebi so dre-mali na razobešenih mrežah, ali jedva zibaje se, na kristalni vodni površini. Spomladni škorjanci so spremljali solnce s podnebja in švigali v njegovih zadnjih žarkih, zlivaje svoje blagoglasno petje z žuborenjem nebrojnih potokov, hitečih v jezero. Kakor se ulega po bitki prah in dim pod dežjem, zmivajočim kri z lica zemlje, tako so legale strasti v srcu Vladimirovem. Spomin bujne mladosti, dvorna častihlepnost, hrepenenje po boju in slavi, vse, vse se je umaknilo čuvstvu — kèsu podobnemu. Stopil je s konja, nagnil se k vodi, po kateri je često ploskal v svojih mladih letih, v katerej mu je migljala sedaj preteklost kakor v prazničnem zrcalu, željno jo je pil — in mir s hladom vred se je vlival vanj kakor veletok ! In vzdihnil je Vladimir ter delal:

»Ona ne trpi nič nečistega v svojem naročju in s srdom je vrže na breg.

Naj me ohranjujejo tvoji bregovi pred preganjanjem mojih sovražnikov, pred burjo življenja in najbolj pred menoj samim, kakor je nekdaj reševala tvoja voda naše prednike pred jarostjo tatarov!«

Poln nade je vprl Vladimir svoj pogled v stene Perejaslavlja. Tam ni bilo več njegovih roditeljev; a dober spomin je stražil ob njihovi mogili in presrčni »dobrodošel« je čakal njih naslednika na pragu prijateljev. Dolgo je še ležal na sveži travi, domišljija ga je božala pod krilom domačega neba in spanje je padlo kakor rosa na utrujene ude popotnika — spanje, kakoršnega že dolgo ni poznalo njegovo kipeče srcé.

II.

Leno se je vzdigovala jutranja megla s tihega Trubeža, a nad njo se je nevidno valilo poletno solnce. Na nasipu Perejaslavlja je gledal vojaški stražnik, oprt na sulico, na delo tesarja, kateri je popravljaj leseni okrov trdnjave.

»To bruno ni za nikamor,« — je rekel tesarju: »v sredi je gnilo.«

»Tako je tudi z Rusijo, Petrovič,« — je odgovoril tesar, zabijaje z bêtom

sekiro v les, in sedel na sklad: —
»Moskva, njeno srce, je pokvarjeno, a mi trpimo to. Ona kliče carje k sebi s Poljskega, a mi: hajdi v vojsko klat se zdaj za nje, zdaj proti njim! Poljaki se šopirijo v Moskvi; roparski Sapjega oblega Trojico, a kaj je še daleč od nje do nas? S krivico smo razsrdili Gospoda; naši časi so časi križev in težav; kdo vé, ali bodem še imel jutri svoje premoženje, svojo glavo? V hudih časih živimo, Petrovič; za carja Borisa ni bilo tako.«

»Kaj še ne hvališ! Naši vojaki niso mogli pod njim nikdar odriniti na plen. Sedaj je vse drugače; počakaj samo, da se približajo sem Litovci; mi jim že otresemo žepe!«

»Kake žepe imajo poljski reveži, ko nimajo kaj obleči!«

»Zato pa imajo mnogo ugrabljenega zlata. Tem potepuhom treba zapisati na nos, da naj ne plenijo Božjih hramov, da naj ne trgajo okovov s svetih podob.«

»Táko blago, rojak, ne bode nikomur v korist.«

»Kdor živi le od danes do jutri, kaj se on briga za to, ali kmalu zrasede rogovi mlademu mesecu? Meni je kar tesno sedeti doma, kakor zapečnik, dočim

se koljejo celo menihi. Zelo zavidam svoje tovariše, kateri gredó z našim vojvodo Trojici na pomoč«.

»Kdo pa bode tukaj vojvoda?«

»Kdo drugi nego starši knez Sitekij.... Njemu je kakor pri rojstvu usojeno gospodovanje, — gleda ti kakor orel!«

»Res je, rojak, res. S postavo, životnostjo, nastopom, z vsem se ti prikipi. Še jaz primem nehoté za čepico, ko ga srečam. Samo jedno zlo je: o njem se širi slaba govorica. Zakaj se je bratil s Poljaki? Zakaj ga ni bilo videti v vrstah Šujskega? Slabo, ako se ni hotel potegniti za pravično stvar, a še slabše, ako ga niso hoteli sprejeti«.

»Bratec, ne veruj vsaki govorici! Sedaj se je izneverila resnica in opravljanje hujše od židovskega zlata«.

»Bodisi tudi tako. Toda vedi, kar se nas tiče, živi on tukaj zastonj tri leta! Kaj naj dela srčen človek v samotni, ko je Moskva oplenjena, a sveta Rusija v propadu radi samozvanih carjev in nepoklicanih prijateljev, ko izdajalstvo in ropanje hrumi iz kraja v kraj, ko sovražniki teptajo polja in požigajo mesta, oskrunjajo brate in njih ženske — na veke sramoté rusko ime?«

»Morda nisi slišal, da se je čez ušesa zaljubil v Heleno Ivanovno, vojvodovo hčer?«

»Dà, ali je pa on njej po misli? Knežji domači učitelj sodi, da gospod v takem nemiru ne bode praznoval svatbe, vendar pa, ako se sploh more govoriti o zaroki, pa morda s knezom Mihajlom, mlajšim bratom Sitekega. To ti je duša, lahko se reče, angeljska. Krasen, kakor jutranja zvezdica, od brata se pa odlikuje kakor nebo od zemlje. Srce ima na jeziku, krotak je in uljuden z vsemi, zato ga pa tudi ljubijo vsi, od bojara do prostaka. V času nesreče ni sedel za pečjó, ampak se bil in prelival kri za carja, in odkar je bil poklican sem, se ne prilizuje krasoticam, temveč premišljuje, kako bi branil naš rodni Perejaslavelj. Bog daj, da bi kneza Mihajla pustili pri nas za zasednega vojvodo!«

Tako so sodili o dveh Sitekih mnogi pametni meščani; a dočim je vabil Mihajlo k sebi ljubezen z dobrodušnostjo, spoštovanje pa s svojimi zaslugami in odkritosrčnostjo, si je pridobil Vladimir nehoté zanimanje. Priroda je zaznamovala njegove poteze in govorjenje nečem nenavadnim. Po njegovem imenu niso vprašali dvakrat. Vladimirov pogled, zavit v nekako

stvarnost, je izraževal hkratu smehljaj ljubezni, dobrodošlost sočutja in vprašanje radovednosti. On ni prevzemal, ampak kar prešinjal srce. On ni begal ljudi, a oddaljeval jih od sebe. Pri razjanju s krasoticami so sipale njegove oči iskre kakor kremen, in se niso vнемale same. Celó vino je izgubljalo pri njem svojo moč: ne brezpotrebna besedica, ne zaupljivo laskanje se ni izdrlo iz nepremeljivih Vladimirovih prs. Res, da se je razgreló časih tudi njegovo lice z žarom duševnega požara, a to niso bile človeške strasti; temu, ki jih je zapazil, so bile neznane, kakor podoba zaoblačnega bliska, od katerega se vidi svit, a ne sliši grom.

Kdo vé, je-li ljubezen ali jeza vznemirjala njegovo srce, ko je njega lice sedaj gorelo v krvi, sedaj se zopet mračilo, kakor damaščensko jeklo? Kdo vé, je-li ošabnost vzdigovala tako visoko njegove obrvi, je li preziranje dvigalo usta? Je-li visoka misel ali hudodelstvo mračila njegovo čelo? Časih je zabliščal njegov pogled kakor ogenj, a se potuhn timeroma tako, da je opazovalec dvomil, je li to res videl, ali se mu je le dozdevalo. — Njegovo življenje, njegove strasti, njegovi načrti so ostali nerešena uganka.

III.

Soparna noč je razprostrla svoja krila nad perejaslavskimi holmi; nebo se je pokrilo s hudournim oblakom; jezero miruje v svojih bregovih. Zdaj pa zdaj švigne svit zarnice brez gromenja in gasne v temni globočini vodà, razsvetljuje v obzorju glave cerkvà in mestne stolpe. Pri njega sinji bliščobi se vidijo kopice oblakov, brez vetra plavajočih. Vse je tiho in mrtvo, kakor da priroda tuguje pred nevihto.

Kdo pa je oni mladenič, kateri v burni polnoči ne išče prenočišča, temveč se ga ogiblje? Njegov pogled se obrača z razjarjenostjo proti Perejaslavlju, njegovo lice gori v jezi in zlobi. Pri hitri hoji se razpršujejo črni kodri popotnikov, in dolgi samokresi v srebrni opravi, zatakneni za pas, žvenketajo krog držaja pri meču. Zakaj pa on ne spi, ko se vse živo krepča s pokojem? Ali ga vest peče radi prejšnega hudodelstva, ali ga je nova skušnjava vzdignila z ležišča? ... In že je, zapustivši pribrežno stezico, daleč v gostem borovju. Po navadnem sledu prekoraka poljane — in globeje v gozd, a gozd je vedno bolj divji in gost. — Suhe igle hrustajo pod

njegovimi nogami, usahnele vejice se zacepljajo v njegove lase, trohneči porobki mu zagrajaajo pot, a popotnik s srdom lomi in ruje kljubujoče veje, drzno skače čez rogata trupla borov, in vse se umika drznežu, tako da je že blizu prepovedanega holma.

Tukaj — tako se je glasila vražna pravljica — je ubila pred več nego sto leti strela čarovnika, ko je vzdigoval s peklenščkovo pomočjo zagovorjen zaklad. Brez vere je živel, brez spokornosti poginil, brez molitve so ga pogrebili, a zemlja je z grozo sprejela v svoja nedra pogubljenega grešnika; od takas so se začeli zbirati hudobni duhovi nad mogilo svojega ljubimca. Vsako polnoč, kakor pravijo drzni lovci, se sliši tu ploskanje perotnic, krohotanje in žvižganje. Sinji plameni letajo po zraku, grozne prikazni švigajo, čarovnik pa brodi okolo s krvavo glavo in vabi k sebi zabredlega popotnika. Pri tem šepetavem pripovedovanju na večernem počitku je zvabila drznežem groza hladne solze v oči; deklice so zatrepetavale pri najmanjšem zaškripanju oknice, pri nepričakovanem tresku trske, otroci so se pa s trepetanjem stiskali k materinim prsim. Že davno se je zarasla steza na mogilni holm in ne drvar-

jeva sekira, ne lovčev strel, ne pogled, ne veter niso prodrli v to goščavo, ograjeno s strahom. In že je došel do poljane, ki senča holm; že je hotel stopiti na njo, kar zasliši zvonjenje, vabeče menihe k večernicam. Mrzel pot je stopil na čelo predrznežu: meden glas mu je vzbudil vest. Spomnil se je, kako radostno je bilo za-nj vabljenje k zgodnji maši v enakem polnočnem času... Vse prejšnje se je ponovilo v njem: brezskrbnost prejšnje nedolžnosti, vera očetov, topla vera mladosti, katero je sedaj pozabil. Tačas je bila njegova duša kakor golob — sedaj je postala črnejša kakor vrana... A le trenutne so blage misli v srcih, razgretih v nasilju in ošabnosti, v srcih, se vedno pritožujočih čez usodo, katere so sami krivi, — zato je iznova silnejše zakipelo v njem maščevanje, nevošljivost, ljubosumnost.

»Ne, ne povrnem se!« je vzkliknil Vladimir, stopaje na poljano. »Naj se boji pekla, kdor ima pekel v srcu.«

Ko je zabliskalo, je zagledal razdrt in z mahom pokrit križ; na travi, step-tani kakor s smodečimi stopinjami, je ležala neka črepinja. Tu pa tam med sivimi, na pol strohnelimi jelkami je trepetala plašna trepetlika — drevo

izdajalčevega zaklada. Kakor jama se je sklonilo nebo nad to pozabljeno poljano, tiho je bilo v njej, kakor v grobu.

»Čas je« je rekel Vladimir in začel delati praznoverno zaklinjanje, trikrat se je obrnil proti solncu in vsakokrat ponavljal klicanje hudobnega duha. »Prikaži se mi, skušnjavec človeškega rodu,« je vzkliknil, »stopi naravnost pred-me; jaz se ne skrivam za krogi, narejenimi z mrtvo roko; brez strahu te zagledam, kakor se ti izročam brez oporoke. Pridi na pomoč onemu, kateri je služil peklu, služeč samemu sebi; daj vsaj za nekoliko časa premagati one, katere sovražim, vladati nad onimi, katere ljubim! Bodi tovariš mojih načrtov, da bodeš večno, večno moj gospodar; prikaži se — jaz sem tvoj čestilec za strašno, za grozno plačo!... Odpovem se vsemu, meni doslej svetemu in dragocenemu; kakor to črepinjo poteptam z nogami vse človeštvo; kakor ta pas raztržem vse vezi s sorodstvom... Sovražnik vsega visokega in hvaležnega — prikaži se! Tebe kliče človek, kateri bi bil lahko angelj, a hoče postati hudoben duh, kateri rajski mir žrtvuje peklu — prodaja večnost za trenotek... Prikaži se, prikaži!«

Divji odmev je ponavljal njegove klice zopet in zopet, in borovje je utihnilo, kakor da je z grozo poslušalo odpadnikov glas. Popihnil je vetrič, listje je zašumljalo — in grešniku je zaprlo sapo. Odrinil je z roko kodre s čela, da bi je ohladil; a veter je pekel njegovo lice, kakor peklenski ogenj. Zopet vse tiho. Toda neki svit je zabliščal v gozdni goščavi; vedno bliže in bliže se pomika med šumenjem vej... pogled in posluh klicatelja sta na straži, lasje mu stojé pokoncu in srce mu ledení; svit se podvoji — in hrustanje zobov ga prepričuje, da se svetijo oči roparskega volka. Z vsakim korakom raste nestrpnost mladeniča, naposled ga je pa prevzel srd.

»Ne greš, strahopetni hudobec! Bojiš se božje grožnje; straši te glas neustrašenca, kakor petje petelina. Kažeš se samo otrokom in starkam, motiš samo mirne puščavnike, govoriš samo s poluneumnimi čarodejkami! Obo-rožen s peklenko zlobo nisi slekel ljudske strahopetnosti. Ali misliš, da z žrtvijo se ni treba dogovarjati? da sem prej ali slej tvoj? Ne, ne! Še lahko rešim svojo dušo iz tvojih krempljev; v njej je dovolj moči, da postanem v tvojo žalost dobrotnik dobrih ljudi, kakor sem veselil hudobne duhove s

svojimi načrti. Ne prideš še?... Nebo in pekel sta me zavrpla!»

V obupu, škripaje z zobmi, se je vrgel na zemljo. Nevihta je hrumela, med ploho se je bliskalo, in divje krohotaње se je zaslišalo naposled nad njegovo glavo.

IV.

Mraz je spreletel Vladimirove kosti, ko se je dotaknila neka roka njegovih pleč. V njegovo srce je zavrela kri, in to mu je hotelo prsa kakor raztrgati, a on je ponosno vzdignil glavo in pri bliskanju, ki je razsvetljevalo nebo in zemljo, srečal se je njegov presenečeni pogled z zasmehovalnim pogledom svojega prijatelja Ivana Hovorostinina, kateri je stal pred njim v ogerskem dolmanu. Gizdaveci so nosili še za časa Samozvanca tačas poljsko in ogersko obleko.

»Ti bedak ti, Vladimir,« mu je govoril, smeje se; »ali v sedanjih časih, ko so ljudje prekanili hudiča, hočeš ga ti prevariti? Prepozno je, prijatelj, prepozno. Črti ne zaupajo več krvavim spričevalom in duševnim zakladom; in kak dobiček ima peklenšček z našimi dušami sedaj, ko nas itak požre peklo zastonj s pastjo groba. Poznam te sicer

ne, knez — si li ti tak? Ti naj bi veroval v hudiča, ko nisi veroval v božjo resnico!«

»Tako je, Hvorostinin, — zaslužil sem, da me norci karajo radi neumnosti. Psuj in zasramuj me; jaz se sramujem celo teme, ki skriva mojo sramoto. Kakega pekla sem iskal izven sebe, ko lahko postrežem svojim neprijateljem s svojim peklom! Jaz imam moč v telesu in maščevanje v duši; še je na svetu ogenj in železo.«

»A tudi vislice, Vladimir. Nemirni čas in tvoja brezdeželna kneževina ne rešijo zažigalca in ubijalca te gugalice.«

»Kdo mi stopi nasproti? kaj me ustavi?«

»Vsaka kroglja. Nehaj, knez, primerjati moči svojemu srdu. Bodi-si še tak orjak, a le mrvica smodnika — in ti si prah.«

»Nizka izmišljotina! Ti primerjaš hrabrega moža s strahopetnim, močnega s šibkim; s teboj zmagujejo brez časti, poginjajo brez slave. A jaz imam tovariše, prijatelje. Oni se potegnejo za-me...«

»Oni bi se skrili v boju za tvoj hrbet, a v prepir ne pojdejo za teboj. Poslušaj, Vladimir! Mislím, da ti dovolj

opazuješ ljudi in lahko uganeš, zakaj so se ti obešali na vrat mnogi naši rojaki. Mislili so, da vidijo v tebi bodočega vojvodo in zeta bogatega Volynskega; varali so se — in ko sem šel iz Perejaslavlja, sem že slišal, kako so te črnili meščani, kako so šumno pozdravljali tvojega brata. Misliš, da to ni res!«

»Katero opravljanje je črnejšo od te resnice? Da, jaz sem žrtva svoje brezsilne zlobe. Zakaj ne vihra moja nevolja kakor burja? Zakaj moje prokletstvo ne šviga in požiga kakor strela? Zakaj s to roko ne morem raztrgati oboka neba in zrušiti ga na glave svojih sovražnikov...?«

»Dobro, dobro, knez! Ti se togotiš kakor obsedeno ženšče pred oltarjem. Vendar se mi kar smešni zdite vi, vročevrneži. Zabili ste si v glavo, da vam mora ves svet gledati v oči, in da se priroda vrti za vas na kurjem kremeljčku! Čemú je vse to zaklinjanje in proklinjanje? Razgrevaj se, kolikor hočeš, a to ne posuši najinih plaščev, pojdiva rajše iskat si prenočišča. Jedino le prijateljstvo do tebe me je zvabilo za teboj v to noč, ko dober gospodar ne zapodi psa za vrata, ko se še volkovi radi pogrejejo na lovčevem dvoru. Uh, mraz in dež, grom in vihar, kakor

da se bliža sodni dan! Idiva, Vladimir, konja sta za gozdom.«

»Ne, jaz hočem umreti tu.«

»Umreti, da bi pustil drugim na prostoru živeti? Ni li boljše, umoriti koga in sam po volji živeti?«

Vladimir ga ni poslušal.

»Knez, jaz sem mračnjak, a lahko ti pridem prav za nekoliko časa, in ta čas je sedaj. Tvoja očetska zapuščina je zapravljena, tvoja slava lažnjiva. V Moskvi imaš sovražnika, a tu nikakih prijateljev. Tvoja prekrasna Helena ljubi drugega in z njeno roko je oddano vojvodsko žezlo tvojemu mlajšemu bratu... Kaj še čakaš tukaj? kakega razžaljenja še iščeš? Sitckij, s teboj sem delil veselje in žalost; jaz te poznam, jaz te cenim; jaz vidim, kako nadkriljuješ druge s svojim razumom, in kako nizko te je vrgla usoda. Škripal sem z zobmi, ko je poveril knez Ivan neizkušnemu mladeniču mesto in zasedo. To je hvaljena nepristanost! A kje najdeš dandanes pri Rusih pravico? Srce mi poka nevolje radi vseh, a radi tebe najbolj. Domovina te je zavrgla in prezrla, kaj se še obotavljaš? — Volynskij se več ne povrne, a Litovci so 50 vrst od tu pod poveljništvom drznega Lisovskega, kateri se bliža Sapjegi z

Rusi in kazaki. To ne bode v prvič, ko se družimo s »panami dobrodziejami« — Lisovskij te sprejme z nizkim poklonom... in čez dva dni bode Perejaslavlj naš, bode Helena tvoja — in živila zabava! Zopet drzno življenje, napadanje, ropanje; zopet žvenketanje s sabljami in kupicami; zopet grom in dim, pepel in kri — in pesni krasnih deklic. Knez — odloči se.«

Trepetaje, z odprtimi očmi, je poslušal Vladimir izdajalčeve besede. V negotovosti se je naslonil k njegovim prsim, da bi se prepričal, je li človek govoril take besede.

»Zlodej!« je zakričal naposled, »ti, ti si hudobni duh... Rus predlaga Rusu, da naj se izneveri očetnjavi, da naj izda svojo domovino?«

»Ako ne danes, pa pogine jutri tudi brez naju, a midva je ne rešiva in zastonj pogubiva še sebe. Toda, se li sama udava Poljakom? A vedi, pri ljudeh je tudi smrt lepa.«

»Kaj pa preziranje dobrih ljudij? prokletstvo potomcev!«

»Ako nam potomci ne oprosté, nas vsaj opravičijo z razmerami; a ljudsko mnenje ni merodajno; toda kje so ti dobri ljudje? Kdo je sedaj pravičen, kdo krivičen? Jedni se bijejo za Šujskega,

drugi poljubujejo križ Vladislavu; kdo pa tudi nam ne ukazuje kričati glasneje vsakogar: za matuško, za Rusijo, za carja, za Dimitrija!«

»Ne, ne!«

»Ne?... Torej pa ostani v prahu, širokoustno dete — jaz nočem nadalje zgubljati besed s človekom, kateri si domišlja, da spreobrne ves svet, pa ne more prelomiti bedastega predsodka, kateri hrepeni po bratomoru, pa se boji izdajalstva, kateri vse hoče, pa si ničesar ne upa! Pojdi in klanjaj se onim, kateri bi si morali šteti v čast, ako bi se dotaknili tvojega stremena; glodaj tajno, kakor miš, pete prezirajočih te sovražnikov; idi na poklic k svojem mlajšemu bratu in pričakuj mrvic z njegove mize... bodi drug onej, kateri bi bil lahko mož; blagoslavljal mlada zaročenca, katera si hotel zadaviti s prokletstvom; šteje tuje poljube, pestvaj bodoče bratove otroke...«

»Tega ne pretrpim nikdar!«

»Ne pretrpiš? E, bratec Vladimir — trpljenje je dobra stvar... z njim in pokroviteljstvom brata zaslužiš lahko na stare dni celo kotiček v sirotišnici. Srečno; Sitckij — hvala za posluh. Ti si mi dokazal, da se prazna srca gromko glasé, da so zajčja srca v orlovih prsih...

Srd, ljubosumnost, maščevanje so goreli v Sitekem; premagovali so njegovo vest. Vzhajalo je solnce in po pravljičah zgodnjih koscev so videli dva neznana jezdeca, zavita v plašče, katera sta naglo jahala po vladimirski cesti.

V.

Žar gorečega samostana Danila Stolpnika je metal svoj krvavi odsvit na jezero, na kojega bregovih so odmevali vojaški kriki. Lisovskij je že oblegel Perejaslavl, že je odbil napad Mihajla Sitekega. Praska je le-kar končala, streljanje umolknilo; a oblak dima in prahu je pokrival še mestno zidovje, kjer so švigali ognji in orožje, slišala se povelja, ropotanje sekir in plakanje žen.

Druga podoba se je predstavljala pod zidom: v bližajoči se noči ni bilo moč videti obsega sovražnikovega tabora; a ker se niso preveč bali ne daleč streljajočega mestnega orožja, pritiskali so svoje prednje vrste prav blizu k blatnemu rovu. Z zidovja se je videlo skozi mrak, da jezdeci razsedlujejo konje, drugi jih pa vodijo okrog in prepevajo pesmi, zopet drugi jih napajajo, žvižgaje pri jezeru. Pešci otira-

vajo oklopje in poddelavajo z olubjem iz mladik. Tu delijo jed, tam — plen. Treskaje goré ognji okrog in okrog; v kotlih vre in vojaki se zbirajo v skupine: začenja se šala in smeh, krič in petje. Nikdo ne žaluje po ubitih, nikdo ne misli na-se — vsi se breskrbno veselé pred in po bitvi. Na svatbi smrti pirujejo prav tako, kakor na god prijatelja.

Čudna in raznovrstna je bila zmes narodov, zbranih pod zastavo Lisovskega. Poljska žlahta je napadla svojevoljno Ruse v svojo korist, brez volje državnega zbora, brez volje kraljeve. Ošabno so se sprehajali, vihali si brke in potegovali nazaj rokave svojih kuntušev, neprestano klanjali in se šopirili. Kazaki so pogledovali po strani svoje zaveznike in leno kadili tobak; često so se križale njih sablje s poljskimi, dasi so pridružili svoje nestanovitno prijateljstvo radi plena in slave njihovim zahtevam. Pol divji Litovci, katere so privedli »pani« na rop in klanje, so sedeli ali spali brez strahù krog ognjev. Naposled so se izročili poljskim četam ruski izdajalci, nekateri iz navade k boju in brezdomovju, drugi iz koristoželjnosti, tretji iz nade, da si vrnejo z ropom, kar se jim je vzelo. Razkošje

in uboštvo sta se hkratu jasno videli v taboru. Tu je hodil stražnik z zarujavelo halebardo ves raztrgan, a s pozlačeno čelado; drug v baržunastem kaftanu, a pol bos; tu napajajo konja s srebrno zajemalnico, a tam leži na dragem skakaču mesto sedla vrbovina. Sukneno zagrinjalo, natakнено na sulico, zagrinja iz suknje napravljen šotor kakega korneta, kateri počiva na medvedji koži, naslonivši glavo na sedlo. Tu je zopet raztegnena bobrova odetev na umazani slami. Vse to je čudno in divje, a vse kipi v življenju in moči. Povsod govorjenje in rezgetanje konj, v mraku žvenketanje in bliskanje orožja.

Pri ognju pred šotorom je ležal na preprogi Lisovskij in z njim dva izdajalca: Hvorostinin in Sitckij. Krepka postava in surovo, zagorelo obličje sta kazala v Lisovskem hrabrega vojaka, a bistre oči in na čelu zamišljene gube izkušenega vodje. Neskrbni Hvorostinin je že trdno spal, ker ga je utrudilo klanje in vino, kakor je bilo videti po njegovi okrvavljeni sablji in prevrženi kupici.

»Pij, tovariš, pij,« je govoril Vladimirju pobojnik Lisovskij, nalivaje kupice. — Operi si bojno utrujenost, osreči svoje otožno srce z radostnimi

solzami vinograda ! Poglej, kako vre in v biserni peni skriva svojo rudečico to nekupljeno vino. Iz njega pihlja nekako blagodejno hladilo ; ni zaman skrivalo svojega žara v dvornih ledenicah, da bi pregnalo togo carjev... Tovariš ! pij, ono polajša tudi tvojo !«

»Ne, Lisovskij, nikakor ne. Peklen-ska toga plava na vrhu, a vino neti ogenj v krvi, ki itak brez njega gori. Videl sem, kako je teklo to vino kakor morje na mizah Godunova in Dimitrija.

Videl sem v bližini obeh — a veruj — ono ni zbrisalo otožnosti z venčanega čela in... nahajajo se neozdravljive rane, neutrudljive misli, katerih nikdo, nič na svetu ne more izruti iz trpeče duše !«

Tako je govoril Vladimir v otožnosti globoki in nehinavski. Njegova usta, še pokrita s prahom, so trepetala, a na licu, oškropljenem s krvjo, so se izraževale duševne muke.

Ginjeni Lisovskij je pil zamišljeno iz svoje kupice ; sočutje se je odzvalo v njegovem trdem srcu. Tako so tudi v najnepristopnejših stolpih skrivna, a prehodna zakotja. Res, da se nista nakrat našla ta dva značaja : vladoželjnost vodje je razkačila Sitekega ; vodji ni ugajala v Sitekem nepokornost. A v prvem so

srčne strasti, katere je pomirila vojna in častihlepnost, rade popuščale nasproti drugemu svojo nekdanj neukrotljivo voljo; Sitekemu se je pa prikupila Poljakova odkritosrčnost. O zvestobi ruskih odpadnikov se je Lisovskij prepričal popolnoma; z rusko krvjo so zbrisali s sebe rusko ime, a Vladimir je hotel izraziti svoja čuvstva onemu, kateri jih je mogel čutiti. Pri vsem tem sta bila oba goreča; obeh beseda je bila pisana z nekakimi čudnimi barvami, kakor vztočna tkanina — in Lisovskij, ta groza Rusije, kateri se je poslej proslavil v nemški verski vojni, se je združil z izdajalcem, ki ga je vodil v svojo domovino. Ne vem, je li bilo to prijateljstvo iskreno ali koristolovsko, vendar sta postala nerazdružna. Bilo je tako, kakor ko se srečata dva potoka: penita in ravsata se, a nepremagana oba, zlivata s šumom svoje valove in drvita po jedni strugi.

Molče je podal Lisovskij Vladimirju roko in krepko, pomenljivo jo stisnil.

»Lisovskij!« je rekel tedaj Vladimir: »vidim, da prijateljsko vprašanje sili na tvoje ustnice — jaz je hočem prehiteti. Da, zakaj bi si ne oledčal sreča, katero mori tajna žalost? Zunanost me obdolžuje, bolj kakor me obsodi pri-

znanje, ker ti me lahko razumeš! Poslušaj!

»Tukaj sem zagledal luč sveta, a popotno sedlo je bilo moja zibeljka, in kakor v sanjah se spominjam vojnega tabora, gromenja, krvi in plamena krog sebe. To je bilo tačas, kakor sem izvedel poslej, ko so Švedi premagali mestece Padis v Čudski deželi. Tu je bil neustrašni starček Danilo Čihačev, kateri je zavrzel dogovore in zadnji padel na truplih svojih borilcev, na poverjenem mu zidovju. Moj oče, tamošnji podvojvoda, je bil ranjen, ubežal z bojišča in rešil mene in mojo mater. Ta krvavi prizor je pretresel moje triletno srce in vtisnil v njem bujne, neukrotljive strasti. Očeta se ne spominjam — umrl je kmalu po bitki, a mati me je zanemarjala radi mlajšega brata. Kakor burja v puščavi je prehrumela moja mladost, niti v otroških letih nisem poznal druge radosti kakor pokoj. Svojih sovrstnikov sem se ogibal, njih igre so se mi zdele obžalovalne; meni je bilo v zabavo to, česar so se bali celo mladeniči: divji konji, zverinski lov, ponočni mrak in viharo jezero. Veselil sem se nevarnostij in najbolj sem preziral one, kateri so se jih bali. Kmalu me je poklicala narava in krasota med orožnike na dvor

Feodorjev in ravnodušno sem ostavil ta rojstni kraj: tačas je letela pred menoj rajska ptičica — nada in slepila me s svojimi svetlimi perotnicami.

Začetkom me je oslepil dvorni blišč, a tem črnejši se mi je pokazala črnoba poslej. Povsod sem videl sleparstvo in kovarstvo, lepa lica, a neginljiva srca, priliznjenost, kateri nikdo ni verjel, a vsakdo jo zahteval, modrovanje neumnosti in bahaštvo ničnosti! Čutil sem, kako mi je upadal pogum v krogu ljudij, katere bolj greje smehljaj ljubimcev nego vzajemna šuba*), kateri ne morejo živeti brez nizkostij, ničemur potrebnih! Dan za dnem mi je dvor zoprnejši... in iztrgal sem se iz zaduhlih palač Kremlja, da bi dihal vabeči me veter in burjo, da bi maščeval na zverini svoje sovraštvo do ljudij. Vendar iz nekake pogubne navade sploh nisem mogel živeti brez ljudij, katerim se nisem mogel privaditi. Taka je veriga društva: sneti je ne moremo, a raztrgati si je ne upamo. Zasedel je prestol Godunov, leta so se vlekla in le časih je vabilo mojo dušo k nekaj silnemu, nekaj groznemu — naposled

*) Tačas so dajali bojarom na dvoru za praznike in sprejeme bogate dvorne šube (kožuhe) in kaftane.

vzbudila jo je trobenta upora. Kakor vrana sem zatrepetal, ko sem slišal o krvi, in radostno poletel k Novgorodu-Severskemu. Vedel nisem, s kom in zakaj se bojujem; da sem le sekal in pokončaval, pa sem bil zadovoljen. Ta zabava je bila moj cilj, ta cilj moja nagrada. Moje srce se je osveževalo v bojnem prahu; oživljal sem se z onim življenjem, katero sem jemal drugim; toda kdo more bolje od Lisovskega oceniti sladkobo drznosti in pijanost zmage!»

»Ti veš, da to se ni vleklo dolgo: naši moskovski lenuhi so priznali Dimitrija, jaz sem z vzdihljajem spustil svoj meč in, naprošen od vseh, šel v svitu novega carja v stolico. Kaj sem hotel? — treba je bilo nježiti carske sokole, da bi dobil pri priložnosti vodstvo. Zahajal sem v krog ljudi, katere sem preziral, kateri so mi pa bili potrebni, da bi se iz njih povišal. Obilno prgišče zlatega prahu v oči, nepotrebno število bleščic na plašču, ogrsko vino in arabski konji — in tvoji lahkomiselni rojaki so postali moji prijatelji. Skupaj smo rogovilili po moskovskih ulicah, teptali narod, odvajali krasotice. To me je spominjalo na grabežljivo življenje. V nasilju sem dihal veseleje:

že sem bil pred pragom uresničenja svojih želj — a nekaj me je čakalo! Na neki pojedini me je razžalil mladi Osolinskij, in mogočna glava je zletela v prah. Jaz sem bežal, a ne pred smrtjo, ampak pred sramoto, in domovina me je sprejela pod svojo streho, toda kako? — kakor drevo, katero vabi v svojo senco popotnika, da bi se oddahnil, a napelje nanj strelo!»

»Ko sem prišel sèm, sem se iznova prerodil. Pri spominu na prejšnjo nedolžnost je zadremalo moje bojno srce, kakor dete pri zibeljni pesmi. Tu je bilo vse tako tiho in uljudno! Mojih roditeljev ni bilo več na svetu, a našel sem v svojem varuhu, vojvodi Volynskem, drugega očeta; pri njem sem se seznanil z njegovo prekrasno hčerko Heleno, in... priznam ti, Lisovskij, presrečno jo začel ljubiti; neznano mi čuvstvo nekakega nebeškega pokoja mi je objelo srce, ko sem jo pogledal. Moje srce je postalo kakor sladkobe prenapolnjena čaša, ljubezen do nje se je razlivala na vso mojo okolico. Tačas sem spoznal radost dobrote in potrebo družbe; vprvič je postal zame prekrasen ves božji svet. Kako veselo so mi tekli dnevi, kako tihe in čiste so bile moje sanje! Sedaj se samo spominjam, da je to nekdaj

bilo; a razumeti, a čutiti tega ne morem več. Kaj bi vsega ne storil, kaj bi ne dal, da bi si povrnil ono ljubeznjivo raztresenost pri njej, ono nestrpno dolgočasnost brez nje, ono brezžolčno nevoljo za malenkosti, ono navdušenje za laskanje! Tri leta so prešla, kakor jedno majsko jutro; ona je rasla in se razvijala pred mojimi očmi, a jaz sem radi nje pozabil boj in slavo, Poljake in Ruse. Dimitrija so pognali za menojo. Njegovi načrti, njegova oblast in življenje so bili raztreseni hkratu z njegovim pepelom s topovim strelom... in to je bila prava slika njegovega vladanja: grom in dim — pepel na vetru!

Druge moskovske zadeve so ti znane... a jaz jih tačas nisem hotel poznati — želel sem jih pozabiti; sedel sem tukaj, očaran od nje, a kako prekrasna je bila tedaj! kako odkritosrčna je bila z menojo! s kako nežno skrbnostjo me je hitela razvedriti, s kako otroško nagajivostjo se je veselila, ko sem bil jaz vesel! Lisovskij! težko verjetno, težko in sramotno se je spominjati, kako sem se jej tačas laskal jaz, ponosni in neupogljivi mož; koliko pohval in uslug sem jej storil; po cele ure nisem obrnil z nje pogleda in srkal začaranje krasote; samo na njo sem

mislil, samo o njej sem sanjal... Da, jaz ne poznam srede in mej v svojih strasteh: sovražim do besnosti, ljubim do pijanosti! A ljubezen ne prinese vsakomur sreče. Glej, kakor oživlja rosa travo, a razjé z rijo jeklo moje sablje — tako, kakor ta perzijska sablja, morala je moja ljubezen raztrgati vse zapreke ali razdrobiti se v koščke. Moje srce, polno strastij, podobno je vihar-nemu oblaku, bliščečemu s solničnimi žarki; a le jedna nasprotna megla, jedna iskra — in kdo se predrzne igrati s Perunom? To se je tudi zgodilo. — Moj mlajši brat Mihajlo je prišel za pol leta sem, in kmalu se nisem mogel vzdržavati, da ne bi sovražil onega, katerega bi moral ljubiti. Jaz sem molčal... on se je prekrival, a njuna protistranska ljubezen je nehala biti tajna, in jaz sem okusil muke ljubosumnosti, seznanil se s peklom zlobe. Sveža lica, temne oči, krasne besede Mihajla so vjele njeno srce — in katero žensko srce ne izbira prijatelja po sebi? Ono ne more odgovoriti, njih pamet pa ne more umeti naše silne ljubezni. One rade poslušajo strastne besede strasti, kakor pesen v neumljivem jeziku, katera je sicer prijetna posluhu, a neumljiva srcu! Samo z blebetanjem, samo z otročjimi igrami dosežeš njih zanimanje.«

»Toda ne samo ljubezen Helene mi je ukradel Mihajlo, ljubezen, s katero je bil združen moj dušni mir, nastala sreča mojega življenja! Ne! Dvojni nož mi je zasadil v srce. Volynskij se mi je oddaljeval: pristovalo je meni po starosti in izkušenosti, da bi prevzel vojvodstvo. Boljši meščani so mi obečavali, da izberó mene, celo ako bi se Volynskij protivil. Vse je bilo gotovo..., ukrenil sem uporabiti silo, mislil sem, da brezdvomno dobim, ako ne ljubezen, pa vsaj roko Helenino; in snubim jo... a kaj slišim? Nakrat izvem, da vsled bratovih spletk se mu izroča moja izvoljenka in njej za doto — vojvodstvo... a v vsem mestu ni bilo slišati glasu za-me. Kakor besna zverina poskočilo je tačas moje srce; ne vem, kako da nisem znorel od srda. Drugo ti je znano. Svet in pekel, vse se mi je izneverilo — in postal sem tvoj tovariš.

A ti si videl, kako sem se maščeval radi kovarstva! Samo po maščevanju hrepenim... drugega čuta nimam več; iz srca sem že iztrgal trnjevi venec ljubezni. Prisezam pa pred vsemi, da mi je še sedaj drago, kar mi je bilo sveto, — Helena bode živa ali mrtva v mojem objemu. Hočem se nasmejati njenim mukam, ker je prezrla moje; hočem,

da nikdar ne izbriše s svojimi solzami krvi svojega ljubimca. Imenuj to otročarijo, trmo, razdraženost malenkostnega samoljubja in čestihlepnosti; posmehuj se temu, kolikor hočeš, a ona bode moja. To je moj cilj, to je moja želja... kajti, ni li boljše poslušati svoje volje, kakor večno se pokoriti tuji? A brata... zlodjeva brata... si li slišal moj odgovor na njegovo pismo, katero mi je nedavno poslal na puščici! Izpustim ti kri, sem mu odgovoril, — da raztržem zadnje vezi, ki naju družijo, a mene tlačijo; s pepelom požara zasujem Perejaslavl, kateri me je zavrgel — ako mi je pa usojeno, da poginem, tedaj potegnem tudi sovražnike s seboj v brezno...!»

Kmalu je objel spanec Lisovskega in Vladimirja. A strašne sanje so vznemirjale njegovo težko spanje. Vedno mirnejše je tekla z jezo razgreta kri... razburjenost ga je popustila in jutranji vetrič je s hladom opihljal njegova čuvstva. A čuj, dozdeva se Vladimirju, da sliši šum korakov; nekdo, priklonivši se k njemu, šepetaje mu na uho: »Vladimir!«... in on s trepetom, na pol v spanju, sega po samokresu in, naslonivši se na roko, srpo gleda na prišleca: pred njim stoji mlad kozak v

mesečnem svitu;... neodločno snemlje svojo kučmo, in dolgi lasje se vsujejo po plečih; zasopljene znani glas ponavlja: »Vladimir!« To je — Helena!

»Ne čudi se, Vladimir,« je dejala, — »da sem odvrгла dekliško plašljivost in sramežljivost ter prišla k tebi skozi vse nevarnosti. Dolgo sem te ljubila kakor brata, — in sedaj ljubim tvojega brata bolj nego sebe, zato pa tudi strmim nad tvojo nepričakovano premembo; muči me misel, da sem tega jaz kriva; zato se ne bojim nobene drznosti, nobene žrtve, da le rešim svojo domovino, tvojo slavo, tvojo dušo. Torej, Vladimir! Jaz hočem biti tvoja, poskusim te osrečiti, naučim se te ljubiti, — a bodi dostojen moje ljubezni in spoštovanja vseh: zapusti to gnezdo izdajalcev; tvoj vzgled potegne za seboj tisoče ruskih odpadnikov, tvoja hrabrost reši Perejaslavl, tvoje spreobrnjenje poravna trenutno izdajalstvo. Sam Bog odpusti skesanemu grešniku, in blagoslov na zemlji ter zveličanje v nebesih — te čaka. Brat ti odstopi vse, kar hočeš; jaz — vse, kar morem... Za nagrado, za milost te pa prosim: povrni se! Usmili se mojih solz... usliši mojo ponižno prošnjo!«

»Ne, angeljček!« — je zakričal ganjeni Vladimir: — »jaz ne prodajam ne dobrih, ne slabih svojih del: ti ostaneš Mihajlova nevesta — jaz sem pa zopet domovine sin! Helena, ti si me premagala — pojdiva!«

Nakrat je pretresel njegovo srce glas trobente v taboru — in Vladimir se je zbudil! Lisovskij je že stal pred njim v oklepju in ga budil.

»Čas je, Sitekij, čas!« — je dejal: — »že se zari in vse je že pripravljeno, ti povedeš kozake na pristop od jezera, jaz napadam od Trubeža... steno zapalimo, in mesto bo naše!«

»Ali so bile to sanje?« — vzkliknil je, oziraje se, od sna zaslepljeni Vladimir. — »Sanje, zlobne sanje! — Tako je vse dobro, vse lepo na svetu — le bajka, le prazen sèn; samo v sanjah so vneti ljudje za vzvišeno in plemenito. Naj me vleče usoda v hudobijo — jaz jo še prehitim, čim težja mi bode vrnitev, tem neusmiljenejši bodem! Na konje, naprej! gorje oblegancem!«

Jedva se je danilo. Tolpe so odrinile molče, ne da bi streljale — a usodepolni »streljaj!« z nasipa je bil smrtna zarota za mnoge. Kakor v travi skrite temnopisane kače so odprli topi svoje žrelo, nebo je vzplamenelo in

smrtna toča je začela z žvižgom padati med vrste. — »Naglo, naglo!« — zadelo je povsod... »hitro na rov, podtakni ogenj, ruj in sekaj kolišče!« Poljaki so vdrli naprej po smugavniku, katerega so vrgli v rov; a karteče na steni niso molčale, jadra so obračala vrste napadovalecev, in voda je požirala ranjence. Tolpa se je ustavila.

»Naprej, za menoj!« zakričal je Vladimir, pritisnil si čalado na čelo in se zaletel na drugi breg. S krikom in vikom so se vsuli za njim kozaki, a on je že pred vsemi, s sabljo v zobeh, s samokresom v roki, na lestvicah.... Otresaje s sebe kamnje in puščice se je prejel že za rob in stopil na steno.

»Stoj!« — mu je zagromelo nasproti. — Topov strel je razsvetil borilca, s katerim je trčil skupaj — a kaj je to? Nad njim je bliščala Mihajlova sablja. Grozen prizor! Bleda od srda sta se spogledala in zmračilo se je vse.... Nehoté sta zatrepetala oba. On je izdajalec — bila je prva misel; a on je tvoj brat, bilo je prvo Mihajlovo čuvstvo, in sablja v roki mu je upála. Ta je moj sovražnik — šinilo je Vladimirju v glavo, in samokresov strel je prehitel omahujočo sabljo. Toda tudi on, prodrt

z dvema sulicama, se je zgrudil na truplo z njegovo roko umorjenega brata.

* *
*

Izdajstvo! Zmaga! — zagromelo je od Trubeža, in potem so doneli klici ropanja in nasilja po zraku.

* *
*

Po noči sta bredla dva Poljaka po steni in plenila trupla: ustavila sta se pri jednom, da bi mu slekla dragoceno špansko košuljo. Med tem se je mučil Sitckij ves dan in popolnem onemogel, čas ga je izmučil. Pekoče solnce je žgalo njegove rane, žeja njegovo grlo: žuželke so pile njegovo kri, a on ni mogel ne s klicanjem, ne pregibanjem olehčati svojega trpljenja. Kri, ki mu je odtekla skozi rane iz srca, je naredila v njem prostor vêsti. »Hudodelnik«, je dejal, »žrtvoval si vse svoji trmi — kaj pa sedaj? Le muči se! To je še lahko plačilo za večno trpljenje na onem svetu. Ali slišiš krik? — z njim opevajo tebe s proklinjanjem. Mnogo stoletij proteče, predno izgine spomin izdajalca, zaznamovan s sramoto«. Med tem se je borilo strašno trpljenje s smrtnim potom

— in strašni trenutek, katerega si je želel in se ga bal Vladimir, se je približal. Čuti so se mešali in prenehavali, težek vzdihljaj mu je hotel kakor raztrgati srce...

To je on, je rekel Poljak svojemu tovarišu, gledaje pri mesečnem svitu v obličje umirajočemu. — To je Sitekij. Bi ga li ne pokopali častno, Kazimir? on je bil hraber mladenič; naš Lisovskij ga je cenil.

Cenil? Se li more ceniti izdajalca? Ako se časté ljudje radi jedne predrznosti, je potem pač vsejedno, ako se umre na vislicah z razbojniki! Ne: vrane naj ga raztržejo. Zemlja ne sprejme onega, kateri jo je izdal!

Potegniva z njega poljski kuntuš — ker sicer omadežuje poljsko obleko!

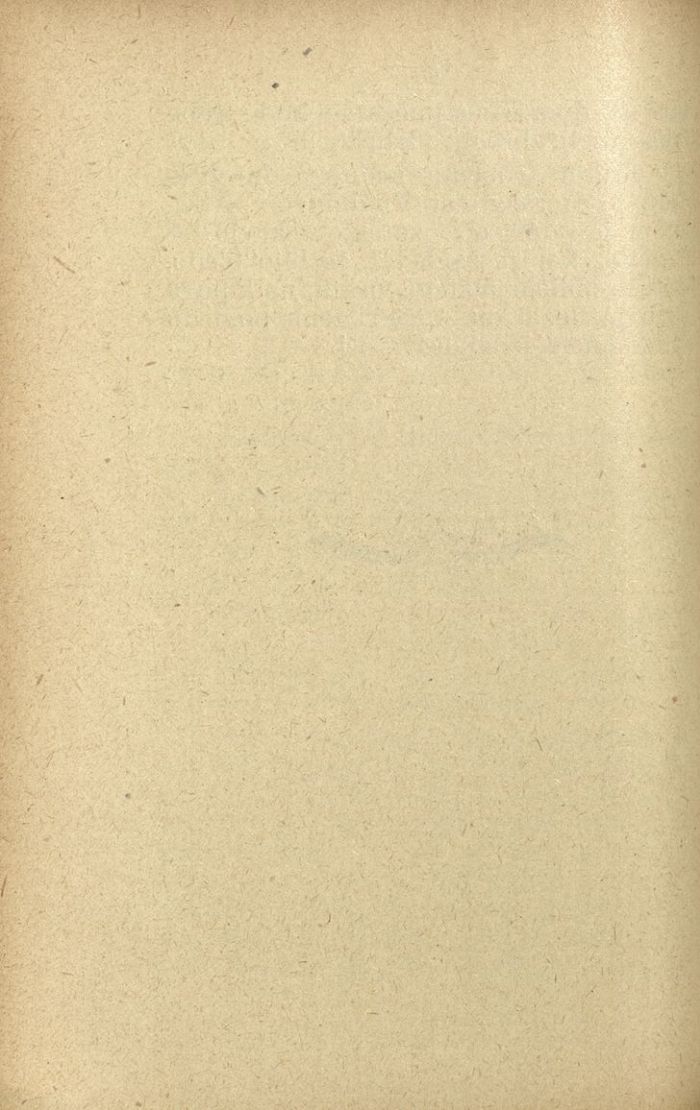
Ne, Jan, jaz se za nič ne dotaknem z bratsko krvjo oškropljene obleke.

O, ne omenjaj! Ta hudodelnik je ustrelil svojega brata... a telo njegove neveste so našli sedaj v reki. Se je li utopila od strahu ali gorjá, ali so jo utopili drugi — se ne ve; a ona je vsaj srečna, da ne vidi konca svoje domovine... Glej, tu leži pa njegov brat. Pomagaj mi, Kazimir, da potegneva to telo iz-pod Kajna. Zavidam njegovi

smrti za domovino, in častno bode treba pokopati hrabrega od hrabrih!

Kakor trobenta sodnega dne prebudil je ta razgovor Vladimirja. S trepetom je odprl oči, zatekle s krvjo — in prvo, kar je zagledal, je bilo blede, preteče obličje ubitega brata, na kojega prsih je ležal on.... Pri tem pogledu so otemnele izdajalčeve oči.

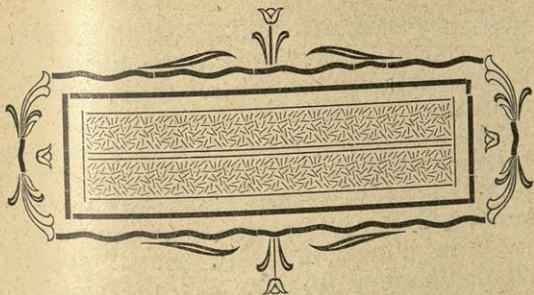

„Gozd šumi“.

Ruski spisal Vladimir Korolenko.

Poslovenil † Ivan Sivec.

Gozd je šumel. V tem gozdu se je zmerom čul šum — enakomeren, zategnen kakor odmev daljnega zvona, miren in otožen, kakor tiha pesem brez besed, kakor nekaki spomini o minulosti. V tem gozdu je zmerom šumelo radi tega, ker je bil to star, zaraščen gozd, katerega se še nista dotaknila žaga in sekira lesnega trgovca. Visoke, stoletne smreke z rudečkastimi mogočnimi debli so stale nalik vojski, stiskajoče se druga k drugi z zelenimi vrhovi. Spodaj je bilo tiho; duhtela je smola; skozi plast smrekovih

iglic, s katerimi je bila posuta zemlja, je prodrla jasna praprot, bujno se razprostirajoča nalik nekakim čudnim cembam ter stala nepremično. Na vlažnih mestih se je razkošatila visoka zelena trava; bela trobentica je nizko pobešala svojo težko glavo kakor prevzeta od tihe onemoglosti. A zgoraj se je brez konca in kraja glasil gozdni šum, podoben otožnim vzdihljajem starega gozda.

Toda sedaj so postali ti vzdihljaji čimdalje globlji in silnejši. Šel sem po gozdni stezi in dasi neba nisem videl, sem vendar spoznal po tem, kako se je mračilo v gozdu, da se zbirajo tiho nad njim črni oblaki. Bilo je že pozno. Med smrekovimi debli je le semtertje še prodril kak žarek zapadajočega solnca, toda po goščavi se je že razprostiral mrak. Proti večeru se je zbirala nevihta.

Za danes je bilo treba že odložiti vsako misel na lov; treba je bilo ogledati se pred nevihto za prenočiščem. Moj konj se je spodtikal s kopiti ob gole korenine, smrkal ter migal z ušesi, poslušaje zamolkli gozdni odmev. Sam od sebe je hitel k znani logarjevi koči.

Zalajal je pes. Skozi redka debela je bila videti bela stena. Plavkast trak

dima se je spenjal proti oblakom; šepavo stoječa koč s capasto streho se je stiskala k steni rudečkastih debel; ona jedina kakor bi se bila vgrezala v zemljo, med tem ko so vitke in visoke smreke štrlele visoko nad njo kvišku svoje glave. Na sredi poljane je stala kopica mladih hrastov, tesno stiskajoči se drug k drugemu.

Tù bivata navadna tovariša, spremeljajoča me na lovu, logarja Zahar in Maksim. Toda sedaj gotovo nobenega ni doma, kajti na lajanje velikega ovčarskega psa nihče ne pride na dan.

Samo stari ded s plešasto glavo in sivimi brkami sedi pod steno ter plete čevlje iz ličja. Brke segajo dedu skoro do pasu, oči zrò otožno, kakor bi se zmerom nečesa spominjal, pa se vendar ne mogel do dobrega spomniti.

«Zdravstvuj, ded! Ali je kdo doma?»

»Ehe!« odmaja ded z glavo. »Ni niti Zaharja, niti Maksima, pa tudi Motra je odšla v gozd za kravo... Krava je nekam ušla, gotovo so jo medvedje raztrgali... Tako, evo... ni nikogar!«

»No, nič ne dé. Posedim nekoliko s teboj, počakam.«

»Počakaj, počakaj!« mi prigovarja ded, in med tem, ko jaz privezujem konja k mlademu hrastu, me ogleduje s slabimi in kalnimi očmi. Slabo se godi staremu dedu: oči ne vidijo in roke se mu tresejo.

»A kdo si ti, fant?« me vpraša, ko prisedem k njemu k steni.

To vprašanje čujem pri vsakem svojem obisku.

»Ehe! sedaj že vem, že vem,« govori starec, poprijevši se znovič dela. — »Evo, stara glava je kakor rešeto, ničesar ne ostane v njej. Onih, ki so že davno pomrli, se spominjam, oj, dobro spominjam! Toda na mlajše zmerom pozabim... Predolgo že živim na svetu.«

»Ali že dolgo, ti starec, živiš v tem gozdu?«

»Ehe, dolgo. Francoz je došel v našo deželo, ko sem bil jaz že tukaj.«

»Marsikaj si ti videl v svojem življenju. Gotovo imaš marsikaj povedati.«

Ded me začudeno pogleda.

»I kaj bi naj bil videl, fant? Gozd sem videl... Šumi gozd, šumi po dnevu in po noči, šumi po zimi in po letu... In jaz sem nalik temu drevesu prebil svoje življenje v gozdu ter ničesar nisem skusil... Že je čas, vleči se v

grob, toda časih si domislim, fant, da niti sam ne morem razumeti, ali sem sploh živel na svetu ali ne...? Ehe, tako je! Mogoče, da niti nisem živel...«

Konec temnega oblaka se je povspel izza gostih vrhov dreves nad gozdno poljano; veje dreves po poljani so se zagugale od močnejšega vetra in gozdni šum se je spremenil v silnejši akord. Ded je dvignil glavo ter poslušal.

»Nevihta se bliža,« je dejal čez minuto. »To je gotovo. Oj, oj, ponoči zarujove burja, začne lomiti bore, s korenikami jih bo ruvala!... Gozdni gospodar zapleše...« dodal je tiše.

»Kako veš ti to, ded?«

»Ej, to jaz vem! Dobro vem, kako govori drevo... Drevo, mladič, se tudi boji... Poglej, trepetliko, prokleta drevo, neprenehoma trepeče, vetra ni, a ona se trese. Bor v borovju v jasnih dneh poje — zveni, a če zavije veter, zaječi in zastoka. To ni še nič... A poslušaj sedaj... Četudi slabo vidim z očmi, pa slišim z ušesi: dob je zašumel, doba na ravnici se je že lotil... Burja bo...«

Istinito, kopica nevisokih, krevljastih dobov, stoječih po sredi ravnice in obkroženih z visokimi bori, se je zagugala s krepkimi vejami in od njih je

prihajal gluh šum, jasno se razločujoč od kovinskega zvenenja borov.

»Ej! sliši-li, mladi?« je dejal ded z otročje-lokavim nasmeškom. — »Že vem: lotilo se je doba, znamenje, da pridrvi po noči gospodar in začne lomiti... A ne, ne zlomi! Dob — krepko drevo, ne zmore ga niti gospodarjeva sila... tako je...«

»Kakšen gospodar, ded? Saj sam praviš: burja lomi.«

Ded je pokimal z glavo.

»Ej, jaz že vem!... Dandanes, pravijo, so taki ljudje, ki nič ne verujejo. A jaz sem ga videl, kakor vidim sedaj tebe in še boljše, ker imam sedaj slabe oči, a takrat so bile mlade. Oj — oj, pa kako so videle moje oči v mladosti!...«

»Kedaj si ga videl, ded? Pri-poveduj!«

»A no, vse je bilo prav tako, kakor sedaj: najprej v borovju zastoče bor... Zaječi in zastoče: o — oh — ho — o... o — ho — o! — in potihne, a potem zopet, potem zopet, vedno češče, vedno žalostneje. Ej, zato, ker jih gospodar ponoči mnogo zruši. In potem zašumi dob. Proti večeru vedno hujše, po noči pa jih prične zvijati: bega po lesu, smeje se in joče, vrti se, pleše in se zaganja v dobovje, kar izruvati ga

hoče... Jaz sem nekdam jeseni pokukal skozi okence; to njemu ni bilo po godu: pridrvil je k oknu, tar-rah vanj z borovo vejo; jaz nisem bedak — odskočil sem. Ej, mladi, kako je bil srdit!...«

»Pa kakšen je bil?«

»Prav tak je bil, kakor ona stara vrba, ki stoji na blatu. Zelo podoben!... Lasje — kakor suha omela, ki raste v gozdu, in brada tudi, a nos — kakor grčasta veja, in obraz zgrban, kakor da bi bil porasten z lišaji... Fej, kako grd! Bog ne daj nobenemu krščenemu človeku, da bi ga videl... Veruj mi! Videl sem ga še drugikrat na blatu, od blizu... Če hočeš, pridi enkrat po zimi in videl ga boš. Zlezi tedaj na goro, — gozd pokriva to goro, — in splezaj na kako visoko drevo, celo v vrh. Od tam ga je možno videti slednji dan: on plava kakor bela meglica nad lesom, vrti se in se spušča z gore v dolino... Beži, beži in se naposled izgubi v lesu. Ej!... A kjer izgine, tam postilja sled z belim snežkom. Ako ne veruješ staremu človeku, pa sam pogledaj enkrat.

Starček je postal zgovoren. Oživljeni in nepokojni drevesni šum in pripravljajoča se nevihta so zbudili staro kri. Ded je kimal z glavo, nasmehal se in mežikal z oživljenimi očmi.

Kar naenkrat mu je nekaka senca zatemnila visoki, nagubani obraz. Dregnil me je z laktom in rekel, tajinstveno gledaje:

»Veš, mladi, kaj ti povem?... Ta, gotovo, lesni gospodar — zoperno bitje, to je res. Krščenega človeka je strah, ko vidi tako grdo spako... Vendar, da povem resnico: on ne učini hudega... Pošali se s človekom — pošali, a da bi mu naredil kaj zlega, tega ne.«

»Kako da ne, ded, saj si rekel sam, da te je hotel udariti z vejo?«

»Ej, hotel — hotel! Takrat se je razsrdil, ker sem ga gledal skozi okno, tako je! A če ne vtikaš nosa v njegova dela, ti ne napravi nikakega zla. Tak je!... A veš, v tem lesu so vršili ljudje strašnejša dela... Ej, Bog vé!

Ded je naklonil glavo in za hipec pomolčal. Potem, ko je pogledal na-me, je v njegovih očeh, skozi pokrivajočo jih motno mrenico, zasijala nekaka iskrica prebudivšega se spomina.

»Čakaj, jaz ti hočem pripovedovati o naših dogodbah... Tu je bilo, prav na tem mestu, davno... Jaz pomnim... kakor v snu, a kadar gozd krepkeje zašumi, tedaj se spomnim vsega... Hočeš-li, da ti pripovedujem, a?«

»Hočem, hočem, ded! Pripoveduj!«

»Torej pričnem, ej! Poslušaj!«

II.

Meni, veš, sta umrla oče in mati že davno, jaz sem bil takrat mal deček... Pustila sta me na svetu samega. Vidiš, kako je bilo z menoj, ej! Srenja je premišljevala: »Kaj naj počnemo sedaj s tem dečkom?« In gospodar sam je tudi premišljeval. Prišel je takrat iz gozda šumar Roman ter rekel srenjanom: »Dajte tega dečka meni v varstvo, jaz ga bom hranil... Meni bo v gozdu veselje, in on bo pri kruhu«... Tako je dejal; srenjani so mu odgovorili: »Vzemi ga!« On me je vzel. Od tistega časa sem ostal v gozdu.

Tu me je Roman zredil. Kako strašen človek je bil to, moj Bog!... Rasti velike, oči črnih, las črnih in črna duša mu je gledala iz očij, ker je ta človek živel vse svoje življenje sam v gozdu; medved, so pravili ljudje, mu je bil to, kar brat, a volk — sorodnik. Vso zverjad je poznal in se je ni bal, a ljudi se je ogibal, še pogledal jih ni... Vidiš, kakšen je bil, — moj Bog, res! Kadar je pogledal na-me, mi je bilo, kakor da me je pogladila mačka z repom po hrbtu... Nu, pa mož je bil vse eno dober; hranil me je, moram reči, dobro: ajdove kaše

s salom je bilo pri njem vedno dovolj, kadar je ubil kako raco, je bila i raca. Kar je res, je res, tako me je hranil...

Tako sva živela. Roman je hodil v gozd, a mene je zapiral v kočo, da bi me ne raztrgala kaka zvér. Pozneje so mu dali »ženico« Oksano.

Gospodar mu je dal ženko. Pozval ga je v selo in mu rekel: »Veš kaj, je dejal, Roman, oženi se!« A Roman je odgovoril gospodu: »Čemu, vraga, mi bo žena? Kaj bom delal v gozdu z babo, ko imam pri sebi dečka? Ne, je dejal, ne bom se ženil!« Kaj hočeš, ni bil vaju pečati se z devojkami. A gospod je bil zvit... Kadar se spomnim tega gospoda, mladi, vidim, da sedaj že ni več takih, — ni več takih gospodov, — izgubili so se... Poglejmo na primer tebe: ti si tudi, pravijo, gosposkega rodu... Morebiti je res, a takšen nisi... nisi pravi... Ti si bore — mladenič, a drugega nič.

Nu, a ta je bil pravi, izmed prejšnjih... Glej, povem ti, po svetu se godi tako, da se stotine ljudij boje jednega, pa še kako!... Poglej, mladi, na jastreba in na pišče: oba sta se izvalila iz jajca, a jastreb je kmalu v višini, ej! Ko zakrikne pod nebom, brž se poskrijejo ne-le piščeta, — tudi stari

petelini... Glej, jastreb — gosposka ptica, a kura — navadna kmečka...

Pomnim, jaz sem bil še mal deček: kmetje so vozili iz gozda debela, bilo je okoli trideset mož. Mimo je prijahal sam gospod na svojem konjiču in vihal brke. Konj je poskakoval pod njim, on pa je zrl okrog. Oj, — oj! ko so mužiki zagledali gospodarja, nakrat so se izbegali, vlačili konje v sneg in snemali kape. Potem, ko je gospodar odskakal, so oni vlačili debela iz snega, — glej, njemu, vidiš, še samemu je bilo na cesti pretesno! Naježi gospodar obrvi — že se mužiki bojé, zasméje se — vse je veselo, a nagrbanči čelo — vse tožno. A da bi kdo gospodarju ugovarjal, tega, Bog ne daj, ni bilo.

Nu, a Roman je, kakor sem rekel, zrastel v gozdu in se ni znal obnašati kakor tiče, a gospodar se ni zelo srdil nanj.

»Hočem,« je dejal gospodar, — »da se oženiš, s katero, to je moja briga. Vzemi Oksano!

»Jaz je nočem,« je odgovoril Roman, »ne potrebujem nobene Oksane! Naj se vrag ženi z njo, a ne jaz... Tako je!«

Gospodar je rekel prinesiti leskovke in Romana položiti na travo; gospodar ga je zopet spraševal:

»Roman, ali se bodeš ženil?«

»Ne,« je dejal, — »ne bodem.«

»Naložite mu jih,« je rekel gospod, »kolikor jih more nesti.«

Naložili so mu jih nemalo; akoravno je bil Roman zdrav, vendar se je naveličal:

»Jenjajte vendar,« je dejal, »naj bode! Naj bi jo raje vsi črti vzeli, kakor da moram jaz toliko trpeti za babo. Dajte jo sem, jaz se oženim!«

Na gospodarjevem dvoru je živel kozak Atanazij. Prišel je s polja upravitčas, ko so Romana silili k ženitvi. Ko je izvedel Romanovo bedo — brum pred gospodarjem na kolena in mu poljublja noge.

»Cemu,« pravi, — »vi milostljivi gospodar, človeka mučite? — jaz se z veseljem oženim z Oksano, ni besedice ne črhnem!...«

Ej, sam se je ponudil. Vidiš, kakšen človek je bil, moj Bog!

To je Romana obradovalo, razveselilo. Vstal je, se zravnal in dejal:

»Prav,« je rekel, — »dobro. Škoda le, da nisi prišel nekoliko poprej. Gospodar je tudi — vedno tak!... Nič mu ne moreš dopovedati. Kdo se bo z veseljem ženil, ko človeka kar zgrabijo

in mu jih naštejejo! Je-li kristjansko tako počenjanje? Fej!...«

Ej, on včasih še gospodarja ni pustil pri miru. Tak je bil Roman! Kadar se je razsrdil, takrat ni bilo dobro bližati se mu, tudi če bi bil sam gospodar. A gospodar je bil zvit! On je, da veš, vse nekaj drugega nameraval. Zapovedal je, da so položili Romana zopet na travo.

»Jaz,« je rekel, — »hočem tebi, tepec, dobro, ti pa vihaš nos. Do sedaj si živel sam, kakor medved v brlogu, in če sem prišel k tebi, je bilo vse pusto in neveselo... Naložite mu jih, tepcu, dokler ne poreče: dovolj!... A ti, Atanazij, hodi k črtovi materi. Tebe, je dejal, nismo povabili k obedu, zato ne sedaj samovoljno za mizo, ali vidiš, kako smo Romana pogostili?«

Roman se je že zares razsrdil, ej! Bili so ga, kakor tiče, kajti prejšnji ljudje, da veš, so znali izvrstno mlatiti, a on je ležal in ni rekel: dovolj! Dolgo časa je trpel, naposled je vendar zinil:

»Ne dočakaš, brate, da bi jih še kdo zaradi jedne babe toliko ujel, ne da bi šteli. Dovolj! Da bi vam posahnile roke, dvorski psi! Sam zlodej vas

je naučil leskovke vihteti! Saj vendar nisem snop na podu, da bi me tako mlatili. Če že mora biti, pa se bom ženil!...

A gospodar se je nasmejal.

»Vidiš,« se mu je rogal, — »to je dobro! Sedaj ne boš mogel na svatbi še sedeti, zato boš pa bolj plesal...«

Vesel je bil gospodar, bogme, vesel, ej! A kar se mu je pozneje hudega zgodilo, ne daj Bog poskusiti nobenemu krščenemu človeku. Res, nobenemu ne priželim kaj takega. Da, niti židu ne privoščim tega. Tako je...

Tako so Romana oženili. Privedel je v kočo mlado ženko; spočetka jo je psoval in ji očital leskovke.

»Ti,« ji je govoril, — »nisi vredna toliko, kolikor sem prestal za-te muk.«

Včasih se je zgodilo, da je prišel iz gozda, ter jo pričel izganjati iz koč:

»Poberi se! Ne potrebujem babe v hiši! Še naslikane te nočem videti! Meni ni ljubo,« pravi, — »če spi baba v moji koči. Smraja, — pravi, — usmrajena.«

Ej!

Nu, naposled se ji je privadil. Okšana je prenovila vso hišo: pomela

izbo, jo pobelila, vredila posodo; vse se je blestelo, da je srce poskakovalo. Roman to vidi: ni slaba baba, — tako se ji je privadil. A ne le privadil, mladi, pričel jo je ljubiti, bogme, ne lažem! Ko se je zagledal v ženo, je dejal:

»Hvala gospodarju, dobro me je naučil. Kako sem bil jaz neumen: toliko sem jih ujel za njo, a sedaj vidim, da to ni nič hudega. Še celo dobro je. Tako je!«

Prešlo je nekaj časa, sam ne vem koliko. Oksana je legla v posteljo in pričela stokati. Ko sem se zjutraj zbudil, slišim: nekdo veka s tankim glasom. Ej! — sem si mislil, — kakor se kaže, smo dobili dete. In res je bilo tako.

Dete ni živelo dolgo na belem svetu; samo od jutra do večera. Zvečer je prestalo vekati... Oksana je zaplakala, Roman pa je dejal:

»Deteta ni več, a kadar ga ni, ni treba zvati popa. Zagrebemo ga pod bor.«

Tako je rekel Roman, in kakor je rekel, tako je tudi naredil: izkopal je jamo in ga zagrebel.

Tam-le stoji stari štor, strela ga je razbila... To je ostanek tistega bora,

pod katerega je Roman zagrebel dete. Poslušaj, mladi, kaj ti povem: od solnčnega zahoda, pa dokler danica ne ugasne nad gozdom, poletava nekaka ptičica in čivka. Oh, tako žalostno peva, da boli srce! To je nekrščena duša, — krsta si prosi. Kakšen izveden človek, kateri se je učil po knjigah, tak, pravijo, bi ji mogel dati krst, potem bi ne poletavala več... A mi živimo v gozdu, nič ne znamo. Ona poletava, ona prosi, a mi ji moremo samo reči: »žal, žal, bedna duša, mi ti ne moremo pomagati!« Ona nato zaplače in odleti, a potem prifrči zopet. Oh, mladi, kako mi je žal bedne duše!

Ko je Oksana okrevala, je vedno pohajala na mogilico. Sedla je na mogilico in plakala tako hudo, da se je razlegalo po vsem gozdu. Tako je ona žalovala po svojem detetu, a Romanu ni bilo žal otroka, ampak Oksane. Prišel je včasih iz gozda, sedel k Oksani in ji govoril:

»Molči vendar, prismoda! Kakor da bi bilo vredno za to plakati! Če je umrlo jedno dete, saj morda dobimo drugo. Da, celo boljše, ej! Kajti ono, morda, še moje ni bilo, jaz nisem gotov. A to bo moje.«

Oksana, seveda, ni bila zadovoljna, kadar ji je govoril tako. Prestala je plakati in ga pričela zmerjati. Nu, a Roman se ni srdil nad njo.

»Čemu,« jo je povpraševal, — »se jeziš? Saj nisem rekel nič takega; samo to, da nisem gotov. Zato nisem gotov, ker prej ti nisi bila moja in nisi živela v gozdu, ampak v svetu, med ljudmi. Kako morem torej biti gotov? Sedaj pa ti živiš v gozdu, tako je prav. Babica Teodozija mi je rekla, ko sem šel v selo po njo: »Kako je to, Roman, nekam zgodaj se ti je narodilo dete!« A jaz njej: »Kaj jaz vem, je-li zgodaj, ali pozno?...« Ti pa me sedaj neprestano grdiš, a pazi, če se razsrdim, vedi, ne bode zdravo za te.«

Oksana pa ga je le psovala, psovala in — prestala. Zopet včasih ga je psovala in udarila po hrbtu, a ko se je Roman razsrdil, je ona utihnila, — bala se ga je. Pričela se mu je laskati, objemala ga, poljubovala in mu gledala v oči... Kmalu je bil moj Roman upokojen. Kajti... veš ti, mladi... ti morda še sam ne veš, a jaz, starec, četudi se nisem ženil, sem marsikaj videl svoje dni: mlada žena tako sladko poljublja, da ukroti kolikor hočeš srditega moža. Ej — ej!... Jaz že vem, kakšne so te

ženske. A Oksana je bila tako ljubka mladica, da sedaj takih že ne vidim več. Dandanes, mladi, povem ti, niso tudi ženske več take kakor nekdanje.

Nekega dne je zatrobil v lesu rog: tra — ta, tara — tara — ta — ta — ta!... Tako se je razlegalo po gozdu, veselo in zvonko. Jaz sem bil takrat še mal deček in nisem vedel, kaj to pomeni; vidim: ptice zletavajo iz gnezd, mahajo s krili in čivkajo, a zajec je položil ušesi po hrbtu ter bežal, kolikor je mogel. Jaz sem mislil: kaka nenavadna zver tako krepko tuli. A to ni bila zver, ampak gospodar je jahal po gozdu in trobil v rog; za njim pa so jahali spremljevalci, vodeči pse na vrvicah. Izmed vseh je bil najkrasnejši Atanazij Švidkij, ki se je postavljajl za gospodarjem; imel je kapo z zlatom vezano, konj pod njim je poskakoval, za plečami se mu je blestela puška in na jermenu je imel čez pleča obešeno banduro (citire.) Oh, kako krasen dečko je bil ta Atanazij, jako krasen! Kako se bo gospodar primerjal k Atanaziju: gospodar je bil že plešast, nos je imel rdeč in oči, četudi vesele, vendar ne take, kakor Atanazij. Pravili so, da so bili Atanazijeve očetje in dedje zaporožki kozaki, ki so kozakovali v Sječi, a ta-

mošnji narod je bil dober, krasen in umen. Samo pomisli, mladi: na konju s kopjem kakor ptica letati po polju, ali pa s sekiro drevje podirati, to ni vse eno...

Jaz sem priletel iz koč in gledal: gospodar je prijahal, se ustavil in spremljevalci so se tudi ustavili; Roman je prišel iz izbe, podržal gospodarju stremena in gospodar je stopil na zemljo. Roman se mu je poklonil.

»Zdravo!« je dejal gospodar Romanu.

»Ej!« je odgovoril Roman, — »hvala, jaz sem zdrav, česa mi manjka? A vi?«

Roman, vidiš ti, ni umel odgovoriti gospodarju kakor tiče. Vse spremstvo se je na te besede zasmejalo in gospodar tudi.

»No, hvala Bogu, da si ti zdrav,« je rekel gospodar. — »Kje je pa tvoja ženka?«

»Kje naj bo žena? Ona je gotovo v koči...«

»Pa še mi pojdimo v koč,« je dejal gospodar, — »a vi, junaci, razprostrite tačas na travi preprogo in pripravite nam vse, da prvikrat počastimo mladi par.«

Odšli so v kočo : gospodar in Atanazij, Roman brez kape za njima, in še Bogdan — najstarejši spremljevalec, verni gospodarjev sluga. Vidiš, tudi takih slug ni več dandanes na svetu : stari je bil s posli strog, a pred gospodarjem kakor pes. Za Bogdana ni bilo nobenega na svetu, razen gospodarja. Pravili so, da je Bogdan, kadar sta mu pomrla oče in mati, prosil starega gospodarja za prevžitek in se hotel ženiti. A stari gospodar ga ni uslišal, dal ga je svojemu sinu : tu imaš, je dejal, očeta in mater in ženo. Bogdan je gospodiča pestoval, ga naučil hoditi, jahati, streljati. A ko je gospodič dorastel in počel gospodariti, bil je stari Bogdan neprenehoma za njim kakor pes. Oh, povem ti, istinito : ljudje so hudo preklinjali tega Bogdana, veliko ljudskih solz je padlo nanj... vse radi gospodarja. Na jedno gospodovo besedo bi mogel ta Bogdan, pomisli, rodnega očeta raztrgati v koščke.

Jaz, dečko, sem tudi smuknil za njimi v izbo : kaj hočeš, radovednost. Kamor se je obrnil gospodar, tam sem bil jaz za njim.

Gospodar je ostal sredi izbe, vihal si brke in se smejal. Roman je prestopal z jedne noge na drugo in mencial kapo,

a bedni Atanazij se je naslonil na steno in stal liki mladi dob v slabem vremenu. Namrgodil se je, nevesel...

Tako so se postavili oni trije pred Oksano. Samo stari Bogdan je sedel na konec klopi, povetil glavo in pričakoval gospodovih povelj. V kotu ob peči pa je stala Oksana, povetila oči in vsa zardela, liki mak sredi ječmena. Oh, vidiš, slutila je, da ne bo dobro. To ti povem, mladi: nikdar ni dobro, če gledajo trije možje v jedno ženo, — do lasanja pride gotovo, če ne več. Jaz vem to, ker sem sam videl.

»Nu, Roman,« se je smejal gospodar, — »ali ti nisem vsnubil lepe žene?«

»A kaj to?« je odgovoril Roman. — »Baba je baba.«

Atanazij je pomigal z rameni, pogledal na Oksano in dejal sam pri sebi:

»Da, pravi, baba. Da bi je le tak tepec ne dobil.«

Roman je čul to, obrnil se k Atanaziju in mu dejal:

»Na čem ste spoznal, gospod Atanazij, da sem tepec? Ej povejte!«

»Na tem,« je odgovoril Atanazij, — »ker ne znaš varovati svoje žene, zato si tepec...«

Vidiš, kaj mu je rekel Atanazij! Gospodar je začepal celo z nogo, Bog-

dan pa je pokimal z glavo, a Roman je ostal nekoliko časa zamišljen, potem pa je dvignil glavo in pogledal na gospoda.

»A česa naj jo varujem?« je dejal Atanaziju, neprestano gledaje na gospodarja. — »Tod ni, razven zveri, niti zlodeja, le milostljivi gospodar morda zavije včasih tu-sem. Koga naj torej varujem ženo? Pazi, vražji kozače, ne draži me, ker če ne, vedi, te zgrabim za grivo.«

Prišlo bi gotovo do pretepa, če bi se gospodar ne vmešal: zacceptal je z nogo, in bilo je tiho.

»Ali bo mirno,« je dejal, »bes vaju pogledal! Nismo prišli tu-sem pretepat se. Pozdravimo mlade, potem pod večer pa na blato na lov. Ajd za menoj!«

Gospod se je okrenil in odšel iz kočee; pod drevesom so sluge že pripravili južino. Za gospodom je odšel Bogdan, a Atanazij je ustavil Romana v veži.

»Ne srdi se na me, brate,« dejal mu je kozak. — »Čuj, kaj ti pove Atanazij: ali si videl, kako sem se gospodaru valjal pred nogami in mu poljubljaj čevlje, da bi dal meni Oksano? Nu, naj bo Bog s teboj... Tebe je popzvezal z njo, tako je bilo sojeno! Tega

pa ne more pretrpeti moje srce, da bi se ta vrag razveseljeval nad teboj in nad njo. Ej — ej, nikdo ne ve, kaj se kuha v meni... Raje položim njega in njo v hladno zemljo namesto v posteljo.«

Roman je pogledal na kozaka in ga poprašal:

»Ali si se skregal s pametjo, ko-zače?«

Nisem čul, kaj je povedal Atanazij Romanu na uho, le toliko sem čul, da ga je Roman potolkel po plečih.

»Oh, Atanazij, Atanazij! Kako zloben in zvit je svet! A jaz, živeč v lesu, nisem o tem niti sanjal. Ej, gospod, gospod, v nevarno igro stavljaš glavo!..«

»Sedaj pa,« je dejal Atanazij, — »hodi in pazi, da se ne izdaš, posebno ne pred Bogdanom. Ti nisi dovolj premeten, a ta gosposki pes je zvit. Pazi: gospodarjevega žganja ne pij mnogo, a če te pošlje s služabniki na blato in ostane sam, vedi ti lovce do starega doba in pokaži jim pot, a sam jim reci, da pojdeš naravnost po gozdu... Potem pa se brž vrni.«

»Prav,« je dejal Roman. »Pojdem na lov, a puške ne nabašem z jagli za ptice, ampak s težko svinčenko za medveda...«

Potem sta šla ven. Gospod je sedel na preprogi, velel prinesiti steklenico in čašico, nalil žganja ter ponudil Romanu. Ej, kako izvrstno je bilo gospodarjevo žganje! Popiješ ga čašico — duša se raduje, popiješ drugo, — srce poskakuje v prsih, a če ni človek vaje, se bode po tretji čašici valjal pod klopjo, ako ga žena ne položi na-njo.

Ej, rečem ti, gospod je bil zvit! On je hotel Romana s svojim žganjem napojiti do pijanosti, a ni ga bilo takega žganja, ki bi zmoglo Romana. Izpil je prvo čašico, izpil drugo, i tretjo je izpil, a on si je le črne brke gladil, in oči so mu zažarele kakor volku. Gospod se je že jezil.

»Ta vražji sin tako hlasta žganje, a ne trene niti z očmi! Drugi bi zaplakal že davno, a on, pogledajte, ljudje božji, se še nasmeha...«

Vražji gospod je vedel dobro, da kdor zaplaka od žganja, kmalu tudi glavo povesi pod mizo. A sedaj ni nalletel na pravega.

»Zakaj naj bi plakal?« mu je odgovoril Roman. »To bi bilo jako nedostojno. Danes je prišel k meni v pohode milostivi gospod, a jaz naj bi pričel jokati kakor baba. Hvala Bogu,

meni ni potreba plakati, prepuščam to opravilo svojim sovragom...«

»To znači,« je dejal gospod, — »da si zadovoljen.«

»Ej! Čemu naj bi bil nezadovoljen?«

»Ali se še spominjaš, kako smo te ženili z leskovkami?«

»Kako se ne bi spominjal! Saj pravim, da sem bil neumen, ko nisem razložil grenkega od sladkega. Leskovka je grenka, a jaz sem jo bolj ljubil od žene. Hvala vam, milostivi gospod, da ste me bedaka naučili jesti med.«

»Dobro, dobro,« mu je odgovoril gospodar. — »Za to mi pa narediš uslugo: ti pojdeš z lovci na blato, tam nastreljaj nekoliko ptic, in posebno pazi, da prineseš ruševcev.«

»A kedaj nas gospod pošlje na blato?« je poprašal Roman.

»Še malo popijete, med tem nam Atanazij zapoje še kako pesmico, in potem z Bogom.«

Roman je pogledal na gospoda in mu rekel:

»Ne vem, če bo kaj: pozno je že, do blata je daleč, in zraven tega še veter šumi po gozdu; po noči bo burja. Kako naj v takem zalotimo tako oprezno ptico?«

Gospod ga je imel že nekoliko pod kapo, zato ni bilo dobro, šaliti se z njim. Ko je zaslišal, kako služabništvo šepeče med seboj, češ, Roman ima prav, v kratkem završi burja, se je močno razsrdil. Udaril je s čašico ob mizo, pogledal okrog, — in vse je potihnilo.

Samo Atanazij se ni prestrašil; prinesel je, po gospodovem povelju, banduro, pričel jo uglaševati, pogledal po strani gospoda in mu dejal:

»Pusti to misel, milostivi gospod. Kdaj se je čulo, da bi po noči, in še v burji, gonili ljudi po temnem gozdu za pticami?«

Vidiš, kako je bil drzen! Drugi, gosposki tlačani bi se gotovo bali, a on je bil — bister človek, kozak. Ko je bil še prav majhen, ga je privel iz Ukrajine star kozak-bandurist. Tam, mladi, so kmetje nekaj završeli. Takrat so staremu kozaku izvrtali oči, obrezali mu ušesa in takega pustili po svetu. On je hodil potem po mestih, hodil po selih, ter tako zabredel v naše kraje s svojim vodnikom, dečkom Atanazijem. Ker je stari gospodar ljubil petje, ju je vzel k sebi. Starček je kmalu potem umrl, — Atanazij pa je vzrastel na dvoru. Mladi gospod ga je ljubil in trpel od

njega marsikatero besedo, za katero bi komu drugemu slekli trikrat kožo.

Tako je bilo tudi sedaj: spočetka se je srdil, že so mislili, da udari kozaka, a potem je rekel Atanaziju:

»Ej, Atanazij, Atanazij! Ti si umen dečko, a vendar tega ne veš, da ni dobro, vtikati nosa med duri, da se morda ne zaprô.«

»Vidiš, kako uganko je gospod dal kozaku! A kozak jo je kmalu razumel in mu odgovoril s pesmico. Oj, ko bi gospod razumel kozakovo pesem, morda ne bi gospodarica točila za njim solza.«

»Hvala, gospod, za poduk,« je dejal Atanazij, — v zahvalo ti zapojem pesmico, a ti poslušaj.

In udaril je po strunah.

Potem je pridvignil glavo, pogledal na nebo, kako kroži tam orel, kako goni veter temne oblake. Nastavil je uho in poslušal, kako šume visoki bori...

In zopet je udaril po strunah bandure.

Ej, mladi, ti nisi imel sreče, da bi slišal, kako je igral Atanazij Švidkij, in nikdar je ne bodeš imel! Bandura ni neznatna umetnost; kako ona v umetnikovih rokah govori! Kadar ji je udaril po strunah, mu je povedala vse: kako šumi v viharju borovje, kako

zvižga veter po pusti stepi, kako šepeče suha trava na visoki kozaški mogili.

Ne, mladi, dandanes ni več čuti prave igre! Tod prihajajo včasih raznovrstni ljudje, taki, ki niso bili le na Poljskem, ampak tudi po drugih krajih, po vsej Ukrajini: v Poltavi, v Kijevu, v Črkasih. Oni pripovedujejo, da so se banduristi povsem pozgubili, ni jih več čuti po semnjih in po trgih. Jaz imam še sedaj staro banduro obešeno v koči na steni. Atanazij me je naučil igrati na-njo, nikdo me ne prekosi. Kadar umrem, in to bo kmalu, tedaj, vedi, ne bo po celem širnem svetu več slišati zvokov bandure. Tako bo!

Naposled je Atanazij s tihim glasom zapel pesmico. Njegov glas ni bil močan, ampak tužno-mil, — takšen, da se je srce topilo. Pesem za gospoda, mladi, je zložil kozak sam. Jaz je nisem slišal potem nikdar več; večkrat sem pozneje prosil Atanazija, naj jo zapoje, a on ni hotel.

»Onega,« je dejal, — »komur se je pela ta pesmica, ni več na svetu.«

V tej pesmici je povedal kozak gospodu vse, kar se zgodi z njim, in gospod je plakal, celo solze so mu kapale

po bradi, a vseeno ni razumel iz pesmi niti besedice.

Žal, da ne znam te pesmice, pomnim je le nekoliko. Kozak je pel o gospodu, o Ivanu :

Oj pane, oj Ivane!...

Umni^{ij} panъ, mnogo znajetъ...

Znajetъ, čto *) jastreбъ v nebje letajetъ, varòнъ **) pobivajetъ...

Oj pane, oj Ivane!...

A tavo — žъ ***) panъ ne znajetъ,

Kako na svjetje bivajetъ, —

Čto u gnejzda i varòна jastreба pobivajetъ...

Meni se dozdeva, mladi, kakor da še sedaj slišim to pesem in vidim te ljudi: kozak stoji z banduro v roki, gospod sedi na preprogi, poveša glavo in plače; hlapci stoje okrog in dregajo jeden drugega z lakti; stari Bogdan kima z glavo... Gozd je šumljal kakor sedaj, in bandura je tiho zvenela, a kozak je pel, kako plače gospodinja nad Ivanom :

Plačetъ panji, plačetъ,

A nađъ panomъ Ivanomъ čornij vóronъ krjačetъ.

Oh, gospod ni razumel pesmi; otrl si je solze in rekel:

*) da

**) vrana

***) tega

»Nu, hajdi, Roman! Junaci, na konje! Še ti, Atanazij, idi z njimi, — bodem že še poslušal tvoje pesni!... Lepa pesem, samo da ne biva na svetu tega, kar se peva v njej.«

Pesem je kozaku omehčala srce.

»Oh, gospod, gospod,« je dejal Atanazij, — »pri nas pravijo stari ljudje: v pravljici je resnica — kakor železo: dolgo prehaja po svetu iz rok v roke, zarjavi... A v pesmi je resnica — kakor zlato, ker njega se nikdar ne primerja... Tako pravijo stari ljudje!«

Gospod je mahnil z roko.

»Mogoče, da je pri vas tako, a pri nas ne... Idi, idi, Atanazij, — ne morem te več poslušati.«

Kozak je nekoliko postal in potem nakrat vrgel se pred gospodom na zemljo:

»Ubogaj me, gospod! Sedi na konja in vrni se k svoji soprogi, — moje srce sluti nekaj hudega.«

Tedaj pa se je gospod razsrdil in brenil kozaka z nogu kakor psa.

»Poberi se od mene! Ti nisi kozak, ampak baba! Poberi se od mene, da se ti ne zgodi še kaj neljubega... In vi, ali se ne gamete, Kamovo pleme? Ali nisem jaz več vaš gospod? Hočete po-

skusiti, česar še vaši očetje niso poskusili od mojih očetov!...«

Atanazij je vstal in se spogledal z Romanom. Ta je stal v strani, naslonjen ob puško, kakor da bi se nič ne zgodilo.

Kozak je treščil banduro od drevo, — bandura se je razletela v kosce, le njen vzdih je zamiral v lesu.

»Črti,« je dejal, — »naj uče takega človeka, ki noče slušati dobrega sveta... Tebi, gospod, ni potreba vernega sluga.«

Predno mu je odgovoril gospod, je že skočil v sedlo in odjahal. Dvorniki so tudi zajahali. Roman je vrgel puško čez ramo in odšel, le mimo koč grede je kriknil Oksani:

»Nesi dečka spat, Oksana! Čas mu je. Tudi gospodu pripravi posteljo.«

Kmalu so se vsi zgubili v les; gospod je prišel v koč, le njegov konj je ostal zunaj, privezan k drevesu. Pričelo se je že mračiti, po gozdu je šumelo in dež je pršil, prav tako kakor sedaj... Oksana me je odvedla na seno in me prekrižala... Čujem, moja Oksana plače.«

Oh, takrat nisem jaz, mali deček, razumel prav nič, kaj se vrši krog mene! Obračal sem se po senu, poslušal, kako v lesu burja peva, in zadremal.

Ej! Nakrat začujem, da hodi nekdo okrog koč... prišel je k drevesu in

odvezal gospodovega konja. Konj je zarežgetal ter udaril s kopitom ob zemljo; potem se je spustil v gozd in topot je potihnil... Ne dolgo potem je že zopet prijahal nekdo po cesti h koči. Tik koče je skočil raz konja in šel naravnost k oknu.

»Gospod, gospod!« se je čul glas starega Bogdana. — »Oj, gospod, otvori hitro! Vražji kozak namerava nekaj hudega, — tvojega konja je spustil v gozd.«

Starec ni še izgovoril, že ga je nekdo zgrabil za vrat. Jaz sem se prestrašil, — nekaj je padlo na tla...

Gospod je odprl duri ter bežal s puško v roci, a že v veži ga je zagrabil Roman in vrgel ob tla...

Gospod, videč, da mu ne bo dobro, je dejal:

»Oh, pusti me Roman! Tako se ti spominjaš mojih dobrot?«

A Roman mu je odgovoril:

»Dobro se spominjam, vražji gospodar, tvojih dobrot, katere si delil i moji ženi. Sedaj ti povrnem tvoje dobrote...«

»Reši me, Atanazij, moj verni sluga! Saj sem te ljubil kakor rodnega sina.«

Atanazij pa mu je odgovoril:

»Ti si odgnal svojega vernega služabnika, liki psa. Ti si me ljubil, kakor ljubi palica hrbet, a sedaj me ljubiš, kakor hrbet palico... Jaz sem te prosil in silil, — ti me nisi slušal...«

Sedaj je pričel gospod še Oksano prositi :

»Pomagaj mi ti, Oksana, ti imaš dobro srce.«

Oksana je priletela in tlesknila z rokama :

»Kleče sem te, gospod, prosila : usmili se me, ne osramoti me, omoženo ženo. Ti se me nisi usmilil, s sedaj sam prosiš... Oh, vse zaman, kako naj ti pomagam ?«

»Pustite me,« je kričal gospod, — »radi mene poginete vsi v Sibiriji...«

»Ne brigaj se za nas, gospod,« dejal mu je Atanazij. »Roman pride še pred tvojimi lovci na blato, a jaz, po tvoji milosti sam na svetu, nisem v velikih skrbah za svojo glavo. Čez ramo obesim puško in odidem v les... Zberem še nekoliko okretnih fantov in bomo hajdukovali... Ponoči bomo hodili iz gozda na cesto in včasih zalezemo tudi v selo, v gospodove hrame.«

»Ej, Roman, pomози, da preneseva njegovo milost na dež.«

Gospod se je raztogotil in zakričal, Roman je nekaj mrmral, a kozak se je nasmehal. Odnese sta ga.

Jaz sem se prestrašil, vstal in pribežal k Oksani. Na klopi je sedela moja Oksana, blede kakor zid...

A po lesu je že završela burja: borovje je ječalo z raznimi glasovi, veter je žvižgal in včasih je zabobnel grom. Z Oksano sva sedela na zapečku, kar začujem, da je nekdo v gozdu zajčal. Oh, tako žalostno, da me še sedaj, kadar se spomnim, mrzaz pretrese, a od tega je že mnogo let...

»Oksana,« sem dejal, »golobičica, kdo tako ječi v gozdu.«

A ona me je prišla za roko in me gugala:

»Spi,« pravi, — »dete, nikdo! To... šumi gozd...«

A gozd je v resnici šumel, — oh, pa kako je šumel!

Posedela sva še nekoliko, kar začujem: v gozdu je počilo kakor iz puške.

»Oksana,« sem jo poprašal, — »golobičica, kdo strelja v gozdu?«

A ona, revica, me je le gugala in dejala:

»Molči, molči, dete, strela je udarila v gozdu.«

Sama pa je plakala in me krepko prižemala k sebi, tiho pevaje: »Gozd šumi, dete, gozd šumi...«

Tako sem zaspal, ležeč ji na rokah...

Zjutraj, mladi, sem se zbudil: solnce je že sijalo, a Oksana je spala sama in oblečena v koči. Spomnil sem se včerajšnjega in mislil: to se mi je le sanjalo.

A to niso bile sanje, — oj, ne sanje, — je bila istina. Zbežal sem iz koč in tekkel v gozd; tam so ščebetale ptičice in rosa je blestela po listju. Priletel sem do grmovja, a tam sta drug poleg drugega ležala gospod in njegov sluga. Gospod miren in bled, sluga pa bel, kakor golob, in strog kakor da bi bil živ. Prsta sta imela okrvavljena gospod in sluga. — — — — —

»Kaj pa se je zgodilo z drugimi?« sem poprašal deda, ki je povetil glavo in obmolknil.

Ej! Vse se je zgodilo tako, kakor je rekel Atanazij. On je dolgo časa živel v lesu in hodil s tovariši po cestah in po gospodarskih dvorih. Tako je bilo sojeno kozaku že ob rojstvu: očetje njegovi so rokavnjačili, in tudi on je dobil to za delež. Večkrat, mladi, je

prišel v to kočo, a najrajše, kadar Romana ni bilo doma. Prišel je, nekoliko posedel, zapel pesmico in zaigral na banduro. Kadar je prišel z drugimi tovariši, — vsakokrat sta jih sprejela Oksana in Roman. Ej, verjemi mi, mladi, tu ni bilo brez greha. Kmalu prideta iz gozda Maksim in Zahar, — pogledaj ju natanko: jaz ne rečem nič, a kdor je poznal Romana in Atanazija, bo kmalu videl, kateri je kateremu podoben, četudi nista njiju sina, ampak unuka... Vidiš, mladi, kaj se je gajalo moje dni v tem gozdu...

Kako močno šumi gozd, — burja bode !...

III.

Poslednje besede je izgovoril starček nekako utrujeno. Navdušenost mu je prešla in polastila se ga je onemoglost: jezik se mu je zapletal, glava tresla in oči solzile.

Mrak je že legel na zemljo, v gozdu je potemnelo, borovje okrog koč se je zibalo liki nemirno morje; temni vrhi so se motali kakor razburkano valovje v hudi nevihti.

Veselo lajanje psov nama je obvestilo prihod domačinov. Oba logarja sta spešila h koči, za njima pa gnala

zgubljeno kravo zasopljena Marija. Bila nas je polna družba.

Čez nekoliko časa smo sedeli v koči; v peči je veselo plapolal ogenj; Marija je pripravljala večerjo.

Četudi sem Maksima in Zaharja že videl večkrat, vendar sem ju opazoval sedaj s posebnim zanimanjem. Obraz Zaharjev je bil temen, obrvi zraščene, izpod nizkega čela so gledale mrke oči; vendar se mu je izražalo na obrazu prirojeno dobrodušje. Maksim je gledal odkrito z nekako laskajočimi, sivimi očmi; včasih je potresaval s svojimi kodrastimi lasmi in njegov smeh je zvenel nekako posebno mamljivo.

»Ali vam ni pripovedoval starček,« poprašal me je Maksim, — »starih zgodeb o našem dedu?«

»Da, pripovedoval mi je,« sem mu odgovoril.

»On je vedno tak! Kadar zašumi gozd nekoliko glasneje, se že spomni starih dogodeb. Nocoj ne zaspi vso noč.«

»Prav kakor mali otroci,« pripomnila je Marija, nalivaje starčku ščij. *)

Starček kakor da ni vedel, da govorimo o njem. Zamaknil se je popolnoma, včasih se brezsmiselno nasmehal in ki-

*) Juha iz zelja.

mal z glavo; le kadar se je zagnal ob kočo po gozdu razsajajoči vihar, takrat se je vznemiril in nastavljal uho, nečemu prisluškovaje s preplašenim pogledom.

Kmalu je vse potihnilo v gozdni koči. Ugašujoča leščerba je svetila mračno, zunaj pa je popeval čriček svojo jednolično - kričavo pesem... A iz gozda se je čul govor tisočerih mogočnih, četudi zamolklih glasov, grozno se prepirajočih v mraku. Zdelo se je, kakor da bi se neka grozna sila zunaj, v temi, šumno posvetovala, zbiraje se z vseh strani k napadu na revno, v gozdu zgubljeno kočico. Po časih je postajal šum silnejši, naraščal, se prelival, in takrat so škripala vrata, kakor da bi se kdo odzunaj upiral vanje srdito sikaje, a v dimniku je zavijala močna metež srce pretresujoč napev. Potem je burja za nekoliko časa potihnila, usodna tišina je mučila plašno srce, dokler ni zopet pričelo hrumeti, kakor da bi se domenili stari bori, da se vsi nakrat odtrgajo od svojih mest ter odlete v neznano prostranstvo, skupno z zama-hom nočnega orkana.

Polastila se me je na nekoliko minut nemirna dremotà, vendar ne na dolgo. Burja v lesu je proizvajala naj-

različnejše glasove in napeve. Leščerba je zaplamtela včasih močnejše, razsvetljuje izbo. Starček je sedel na svoji klopi in raztegoval krog sebe roki, kakor v nadi, da je nekdo v njegovi bližini. Na obrazu bednega deda se je izražal strah in skoraj otroška nemoč.

»Oksana, golobičica,« — sem zaslišal njegovo tožeče mrmranje, — »kdo tako ječi v gozdu?«

On je vznemirjeno razširjal roki in poslušal.

»Ej!« je pričel zopet, — »nikdo ne stoče. To šumi burja v gozdu... Nič drugega, gozd šumi, šumi...«

Prošlo je še nekoliko minut. Skozi mala okna je prodirala višnjevka svetloba bliska, visoka drevesa so vzplamtevala pred oknom v fantastičnih obrisih in zopet izginjala v temi, sredi srditega rjojenja burje. Kar je slepeča svetloba na trenutek zatemnila blede plamenček leščerbe in po lesu je zahreščal odmevajoč se, nedaleki tresk.

Starček se je zopet nemirno zgani na klopi.

»Oksana, golobičica, kdo strelja v gozdu?«

»Spi, starček, spi,« čul se je s peči mirni glas Marijin. — »On je vedno tak: kadar je ponoči burja, vedno kliče Ok-

sano. Pozabil je, da je Oksana že davno bila na tem svetu. Oh — ho!«

Marija je zdehnila, pošepetala molitev, in kmalu je v izbi zopet nastala tišina, motena le z šumom gozda in nemirnim dedovim godrnanjem:

»Gozd šumi, gozd šumi... Oksana, golobičica...«

Kmalu se je spustil močen naliv in šumenje deževnih curkov je oglušilo zavijanje vetra in ječanje borovja...

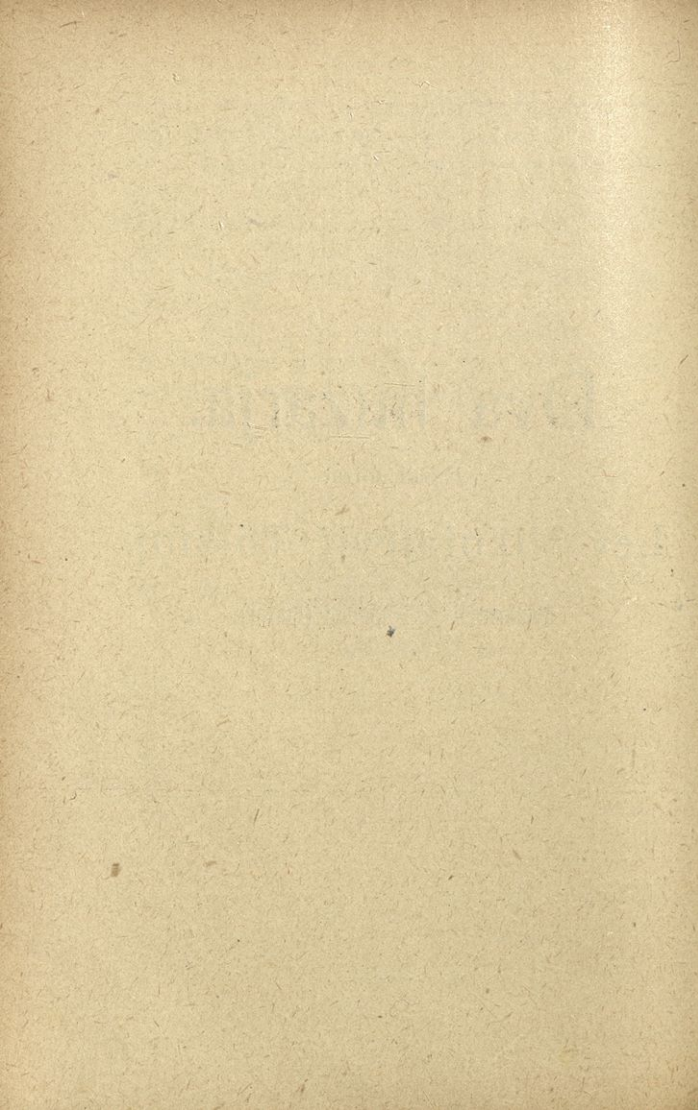

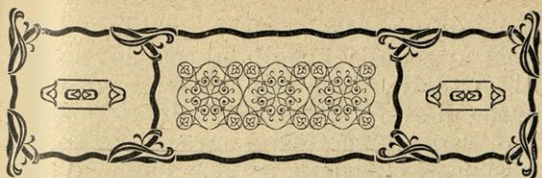
Dva huzarja.

Ruski spisal

Lev Nikolajevič Tölstoj.

Poslovenil † I. Sodar (Pintar).

ilo je leta 1800., torej v času, ko še ni bilo železnic, niti drugih umetnih cest, niti plinove, niti stearinove svetlobe, niti nizkih divanov z zmetmi, niti nelakovane hišne oprave, niti obupanih mladeničev z očali, niti liberalnih ženskih filozofov, niti milih kamelijnih dam, katerih je sedaj toliko, — v tem najivnem času, ko so potujoč iz Moskve v Petrograd z navadnim vozom ali kočijo jemali s seboj celo kuhinjo, kajti potovali so osem dnij po prašni ali blatni cesti ter posebno čislali pečena reberca in kuhane preste — ko

so dolge jesenske večere svetili z lojenimi svečami v krogih od dvajset do trideset ljudi, na plesih natikali voščene sveče in sveče kitove masti, ki so postavljali sistematično hišno opravo, ko so bili naši očetje še mladi in niso imeli še gub po obrazu in sivih las ter so se še ogledavali za ženskami, jim letali iz drugega kota sobe pobirat slučajno ali neslučajno na tla pale robce, ko so naše matere nosile obleko s kratkim stanom in jako široke rokave ter o rodbinskih stvareh vedeževale s kartami, v najivnem času masonskih lož, martinistov, tugendbunda, v času Miloradoviča, Davidova, Puškina, bil je v pokrajinskem mestu K. shod veleposestnikov in končale so se bile plemenitaške volitve.

I.

— No, nič ne dé, če tudi v sobano, rekel je mlad častnik, v kožuhu in huzarski kapi, ki je bil baš stopil iz popotnih sanij v večjo gostilnico mesta K.

— Tako velikansk shod, vaša vzvišenost, rekel je natakar, ki je bil izvedel od častnikovega sluge, da je huzarju ime grof Turbin, in ga je zaradi tega nazivljal: »vaša vzvišenost«. Afrenovska grajščakinja s hčerami je obetala, da

odpotuje zvečer. Izvolite se torej nastaniti v najednajsti številki, je govoril mehko stopaje pred grofom in se vedno oziral nazaj.

V občni sobani, za majhno mizo, zraven popolnoma pochrnelega portreta carja Aleksandra, je sedelo pri šampanjcu več plemenitašev, ob strani pa potujoči trgovci v modrih kožuhih.

Ko je vstopil v sobano in poklical za seboj Blücherja, velikanskega psa medvedarja, ki je prišel ž njim, je vrgel od sebe plašč, po ovratniku pokrit z ivjem, zahteval vodke ter, ostavši v kratki atlasno modri suknji, sedel k mizi ter se jel razgovarjati z gospodo, kateri se je hitro prikupil s svojo lepo in prijetno zunanostjo, in ponudili so mu šampanjca. Grof je izpil kozarec vodke, potem pa ukazal prinesiti steklenico šampanjca, da tudi on pogosti nove znance. Prišel je voznik in prosil kaj za pijačo.

Šaška! je zakričal grof: Daj mu!

Voznik je odšel s Šaško in se kmalu vrnil, držeč denar v roki.

— Kaj, gospod! Kako sem se trudil za vašo milost! Pol rublja ste mi obetal, dal ste pa le četrto rublja.

— Šaška, daj mu celega.

Šaška se je potuhnil in pogledal voznika v noge.

— Saj je dosti zanj, je rekel z debelim glasom: — več denarja tudi nimam.

Grof je vzel iz listnice zadnja dva modra bankovca in dal jednega vozniku, ki mu je poljubil roko in odšel.

— Zdaj sem pognal poslednjih pet rubljev! — je rekel grof.

— Po huzarski, grof, se je zasmehljal jeden plemenitašev, po brkah, glasu in energični hoji soditi, bivši konjenik. — Ali mislite dolgo ostati tu, gospod grof?

— Denarja moram dobiti; sicer bi ne ostal. Sob ni, — vrag jih poberi v tej prokleti krčmi.

— Dovolite, grof, je rekel konjenik: — ali ni ljubo, nastaniti se pri meni? Jaz sem tukaj v sedmi številki, če vam je drago, tukaj prenočiti. Ostanite tukaj kake tri dni. Ples bode pri načelniku plemstva. Kako bi ga veselilo!

— Prav tako, pa ostanite pri nas v gosteh, je rekel drugi, lep, mlad človek — kam se vam tako mudi! Saj so vsaka tri leta le jedenkrat volitve. Ogledate si naše gospodične, gospod grof!

— Šaška! daj perilo; pojdem se kopat, je rekel grof, vstajaje. — A potem bomo videli, morda se res zaletimo k načelniku.

Na to je poklical natakarka in se dolgo razgovarjal ž njim. Naposled mu je natakarka rekel: »da je vse delo človeških rok« in odšel.

— Torej, milostivi gospod, v vašo sobo ukažem nesti svoj kovček, je zaklical grof iz durij.

Prosim, jako me osrečite s tem, je odgovoril konjenik, hiteč k durim. — Sedma številka, nikar ne pozabite!

Ko se niso več slišali koraki, vrnil se je konjenik na svoje mesto, sedel bliže k uradniku, pogledal ga smehljajoč v obraz in rekel:

— To je prav on.

— Nu?

— Saj sem ti že pravil, da je to tisti dvobojevnik-huzar — o znani Turbin. Spoznal me je, stavim, da me je spoznal. Popivala sva v Lebedijani tri tedne, ne da bi kaj spala, ko sem bil pri dopolnilnem oddelku. Koliko neumnosti sva naredila skupaj. Njemu ni vse nič delo. Kak korenjak je to!

— Korenjak! Kako prijaznega vedenja je! Nič takega ni na njem, je odgovoril lepi mladi človek. — Kako hitro

smo se seznanili.... Imel bo kakih petindvajset let in ne več.

— Le vidi se tako mlad, pa je stareji. Treba vedeti, kdo je. Kdo je odpeljal Migunovo? On, Sablina je ubil, Matneva za noge spustil z okna, kneza Nesterova je pa obigral za tristo tisoč. Kaka glava je to, treba vedeti. Strasten igralec, dvobojevnik, zapeljivec žensk, prava huzarska duša, zares prava huzarska duša. Kakšna čast za nas! O, ko bi razumeli, kaj je pravi huzar. To so bili prijetni časi!

In konjenik je jel pripovedovati svojemu tovarišu o nekem lebedijanskem popivanju z grofom, katerega popivanja ni bilo in ga biti ni moglo. Prvič zaradi tega ne, ker grofa ni nikdar videl. Odšel je bil poprej od vojakov nego je grof prišel k njim. Drugič, ker konjenik ni služil nikdar pri konjiki. Dve leti je bil skromen kadet pri belavskem polku; ko je bil imenovan praporščikom, je šel od vojakov. Ko je bil podedoval pred desetimi leti posestvo, je šel res v Lebedijan. Tam je zapravil sedem sto rubljev in si napravil ulansko uniformo s temnorumenim ovratnikom. Želja, vstopiti v konjico, in trije tedni, katere je preživel v Lebedijanu, so ostali najsrečnejša in najlepša doba v nje-

govem življenju. Tako je naposled jel misliti, da je bilo res, kar je želel. Vse se mu je tako vtisnilo v spomin, da res veruje v konjeniško preteklost svojo. Vzlic temu je v svoji dobrosrčnosti in poštenosti bil najvrlejši mož.

— Da, kdor ni služil v konjici, ne bode razumel nas jednega. Sel je polagoma na stol, pomolil brado malo naprej in spregovoril z debelim glasom:

— Včasih jezdiš pred eskadronom. Pod teboj je hudič, ne pa konj; ves je po koncu; in ti sediš na takem hudiču. Polkovnik pride ogledovat eskadron.

— »Poročnik, pravi — brez vas ne bode ničesar — privedite svoj eskadron v paradi.« — Dobro, je že tukaj. Ogledaš se in zakričiš na svojo brkeže. Oh, za vraga, to so bili časi!

Grof se je vrnil ves rdeč in z mokrimi lasmi. Iz kopelji je šel naravnost v sedmo številko, v kateri je že sedel konjenik v halji, s pipo ter z radostjo in nekim strahom premišljeval o veliki sreči, ki ga čaka. Bival bode v jedni sobi z znanim Turbinom. — Nu, kaj se hoče, si je mislil, kar vzame, da, sleče me do nazega, potem pa prime in vrže ven v sneg, ali pa samo... kot tovariš ne naredi tega,« se je tolažil.

— Blücherja nakrmi, Šaška, je zakričal grof.

Prišel je Šaška. Spil je bil, ko se je vstavil, kozarec vodke in se do dobrega vpijanil.

— Nisi mogel čakati, napil si se, kanalja!... Napasi Blücherja!

— Saj ga še ne bode konec, vidite, kako je gladek! je odgovoril Šaška in pogladil psa.

— Ne klepetaj, pojdi in nakrmi ga!

— Vam ni drugega mari, da je le pes sit, a če človek izpije kozarček, mu ga očitata!

— Kar ubijem te, zakričal je grof s takim glasom, da so zatrepetala stekla v oknih, in se je prestrašil še celo konjenik.

— Vprašali naj bi, je li Šaška že kaj jedel. Le udarite me, če je vam pes ljubši nego človek, je rekel Šaška. Pa dobil je že tak strašen udarec s pestjo po licu, da je padel, zadel z glavo v posteljnjak in se zgrabil z roko za nos, odskočil v duri ter se zvrnil na skrinjo na hodniku.

— Zobe mi je izbil, stokal je Šaška in z jedino roko brisal okrvavljeni nos, z drugo pa drgnil Blücherja po hrbtu.

— Zobe mi je izbil, Blücherček, ali vendar je moj grof. Ali me razumeš, Blücherček? Hočeš jesti?

Ko je nekaj časa ležal, je vstal, nakrmil psa in skoro trezen šel streč grofu, ponujat mu čaj.

— Vi me kar žalite, je govoril boječe konjenik, stoječ pred grofom, kateri je ležal na njegovi postelji, upirajoč noge v skončnico; kajti tudi jaz sem star vojak. Če mislite prositi koga na posodo, prav lahko vam postrežem s kakimi dvesto rublji. Sedaj jih nimam toliko, imam jih le sto, pa jih dobim takoj.

— Zahvaljujem, milostivi gospod, je rekel grof in konjenika potepljal po ramenu; bil je takoj uganil, kaki odnošaji bi nastali med njima. — Zahvaljujem se. No, pa pojdemo na ples, če je tako. Kaj hočemo delati tukaj? Povejte mi, če je v vašem mestu kaj krasotice, če kdo ponočuje in popiva, če kdo igra na karte?

Konjenik mu je razložil, da bode več krasotic na plesu, da najbolj popiva novoizvoljeni izpravnik Kolkov, samo da se le spretno huzarsko ne vede; sicer je pa vrl dečko. Nadalje mu je še povedal, da poje tukaj od začetka volitev Iljuškin ciganski zbor. Steška vodi

petje. Pri njih se zbirajo vsi, do plemenitaškega načelnika. In tudi prava igra je tukaj. Duhnov, potujoči trgovec, igra z denarji, in ulanski kornet Iljin tudi zaigra mnogo. Pri njem se že začinja. Ta vrli, čudni grof Iljin, rečem vam, nikakor ni skop, poslednjo srajco bi dal.

— Pojdiva k njemu in poglejva, kaki ljudje se zbirajo pri njem.

— Pojdiva, pojdiva! Strašno bodo veseli.

II.

Ulanski kornet Iljin se je nedavno vzbudil. Prejšnji dan je začel igrati ob osmih zvečer in je igral petnajst ur, do jednajstih zjutraj. Zaigral je veliko, koliko, ni vedel; kajti imel je s seboj tri tisoč svojih denarjev, petnajst tisoč pa državnih, katere je že davno zmešal s svojimi. Bal se je šteti, da ne bi se preveril, kar je že slutil, da namreč že manjka državnih denarjev. Zaspal je okrog poldne in je spal težko spanje brez sanj, kakoršno spi le mlad človek, ki je mnogo zaigral. Spal je do šestih zvečer in se je zbudil ravno tedaj, ko je prišel grof Turbin v gostilno. Zagledavši razmetane karte okrog sebe po tleh, kredo in pomazane mize po sredi

sobe, se je spomnil s strahom včerajšnje igre in poslednje karte fanta, katero so mu ubili na petsto rubljev. Dolgo ni verjel, da je resnica. Izvlekel je izpod vzglavja denar in ga jel preštovati. Spoznal je nekatere bankovce, kateri so šli kot stava večkrat iz rok v roke. Spomnil se je dobro, kaka je bila vsa igra. Svojih treh tisoč ni imel več, pa tudi državnih mu je manjkal poltretji tisoč.

Ulan je igral štiri noči zaporedoma. Potoval je iz Moskve, kjer je bil dobil državne denarje. V K. ga je zadržal poštar, češ, da nima konj, v resnici pa le zaradi tega, ker se je bil pogodil s lastnikom tamošnje gostilnice, da bode po jeden dan zadržaval vse potnike. Ulan, mlad, lep dečko je dobil v Moskvi tri tisoč, da nakupi potrebnih stvari v polku. Rad je ostal nekaj dni ob volitvah v mestu K., nadejajoč se, da se bode prijetno razveseljeval. Poznal je pomeščika, ki je imel rodbino. Hotel je k njemu, da bode dvorjanil njegovim hčeram, ko se je seznanil ž njim konjenik, ga še tisti večer brez vsake slabe misli v občni sobani predstavil svojim prijateljem Luknovu in drugim igralcem. Od tega večera je ulan igral, odpotoval ni k znanemu pomeščiku, po-

prašal ni več po konjih in ni odšel iz sobe štiri dni.

Ko se je napil čaja, je šel k oknu. Sklenil je iti na sprehod, da prežene nadležne spomine o igri. Oblekel je plašč in šel na ulico. Solnce se je že skrilo za bele hiše z rudečimi strehami in mračilo se je. Bilo je toplo. Na umazane ulice je padel debel, vlažen sneg. Strašna otožnost se ga je polastila, ko je pomislil, da je prespal dan, ki se je ravno končaval.

— Minoli dan se nikdar ne povrne, si je mislil.

»Uničil sem svojo mladost,« je rekel sam s seboj, če tudi ni zares mislil, da je uničil svojo mladost. To mu še na misel ni prišlo — le tako mu je prišla fraza na jezik.

Kaj bo sedaj delal, je premišljeval. Pri kom bi vzel na posodo in odpotoval. Neka gospa je prišla po tratoarju. Kako neumna je ta gospa, je mislil sam pri sebi, ne da bi vedel zakaj. »Na posodo nimam vzeti pri kom. Uničil sem svojo mladost.« Prišel je k prodajalnicam. Kupec v lisičjem kožuhu je stal pred vrati in ga klical k sebi. »Ko bi ne bil vzdignil osmice, pa bi bil priigral.« Stara beračica je kašljala za njim. »Posodi mi nikdo ne.« Neki gospod v med-

vedjem kožuhu je šel mimo, pst, trgovec stoji na pragu. »Kaj naj storim nena-
vadnega? Ali naj se ustrelim. Ne, dol-
gočasno je! Uničil sem svojo mladost.
Oj, kako lepi komati vise tu! Kar sedel
bi v voz in, oj, golobči! Domov pojdem.
Luknov pride kmalu in igrati začnemo.«
Vrnil se je domov in še jedenkrat preštel
denar. Ne, ni se zmotil prvokrat. Zopet
je manjkalo 2500 rubljev državnih de-
narjev. »Stavil bodem prvi pot 25, na
to 15, 30, 60... — 3000. Kupim komate
in odpotujem. Uničil sem svojo mladost.«
To je vrelo po glavi ulanu, ko je prišel
Luknov k njemu.

— Kaj, ali je že dolgo, kar ste
vstal, Mihajlo Vasiljevič? je vprašal
Luknov, počasi snemajoč zlate naoč-
nike s suhega nosa in brisoč jih z ru-
dečim svilenim robcem.

— Ne, ravnokar sem vstal. Iz-
vrstno sem spal.

— Prišel je nekak huzar, nastanil
se je pri Zavaljševskem... niste čul
ničesa?

— Ne, nisem slišal. A kaj, ni še
nikogar?

— Šli so menda k Prjahinu. Takoj
pridejo.

In res so prišli kmalu v sobo: gar-
nizijski častnik, ki je vedno spremljal

Luknova, neki grški trgovec z grbastim nosom, rujave barve in upalih črnih očí; debel okrogel pomeščik, lastnik žganjarije, ki je igral vse noči in stavil vselej pol rublja na karto. Vsi so želeli hitro začeti igro. Glavni igralci vendar niso govorili o igri ničesa, zlasti Luknov je pripovedoval nenavadno mirno o tatovih in goljufih v Moskvi.

Treba vedeti, je pravil: — Moskva je stolno mesto — in ponoči hodijo s sekirami, v hudiče našemljeni, strašijo neumno ljudstvo, ropajo trgovce in vse je dobro. Kaj vse policija mirno gleda, to je že čudno.

Ulan je pazljivo poslušal pripovedovanje o hudodelcih, naposled je pa vstal in ukazal dati karte. Debeli pomeščik je rekel prvi:

— Kaj gospoda, zlati čas hitro teče in ga ne smemo izgubljati! Začnimo torej!

— Vi ste včeraj grabil skupaj pol-rublje, to vam je vseč, je rekel Grk.

— Čas je, da začnemo, je rekel garnizijski častnik.

Iljin je pogledal Luknova. Luknov pa je mirno dalje pripovedoval povest o moskovskih sleparjih, našemljenih v hudiče s kremplji, in v vse naravnost vpiral svoje poglede.

— Vržete? je vprašal ulan.

— Ali ni še prezgodaj?

— Bjelov! je zaklical ulan in zarudel, ne vem zakaj: prinesi mi kosilo... ničesar nisem še jedel, gospoda... prinesi šampanjca in daj karte.

Sedaj sta prišla v sobo grof in Zavaljševski. Pokazalo se je, da sta bila Turbin in Iljin v isti diviziji. Takoj sta se seznanila. Trknila sta in izpila vsak kozarec šampanjca in čez pet minut sta se že tikala. Kakor se je videlo, se je Iljin grofu jako prikupil. Grof se je vedno smejal in ga gledal in dražil zaradi njegove mladosti.

— To je dečko, ta ulan! je rekel.

— Kake brkice ima.

Iljinove dlačice na ustnih so bile popolnoma bele.

— Kaj, se pripravljate k igri? je rekel grof. Nu, želim ti, da bi kaj dobil, Iljin. Ti si, mislim, mojster, je pristavil smehljajoč se.

— Da, pripravljamo se, je odgovoril Luknov, trgaje dvanajstorico kart in vi, grof, ne izvolite tudi vi?

— Ne, danes ne bom. Jaz bi vas obral vse. Kakor se ganem, mi treskne bank! Nimam zakaj. Vse sem zaigral pod Voločkom na postaji. Zadel sem na nekega pešca s prstani. Moral je že biti

kak goljufiv igralec, kajti obral me je do čistega.

— Ali si dolgo sedel tam na postaji? je vprašal Iljin.

— Dvaindvajset ur sem presedel! Ostane mi v spominu ta prokleta postaja. Pa tudi poštar me ne pozabi.

— Kaj pa je bilo?

— Prišel sem, veš: pristopil je poštar, sleparska duša, — konj ni, je rekel. Povedati ti moram, jaz imam navado: če ni konj, ne slečem kožuha in grem v poštarjevo sobo. Vedi, ne v javno sobo, temveč v poštarjevo. Ukažem odpreti vrata na stežaj, češ, da je soparno. To sem storil tudi ondu. Saj se spominjaš, kak mráz je bil minoli mesec — bilo je dvajset stopinj. Poštar je ugovarjal, ali jaz sem ga sunil v zobe. Neka starka, dekleta in babe so jele piskati, pobrale lonce in hotele bežati na vas. Jaz sem pa stopil v duri in zaklical: Pravim, daj konje, da pojdem, če ne, ne pustim nobenega ven, ali razumete?

— To je izvrstna navada! je rekel debeli pomeščik, krohotajoč se: tako preganjajo šurke z mrázom!

— Toda nisem jih obstražil dobro. Ušel mi je nadzornik z vsemi babami, ne vem kako. Jedna starka mi je ostala

za zastavo, za pečjo je kašljala in molila. Potem so se začela pogajanja. Prišel je poštar in mi prigovarjal iz daljave, da naj izpustim starko, jaz sem vzdražil pa nanj Blücherja, ki zna prijemati poštarje jako dobro. A vender mi malo pridnež ni dal konj do drugega jutra.

In tedaj je prišel ta pešec in začeli smo igrati. Ali ste videli Blücherja? .. Blücher! — Tu!

Blücher je pritekel. Igralci so se začeli zaničljivo baviti ž njim, in videlo se je, da bi se radi lotili drugega dela.

— In kaj, gospoda, še ne igrate? Prosim, začnite, če vas ne motim. Vedite, jaz sem klepetač, je rekel Turbin — rad ali nerad, tako je.

III.

Luknov je primaknil k sebi dve sveči, je izvlekel iz žepa veliko z denarjem napolnjeno usnjeno listnico, odprl jo počasi, kakor bi izvrševal kako tajnost, vzel ven dva bankovca po sto rubljev in ju položil pred karte.

— Tako kakor včeraj, je rekel in popravljal očala, razpečatujoč karte.

— Dobro, je rekel Iljin, ne da bi ga pogledal, razgovarjajoč se s Turbinom.

Igra se je pričela. Luknov je precizno metal, kakor stroj. Včasih se je pa ustavil in počasi zapisaval ali pa strogo pogledaval izza naočnikov in rekel s slabim glasom: »Metajte«! Debeli pomeščik je govoril najglasneje, delal sam s seboj različne kombinacije, grizel debele prste in pripogibal karte. Posadkin častnik je molčal, rudeče podpisaval pod karto in pod stolom pripogibal male ogle. Grk je sedel poleg bankarja in pazljivo sledil s svojimi upalimi, črnimi očmi igro, kakor bi nekaj pričakoval. Zavaljševski je, stoječ pri mizi, naenkrat ves oživel, vzel iz hlačenega žepa sedaj rudeč, sedaj moder bankovec, položil nanj karto in pokril z dlanjo ter rekel: »Vzdigni sedmico!« grizel je brke, prestavljal noge, zarudeval in se gibal, dokler ni prišla karta. Iljin je jedel telečjo pečenko s kumarami, ki je stala zraven njega na žimnatem divanu. Turbin, ki je sprva sedel na divanu, je takoj opazil, kako da gre. Luknov ni pogledal Iljina in ni spregovoril ž njim ničesar. Le včasih so se obrnila njegova očala za trenotje na ulanovo roko, pa večina njegovih kart je zgubljala.

— Rad bi ubil to karto, je spregovoril Luknov o karti debelega pomeščika, igrajočega po pol rublja.

— Ubivajte Iljinu, čemu meni, je pripomnil pomeščik.

In res, Iljinove karte so ubivali pogosteje nego druge. Turbin je vstal z divana in poprosil Grka, da mu pusti sesti poleg bankarja. Grk je presedel na drugo mesto in grof je sedel na njegov stol, in pazno začel gledati v roke Luknovu, ne da bi se bil ozrl kam drugam.

Iljin ! je spregovoril nakrat s svojim navadnim glasom, kateri je popolnoma proti njegovi volji zaglušil vse druge : zakaj se tako držite jedne barve ? Ti ne smeš igrati !

— Igraj kakorkoli, ne pomaga vse nič.

— Tako zaigraš vsekako. Daj, da jaz igram za tebe.

— Ne, ne zameri, jaz igram vselej sam. Zase igray, če hočeš.

— Za sebe ne igram, sem že rekel ; za tebe bi pa igral, kajti jezi me, da vedno zgubljaš.

— Je že osoda taka !

Grof je umolknil in opirjajoč se na komolec nadalje bistro gledal bankarja.

— Slabo ! je spregovoril nakrat glasno in zategnjeno. Luknov ga je pogledal.

Igra se je nadaljevala.

— Slabo! je rekel zopet Turbin, ko je ravno Luknov ubil Iljinu veliko karto.

— Kaj vam ne ugaja, grof? je vprašal spoštljivo in ravnodušno bankar.

— To, da vi dajete Iljinu simpel, ogle pa bijete. To je slabo.

Luknov je malo zmajal z ramami in obrvmi, kakor bi hotel svetovati, da je v vsem udati se usodi in igrati dalje.

— Blücher! pfuj! je zakričal grof in vstal: — primi ga, je pristavil hitreje.

Blücher se je zadel s hrbtom ob divan in je skoro podrl garnizijskega častnika, skočil od tod k svojemu gospodarju in zarenčal, gledal po vseh in mahal z repom, kakor bi izpraševal: kdo zabavlja tukaj?

Luknov je položil karte na mizo in se obrnil s stolom v stran.

— Tako ni moč igrati, je rekel: — jaz strašno sovražim pse. Kaka igra je to? ko pripeljejo celo psarno!

— Posebno te pse: pijavke se jim pravi, je opomnil garnizijski častnik.

— Kaj, ali bomo igrali, Mihajlo Vasiljič, ali ne, je rekel Luknov gospodarju.

— Ne moti nas, prosim te, grof, se je obrnil Iljin k Turbinu.

— Pojdi semkaj za jeden trenotek, je rekel Turbin, prijel Iljina za roko in ga odpeljal v stran.

Popolnoma jasno so se slišale besede grofa, ki je govoril s svojim navadnim glasom. Njegov glas je bil tak, da se je slišal v tretjo sobo.

— Ali si prišel ob pamet, kaj? mari ne vidiš, da je ta gospod z naočniki sleparski igralec in goljuſ.

— Ej, kaj praviš!

— Pusti igranje, to ti pravim. Mene sicer ona stvar nič ne briga. Drugi pot bi te jaz sam obigral, ali smiliš se mi, da vedno zgubljaš. Ali ti ne manjka že državnega denarja...

— Da, manjka mi ga, iz česa si to sklepal?

— Jaz sem sam letel po tem potu, zato pa poznam umetnosti sleparskih igralcev in goljufov. Prosim te, pusti to igranje, prosim te kot tovariša.

— Samo še jedno taliſo in končam.

— Vem, kako samo jedno, no, bomo videli.

Vrnila sta se.

V jedno taliſo je postavil Iljin toliko kart in toliko so mu jih ubili, da je izgubil mnogo.

Turbin je položil roko sredi mize: no basta! Pojdiva!

— Ne, ne morem, pusti me, prosim te, je rekel Iljin nevoljen, mešajoč zvite karte in gledajoč Turbina.

— No, vrag s teboj! Pa zgublaj, če ti je prav, jaz moram iti.

— Zavaljševski, pojdiva k načelniku plemstva.

Odišla sta. Vsi so molčali, Luknov ni dajal kart, dokler so se slišali v hodniku njegovi koraki in Blücherjevi kremplji.

— Kak trap! je rekel pomeščik, smejoč se.

— No, sedaj nas vsaj ne bo motil, je pristavil boječe in tiho garnizijski častnik.

Igra se je nadaljevala.

IV.

Godci, posli načelnika plemenitašev, so stoječ v bufetu, očiščenem za ples, zavihavši si rokave sukenj, zaigrali na dano znamenje poljski »Aleksander, Elizabeta« in pri jasni in mili svetlobi voščenih sveč so začeli počasi prihajati v veliko dvorano: jekaterinski generalni gubernator z zvezdo, vodeč za roko suho soprogo načelnika plemstva, plemenitaški načelnik, vodeč gubernatorico, i. t. d. gubernatorski dostojanstveniki v

raznih skupinah in premenah. Prišel je Zavaljševski v modrem fraku z velikim ovratnikom in v nogavicah in čeveljčkih, razširjajoč okrog sebe jasminov duh, s katerim so bile obilno namazane njegove brke, poškropljeni njegovi obšivi in robec, skupaj z lepim huzarjem v temnomodrih jahalnih hlačah in rudečem dolmanu, obšitem z zlatom, na katerem sta visela Vladimirov križ in svetinja dvanajstega leta. Grof ni bil velik, ali lepe postave. Jasnomodre in jako blesteče oči in dolgi, v kolobare se vijoči temnorudeči lasje so dajali njegovi lepoti poseben značaj. Pričakovali so, da pride grof na ples. Lepi mladi mož, ki ga je videl v gostilni, je bil to že naznanil plemenitaškemu načelniku. Vtis, ki ga je napravila ta novica, je bil različen, ali splošno ne povsem prijeten. »Še boga osmeši, ta dečak«, so mislili starci in starke. »Kaj, če odpelje mene?« je bilo mnenje mladih žen in gospodičen.

Ko je utihnila godba in so se pari s pokloni razšli, moški šli k moškim, ženske pa k ženskam, je Zavaljševski srečen in ponosen peljal grofa h gospodarici. Soproga načelnika plemstva je čutila neki notranji strah, kajti bala se je, da bi ta huzar vpričo vseh ž njo

ne napravil kakega škandala, ponosno in nekako prezirljivo se je obrnila in rekla: »Jako me veseli, nadejam se, da bode te plesali«, in nezaupno ga je pogledala, kakor bi hotela reči: »če žališ ženske, tedaj si popolen malopridnež.« Grof je kmalu premagal predsodek z ljubeznjivostjo, pozornostjo in lepo, veselo vnanjostjo in čez pet minut je že govoril obraz soproge plemenitaškega načelnika njenemu okrožju: »Jaz vem, kako se je vesti s takimi gospodi. Takoj je razumel, s kom da govori. Evo, dvorani mi bode ves večer.« Sedaj je stopil h grofu gubernator, ki je poznal očeta njegovega, ga je jako prijazno odpeljal v stran in se pogovarjal z njim, kar je jako pomirilo gubernijsko občinstvo in povišalo njega mnenje o grofu. Potem ga je odpeljal Zavaljševski k svoji sestri, mladi, polni vdovi, ki je vpirala v grofa velike, lepe svoje oči, odkar je prišel. Grof je poprosil vdovo, naj gre plesat z njim valjček, kateri so ravnokar zaigrali godci. S svojo plesno umetnostjo je premagal popolnoma občni predsodek.

— Oh, ta zna plesati, je rekla debela pomeščica, sledeč z očmi za nogami v modrih jahalnih hlačah, švigajočimi po dvorani, in je zamišljeno štela: jeden, dva, tri; jeden, dva tri... res, mojster je.

— Kako se giblje, kako se giblje, rekla je druga, ki je bila na slabem glasu v gubernskem društvu: — Kar nič ne zadene z ostrogami! Čuda je, kako je spreten!

Grof je s svojo plesno umetnostjo prekosil tri najboljše plesalce v guberniji, visokega beloobrnega guvernerjevega pobočnika, odlikujočega se s svojo hitrostjo v plesanju in s tem, da je držal damo jako blizu, konjenika, odlikujočega se po gracijoznem gibanju pri valčku in po gostem pa lahkem teptanju s peto, in še nekega drugega civilnega uradnika, o katerem so govorili vsi, da je najboljši plesalec in duša vseh plesov, če tudi je kratkega uma. In res je ta uradnik od začetka do konca plesa vabil vse dame po vrsti kakor so sedele in ni niti jedno minuto prenehal plesati, le včasih se je ustavil, da je potegnil z že popolnoma premočenim batistnim robcem po upehanem, a vendar veselem obrazu. Grof je prekosil vse in je plesal s tremi glavnimi damami, z veliko, bogato, lepo in neumno, s srednjo — suho, ne prelepo, pa lepo se odevajočo, in pa z majhno, ne lepo, pa razumno damo. Plesal je tudi z drugimi, z vsemi zalimi, pa zalih je bilo veliko. A vdovica, sestra Zavalj-

ševskega, se je grofu najbolj prikupila, ž njo je plesal kvadriljo, škotko in mazurko. Začel je s tem, ko sta sedela med kvadriljo, da jej je jako laskavo govoril, primerjajoč jo z Venero in Dijano, z rožo in še kako drugo cvetko. Na vse te ljubeznjivosti je pa vdovica le upogavala beli vratek, povešala oči, gledajoč na svojo belo muzelinsko obleko, ali pa prekladala pihljačo iz jedne roke v drugo. Ko je rekla: »zadosti, grof, vi se le šalite« itd., jej je glas malo pogrhaloč zvenel s tako najivnim bratodušjem in smešno neumnostjo, da se ti je, gledajočemu jo, zares zdelo, da ni ženska, temveč kaka cvetlica, pa ne roža, temveč kaka divja, bela, bujna cvetlica brez duha, ki je izrasla iz sneženega zameta v kaki daljni deželi.

Tako čuden vtis je napravila na grofa ta spojitev najivnosti in pomanjkanja vsega, kar bi pričakoval, s svežo lepoto, da je nekajkrat ustavil pogovor ter ji molče gledal v oči in prekrasne poteze rok in vratu, s tako silo se ga je polotilo poželenje, prijeti jo za roko in poljubiti, da se je moral res zadrževati.

Vdovica je z veseljem zapazila vtis, katerega je napravila; pa nekaj jo je jelo vznemirjati in strašiti v gro-

fovem obnašanju, če tudi je bil mladi huzar ne le ljubeznjiv, temveč tudi tako uljuden, da bi to po sedanjih pojmihi ne bilo več lepo. Tekel je za njo po mandelnovo mleko, pobiral ji robec, iztrgal iz rok stol nekemu škrofuloznemu pomeščiku, ki ji je tudi hotel postreči, da jej ga poprej ponudi, itd.

Zapazivši, da je svetska ljubeznjivost tedanjega časa le malo vplivala na to damo, jo je poskusil pripraviti k smehu s tem, da ji je pripovedoval razne anekdote, zagotavljal ji, da je pripravljen, če mu ukaže, zapeti kakor petelin, skočiti skozi okno ali pa skočiti v luknjo, prebito skozi led na vodi. To se mu je popolnoma posrečilo, udova se je razveselila in neprenehoma smejala, kažoč bele zobke, in bila popolnoma zadovoljna s svojim kavalirjem. Grofu je ugajala vedno bolj, tako da je bil proti koncu kadrilje že popolnoma zaljubljen v njo.

Ko je stopil po kadrilji k udovici njen stari osemnajsletni oboževalec, sin najbogatejšega pomeščika, ki pa še ni služil, škrofulozni mladenič, kateremu je bil poprej Turbin iztrgal stol, ga je sprejela jako hladno. Ni bilo zapaziti na nji niti desetine tistega razburjenja, katero je čutila poprej v grofovi prisotnosti.

— Vi ste pa res lep človek, je rekla in gledala ob enem Turbina, ne vedé računajoč, koliko vatlov zlate vrvice je bilo treba za ves ta jopič: Vi ste res lep, obljubili ste, da pridete z vozom po me in mi prinesete sladčic.

— Saj sem bil pri vas, Ana Fedorovna, ali vas ni bilo več, pustil sem vam najboljše sladčice, rekel je mladenič z jako tenkim glasom, ki ni bil primeren njegovi visoki rasti.

— Vi vselej najdete izgovore, meni ni treba vaših sladčic. Nikar ne mislite....

— Že vidim, Ana Fedorovna, kako ste se spremenili nasproti meni in vem zakaj. Pa to ni prav, je pristavil, ali zaradi nekega silnega notranja razburjenja ni mogel dokončati svojega govora, kajti usta so se mu hitro in čudno tresla.

Ana Fedorovna ga ni poslušala, ampak je sledila z očmi Turbinu.

Načelnik plemstva, hišni gospodar, lepo, debel, brezzob starec je stopil k grofu, ga prijel pod pazduho in povabil v kabinet kadit in pit, če mu je ljubo. Ko je Turbin odšel, je Ana Fedorovna čutila, da nima ničesar delati v sobi in je vzela pod pazduho staro suho gospodično, svojo prijateljico, ter odšla v oblačilnico.

— No, kakšen pa je? prijazen? je vprašala gospodična.

— Kako se strašno vsiljuje, rekla je Ana Fedorovna, stopila k zrcalu in se gledala v njem.

Obraz ji je zasijal, zarudel, oči zasvetile, ali nakrat se je, posnemajoč baletke, katere je videla pri letošnjih volitvah, zasukala na jedni nogi, se glasno a milo zasmejala, malo uklonila koleno in poskočila.

— Kakšen je? prosil me je kaj za spomin, rekla je prijateljici, toda ne dobi nič-e-e-sar, zapela je poslednjo besedo in pri tem vzdignila jeden prst, ki je tičal v dolgi, do komolca segajoči rokavici

V kabinetu, v kateri je načelnik plemstva peljal Turbina, bilo je raznovrstnih vodek, pijač, prigrizkov in šampanjca. V tobačnem dimu so sedeli in hodili gori in doli plemenitaši in se razgovarjali o volitvah.

— Ko me je blagorodno plemstvo našega okraja počastilo z izvolitvijo, rekel je izvoljeni izpravnik, že precej pijan, — me ni smelo manjkati pred vsem društvom, nikakor me ni smelo ...

Grofov prihod je pretrgal razgovor. Vsi so se začeli bratiti ž njim, posebno izpravnik mu je z obema rokama dolgo

stiskal roko in ga prosil nekajkrat, da bi ne odrekel iti skupaj ž njimi v novo gostilno, kjer pogosti on plemenitaše in kjer bodo peli cigani. Grof je obljubil iti vsekakor in je izpil ž njimi nekaj bokalov šampanjca.

— Kaj ne plešete, gospoda? vprašal je, predno je odšel iz sobe.

-- Mi nismo plesalci, odgovoril je izpravnik s smehom, mi se bolje razumemo na vino, grof... Sicer je pa vse to vzraslo pred mojimi očmi, vse te gospodične, grof! Včasih še zaplešem škotsko, grof... to še morem, grof...

— Pojdimo sedaj, pojdimo, rekel je Turbin: — zabavali se bomo pri ciganih.

— Koj, pojdimo, gospoda, da razveselimo gospodarja.

In trije plemenitaši z rudečimi obrazi, ki so že pili v kabinetu od začetka plesa, so nataknili ta črne, oni svilene vezane rokavice in se pripravili skupaj z grofom, da pojdejo v dvorano, ko jih zadrži škrofulozni mladenič, ki stopi k Turbinu, ves bled in komaj zadržajoč solze.

— Vi mislite, da ker ste grof, morete suvati kakor na semnju, rekel je težko sopeč, ali to ni uljudno...

Zopet so se proti njegovi volji zaprla ustna in vstavil tek govora.

— Kaj? zakričal je Turbin in zgrbančil čelo. — Kaj?... Dečko! zakričal je, zgrabil ga za roko, stisnil tako, da je mladeniču kri vdarila v glavo, ne toliko od jeze, kolikor od strahu: — kaj, ali se hočete streljati? no, jaz sem pripravljen.

Jedva je Turbin izpustil roki, kateri je držal z vso močjo, sta že dva plemenitaša prejela mladega človeka in ga peljala proti zadnjim vratom.

— Ali ste zblaznel? Gotovo ste se napil. Treba očetu povedati. Kaj je z vami, so mu govorili.

— Ne, nisem se napil, ali on suje in se ne opraviči. On je svinja! Prava svinja! jecljal je mladi človek že popolnoma v joku.

Vendar ga niso poslušali in so ga odpeljali domov.

— Ne zamerite, grof! prigovarjala sta Turbinu izpravnik in Zavaljševski: — saj je še otrok, še tepejo ga, kajti ima še le šestnajst let. In kaj se je zgodilo ž njim, ni mogoče razumeti. Kaka muha ga je vgriznila? Ali oče njegov je pošten človek, naš kandidat.

— No, vrag ga vzemi, če se noče...

In grof se je povrnil v dvorano in veselo kakor poprej plesal škotsko z lepo udovo in se smejal prav od srea, gledajoč obraz, kateri so delali gospodje, ki so prišli ž njim iz kabineta, in se je krohotal, da se je slišalo po vsej dvorani, ko se je izpolnilo izpravniku in je padel kakor je bil dolg in širok v sredo mej plesalce.

V.

Ana Fedorovna je šla takrat, ko je bil grof odšel v kabinet, k bratu in delajoč se, kakor bi jo grof malo zanimal, ga začela izpraševati: »Povej bratec, kak huzar je to, ki je plesal z menoj.« Konjenik je pojasnil svoji sestri, kolikor je mogel, kako velik človek je ta huzar, in je povedal pri tem, da se je ustavil grof samo zato, ker so mu vkrali na potu denar in da mu je on sam dal sto rubljev, ali to je malo, bi-li ne mogla sestra njemu posoditi še dvesto rubljev. Zavaljševski jo je prosil, naj ne govori o tem z nikomur, posebno z grofom ne. Ana Fedorovna je obljubila poslati denar še danes in molčati o vsem, ali mej plesom jo je začelo nakrat strašno mikati, da bi sama ponudila grofu denar kolikor ga hoče.

Dolgo se je pripravljala, zarudevala, ali na zadnje se je le premagala in se lotila stvari tako-le:

— Moj bratec — mi je pravil, da vas je doletela na potu nesreča in sedaj nimate denarja. Ali bi ga ne hoteli vzeti od mene, če vam ga je treba, mene bi jako veselilo.

To izgovorivši se je Ana Fedorovna nakrat nekaj prestrašila in zarudela. Vsa veselost je nakrat zginila grofu z obraza.

— Vaš bratec je tepec! rekel je ostro. — Vi veste, če mož moža razžali, se streljata; ali ko ženska razžali moškega, kaj se naredi pa tedaj, ali veste?

Ubogi Ani Fedorovni so zardela celo ušesa in vrat od vznemirjenja. Povesila je oči in ni odgovorila ničesa.

— Ženska se pa poljubi v pričo vseh, rekel je grof tiho, nagnivši se k njenemu ušesu. Dovolite mi, da poljubim vsaj vašo ročico, pristavil je tiho po dolgem molčanju s pomilovanjem do svoje dame, ki je bila v veliki zadregi.

— Samo ne sedaj, rekla je Ana Fedorovna, težko diha je:

— Kdaj pa? Jutri zgodaj odpotujem ... In to ste mi dolžni.

— Ali tako ni mogoče, rekla je Ana Fedorovna s smehom.

— Samo dovolite mi poiskati si priložnost, videti vas še nocoj, da poljubim vašo roko. Jo že najdem.

— Kako jo najdete?

— To ni vaša stvar. Da bi vas le videl, meni je vse mogoče... Ali vam je prav?

— Prav.

— Škotska se je končala in plesali so še mazurko, v kateri je grof delal čudeže, loveč robce, poklekujoč na jedno koleno in udarjajoč z ostrogami, na nekako poseben način po varšavsko, tako da so prišli stari gospodje od bostonske igre gledat v dvorano, in konjenik, najboljši plesalec, je priznal, da ga je huzar prekosil. Povečerjali so in zaplesali še »grosfatra« (staroočetovski ples), a nato so se začeli razhajati. Grof ni spustil ves čas oči z udovice. Ni lagal, ko je pravil, da je pripravljen skočiti zanj v vodo. Naj so bile to muhe, ljubezen ali trdovratnost, ta večer so se združevale vse njegove duševne sile v samem hrepenenju, videti in ljubiti jo. Ko je opazil, da se je Ana Fedorovna začela poslavljaliti od gospodarice, tekel je v predsobo in od tod brez kožuha nad dvor, kjer so stale kočije.

— Voz Ane Fedorovne Zajčeve! je zaklical.

Visoka štirivprežna kočija s svetilnicami se je premaknila z mesta in se približala stopnicam — Stoj! zaklical je vozniku in je tekel, do kolena brodeč sneg, h kočiji.

— Kaj hočete? vprašal je kočijaž.

V kočijo sedem, odgovoril je grof, odpirajoč durice in poskušajoč skočiti v kočijo — Stoj, vrag! Tepec!

— Vaska! stoj! zakričal je kočijaž na predjezdeca in ustavil konje. — Kaj hočete s tujo kočijo? To je voz Ane Fedorovne in ne vaše milosti.

— Nu, molči, tepec! Tu imaš jeden rubelj, zlezi dol in zapri duri, rekel je grof. Ko se kočijaž ni ganil, je sam zaloputnil durice, odprl okno in jih zaprl kakor je mogel. V kočiji je kakor v vseh starih kočijah, posebno z rumenim suknom oblečenih, vse dišalo nekako po gnilobi in tlečih ščetinah. Grofove noge so tičale do kolena v tajajočem se snegu in zeblo ga je silno v tenkih škornjih in hlačah za ježo, vse njegovo telo je prešinjal zimski mraz. Kočijaž je mrmral na kozlu in kakor se je kazalo, pripravljaj se, da skoči doli. Pa grof ni slišal in čutil ničesar. Obraz mu je gorel in srce mu je močno bilo. Z močjo je potegnil za rumeni jermen, pogledal skozi stransko okno, in vse njegovo

bitje se je združevalo v jednom samem pričakovanju. Čakanje ni trajalo dolgo. Na stopnicah so zaklicali: Zajčeve voz! Kočijaž je potegnil za vajeti, voz se je zazibal na visokih zmeteh, razsvetljena hišna okna so švigala jedno za drugim mimo okna v kočiji.

— Pazi, če le besedo zineš slugi, da sem tukaj, rekel je grof in pomolel glavo skozi sprednje okno h kočijažu: — te pretepem, če pa ne poveš, dobiš deset rubljev.

Jedva je grof zaprl okno, že se je voz močneje stresel in obstal: Turbin se je stisnil v kot, nehal je dihati in celo zamižal je: bal se je, da se iz kakoršnega koli vzroka ne uresniči strastno njegovo hrepenjenje. Vrata so se odprla, z ropotom so padle doli vozne stopanke, zašumela je ženska obleka in v zaduhlo kočijo je potegnil jasminov duh, hitre noge so stekle po stopankah in Ana Fedorovna je zadela z odpetim kožuhom ob grofove noge in sedla težko dihajoč na sedež zraven njega.

Ali ga je videla ali ne, tega ne more vedeti nikdo drugi nego ona sama, a ko jo je prijel za roko in rekel: »no, sedaj pa poljubim vašo roko«, se je le malo prestrašila, a odgovorila ni nič-

sar, temveč mu je podala roko, in on jo je obsul s poljubi, dosti višje nad rokavico. Kočija se je premaknila.

— Povej kaj. Kaj ne, da se ne jeziš? rekel je on.

Molčé se je stisnila v svoj kot, ali nakrat je zaplakala in položila glavo na njegova prsa.

VI.

Novoizbrani izpravnik s svojimi tovariši, konjenik in drugi plemenitaši so že dolgo poslušali cigane in pili v novi gostilni, ko se jim je pridružil grof v medvedjem kožuhu, prevlečenem z modrim suknom, ki je bil last pokojnega moža Ane Fedorovne.

— Vaša svetlost! Dolgo smo vas čakali in čakali, rekel je škilast črn cigan, s svetločrnimi brkami, kateri ga je srečal še v veži in mu hitel slačiti kožuh: Z Lebedjane se nismo videli.... Steša se je od hrepenjenja po vas popolnoma posušila....

Tudi Steša, razvita mlada ciganka, z opekno rudečico na zarjavelem obrazu, s svetlimi, globokimi črnimi očmi, obsečenimi od dolgih obrvi, mu je prišla naproti.

— A! grofič! golobček zlati! kako veselje! rekla je skozi zobe z veselim smehljanjem.

Sam Iljuška mu je pritekel naproti in se delal, kakor bi se jako veselil. Starke, babe, dekleta so poskakale s svojih mest in obkolile gosta. Ta se je smatral za kuma, oni za botra.

Mlade ciganke je Turbin poljubil vse na ustna, starke in možaki so pa njega poljubovali na pleča in roke. Plemenitaši so se tudi jako razveselili gostovega prihoda, tembolj, ker je popivanje in razveseljevanje, dospevši do svojega vrhunca, že začelo pojenjavati; vsi so že bili presiti, vino je že zgubilo bodrilni vpliv na živce in je le težilo njih želodce. Vsi so že izpraznili svoje zaloge dovtipov, in gledali so drug drugega; vse pesmi so že bile izpete in so se mešale v glavi slednjega, zapustivši nekak hrupen, zmeden vtis. Naj bi bil kdo naredil karkoli čudnega in spretnega, vsem bi se zdelo, da ni nič posebnega in smešnega. Izpravnik je ležal v ostudnem stanju na tleh pri nogah neke starke, brcal z nogami in kričal:

— Šampanjca!... grof je prišel... šampanjca!... prišel je... no, šampanjca!... v banjo nalijem šampanjca in se bodem kopal v njem... Plemenita gospoda, jaz

ljubim plemenitaško družbo... Steška, poj »Dorožbo«.

Tudi konjenik je bil vinjen, toda drugače. Sedel je v kotu na divanu, prav zraven visoke, lepe ciganke Ljubaše, in čuteč, da se mu od pijanosti dela megla pred očmi, je mežikal, zmajeval z glavo, ponavljajoč vedno jedne in iste besede, pregovarjal ciganko, naj gre nekam ž njim. Ljubaša se je smejala in ga poslušala tako, kakor bi bilo to, kar je pripovedoval, jako zanimivo in hkratu nekoliko otožno, semtertja je pogledala svojega moža, škiljastega Šaško, ki je stal za stolom nji nasproti in v odgovor na priznanje ljubezni se je nagnila h konjeniku na uho in ga tiho prosila, da niso slišali drugi, naj ji kupi dišav in trakov.

— Ura! zaklical je konjenik, ko je prišel grof.

Lep mlad človek, nekako v skrbeh, je hitro, s trdimi koraki hodil gori in doli po sobi ter pel napev iz »Vstaja v Serajlu«.

Stari rodbinski oče, katerega so bile zapeljale k cigankam prošnje gospodov plemenitašev, kateri so mu pravili, da se brez njega vse skazi, in da je bolje, če ne pojdejo, ležal je na divanu, kamor se je bil takoj zavalil, in

nikdo se ni brigal zanj. Neki uradnik, ki je bil tudi tukaj, je bil slekel frak in je sedel z nogami na mizi, brskal po laseh in pri tem dokazoval, da zna popivati. Ko je vstopil grof, je bil ravno odpel srajčni vratnik in se pomaknil bolj na mizo. Sploh je s prihodom grofa zabava znova oživila.

Ciganke, ki so se bile razstresle po sobi, so zopet sedle v krog. Grof je posadil predpevko Steško sebi na kolena in ukazal prinesti šampanjca.

Iljuška je stal s kitaro v roki pred predpevko in začela se je »pleska«, to je petje ciganskih pesmi: »Hožu lj ja po ulice«, »Ej, vi gusari...«, »Slišiš, razumeješ...« i. t. d. v znanem redu. Steška je izvrstno pela. Njen gibčni, zvoneči, prav iz prsi se jej izlivajoči kontra-alt, njeno smehljanje mej petjem, blesteče, strastne oči in nožica, premikajoča se nekoliko po taktu pesmi, njeno obupno klicanje ob začetku zbora — vse to je zadevalo glasno, redko struno. Videlo se je, da je vsa živela v pesmi, katero je pela. Iljuška, izražujoč čuvstvo pesmi s smehljanjem, hrbtom, nogami, z vsem svojim telesom, jo je spremljal na kitari, vprl v njo oči in, kakor bi prvič slišal to pesem, pazno, skrbno po taktu prikimalaval z glavo. Potem se je

pri poslednji pojoči noti naenkrat stegnil, kakor bi čutil sebe višjega od vseh drugih na svetu, ponosno, odločno odbacnil z nogo kitaro, zacceptal, pomahal z lasmi, ter z nagubančenim čelom pogledal po zboru. Vse njegovo telo od glave do nog je vtripalo z vsako žilico... In dvajset energičnih, močnih glasov, katerih vsak je skušal prezveneti drugega, je zadonelo po zraku. Starke so poskakovale na stoli, mahale z robci in kazale zobe in se jednakomerno smejale, jedna glasneje od druge. Basisti, stoječi za stoli, so pripognili glave na stran, nategnili vratove in zamolklo zagromeli.

Ko je Steša pela tenke glasove, se ji je Iljuška približal s kitaro, kakor bi ji hotel pomagati; lepi, mladi človek je navdušeno klical, da sedaj poje ona b-moll.

Ko so zaigrali neki ples in je prišla Dunjaša s tresočimi se ramami in prsi ter se zavrtela pred grofom in splavala naprej, je Turbin skočil s svojega mesta, vrgel proč suknjo in se v sami srajci gibal ž njo po taktu ter delal pri tem z nogami take umetnosti, da so se cigani odobrovalno smejali, in se pogledavali med seboj.

Izpravnik je sedel po turško, potrkal se s pestmi po prsih in zaklical: »vivat!« potem pa je zgrabil grofa za jedno nogo, začel pripovedovati, da je imel dva tisoč rubljev, a da mu jih je ostalo samo petsto, da on lahko stori, kar koli hoče, če mu le grof dovoli. Stari rodbinski oče se je prebudil in je hotel iti; pa ga niso pustili. Lepi mladi človek je poprosil ciganko, naj gre plesat z njim valček. Konjenik se je hotel pobahati s svojim prijateljstvom z grofom, je vstal iz svojega kota in objel Turbina.

— Oh, ti moj golobček! rekel je, — zakaj si šel od nas? he? — Kam si se peljal? Oh, ti grof, že vem, kam si se peljal, nagajivec.

Turbinu to bratenje, ne vem zakaj, ni ugajalo. Ni se smejal, le molče je pogledal konjeniku v obraz in mu je nenkrat rekel neko tako surovost, da je bilo konjeniku hudo in ni dolgo vedel, za kaj naj bi smatral to razžalitev: za šalo ali ne. Nazadnje se je odločil, da hoče vse imeti za šalo, nasmejal se in šel zopet v kot k svoji ciganki, ji zagotavljat, da jo vsekako vzame po Velikinoči. Zapeli so drugo pesem, pri tretji so zopet zaplesali, napivali drug drugemu na zdravlje in bili veseli. Šam-

panjca ni bilo konca. Grof je mnogo pil. Oči so mu postale solzne; opotekal se pa ni, plesal je še bolj, govoril trdo in tudi lepo pel v zboru in spremljal Stešo, ko je pela »Družbi nežno je volnjenje«. V sredi plesa je kupec, posestnik gostilnice, prišel prosit goste, naj gredó domu, ker je že tri ura.

Grof je prijel kupca za óvratnik in mu vkažal plesati ž njim. Kupec se je branil. Grof pa je vzel steklenico šampanjca, postavil kupca na glavo, ukazal ga tako držati, in je v obči smeh počasi izlil nanj vso vsebino.

Danilo se je že. Vsi razen grofa so bili blede in utrujeni.

— Vendar, meni je čas v Moskvo, rekel je nakrat in vstal. — Pojdite k meni, tovariši. Sprejmite me..., in napijmo se čaja.

Vsi so bili zadovoljni, izvzemši zaspalega pomeščika, ki je ostal tu, stlačili so se v tri sani, ki so stale pred hišnimi vrati, in se odpeljali v veliko gostilnico.

VII.

— Zapreči! zakričal je grof, vstopivši v občno sobano velike gostilnice z vsemi gosti in cigani. — Šaška! ne cigan Šaška, ampak moj, povej poštarju,

da ga ubijem, ako bodo konji slabi. Da, daj nam čaja! Zavaljševski! Skrbi za čaj, a jaz pojdem k Iljinu — pogledam, kaj je ž njim, pristavil je Turbin in se je odpravil po hodniku v ulanovo sobo.

Iljin je bil ravno končal igro, zaigral ves denar do zadnje kopejke in ležal zdaj na divanu iz razruvane žimaste snovi ter vlekel žimo jedno za drugo iz divana, deval jo v usta, grizel jo in zopet izpljuval. Dve lojevi sveči, katerih jedna je dogorela že do papirja, sta stali na mizi, pokriti s kartami, pa se slabo borili z jutranjo svetlobo, ki se je prikazovala skozi okna. Nikake misli niso težile ulanove glave; nekaka gosta megla igralne strasti je zakrivala vse njegove dušne sile, niti kesanja ni bilo. Poskusil je misliti o tem, kaj mu je zdaj početi, kako odpotovati brez vsake kopejke denarja, kako plačati petnajst tisoč zaigranih erarnih denarjev, kaj poreče polkovni poveljnik, kaj poreče mati, kaj porekó njegovi tovariši — polotil se ga je tak strah in stud do samega sebe, da je, želeč pozabiti samega sebe, vstal in začel hoditi po sobi, in zopet se je jel spominjati vseh najmanjših podrobnostij minole igre: predstavljal si je, da dobiva

nazaj, da je vzdignil devetico, dva tisoč stavil na pikovega kralja, na desno položi damo, na levo asa, zopet na desno želodnega kralja — in vse je zgubljeno, ali če na desno šestico, na levo želodnega kralja, tedaj bi dobil vse nazaj, in postavil bi vse na jedno karto in dobil kakih petnajst tisoč rubljev, kupil bi konja za ježo od polkovnega poveljnika, pa še par drugih konj in voz. No, kaj pa potem, lepo, lepo bi se imel!

Zopet je legel na divan in jel grizti žimo.

— Čemu pojo pesmi v sedmi sobi? pomislil je, — gotovo se zabavajo pri Turbinu. Še jaz pojdem tja in se dobro napijem.

Tačas je vstopil Turbin.

— Nu, ali si prignal na kraj, a? zakričal je.

»Naredim se, kakor da spim,« mislil je Iljin, — »sicer moram govoriti ž njim, če tudi se mi dremlje.«

Vendar je Turbin šel k njemu in ga pogladil.

— Nu, kaj, ljubeznivi prijatelj, ali si pognal, zaigral? Govori.

Iljin ni odgovoril.

Grof ga je potegnil za roko.

— Zaigral. No, kaj je tebi mari, zagodrnjal je Iljin, z zaspanim, nezadovoljnim glasom, ne da bi se kaj ganil.

— Vse ?

— Nu, da. Kaj pa je potem. Vse. Kaj tebi to mari ?

— Poslušaj, govori resnico, kakor tovarišu, rekel je grof, pod vplivom izpitega vina razpoložen k rahločutnosti, nadalje gladeč ga po laseh. — Zares, ti si se mi priljubil. Govori resnico ! če si zaigral erarne novce, hočem ti pomagati, kajti sicer bode prepozno.... Ali so bili erarni denarji ?

Iljin je skočil z divana.

— Če hočeš, da govorim s teboj, ne govori z menoj o tem, da... prosim, ne govori z menoj — kroglja v čelo, to jedino mi je še ostalo ! rekel je z resničnim obupanjem, z rokama zatisnil obraz in zajokal, če tudi je malo poprej še mislil o konjih za ježo.

— Ej ti, lepa devica ! Komu se ne pripeti kaj takega ! To še ni taka nesreča, vse še popravimo. Počakaj me tukaj.

Grof je zapustil sobo.

Kje stanuje pomeščik Luknov ? vprašal je natakarka.

Natakarka se je ponudil, da popelje grofa tja. Grof je stopil v sobo, ne da

bi se zmenil za govorjenje sluge, da je gospod ravno kar prišel in se ravno slači. Luknov je v ponočni suknji sedel pred mizo in štel nekaj kupov bankovcev, ki so ležali pred njim. Na stolu je stala steklenica renskega vina, katero je on tako ljubil. Od dobička si je dovolil to veselje. Luknov je hladno, strogo, čez očala pogledal grofa, kakor bi ga ne mogel spoznati.

— Vi me ne poznate, kakor se zdi, rekel je grof in z odločnimi koraki stopil proti mizi.

Luknov je spoznal grofa in vprašal:

— Kaj želite?

— Rad bi igral z vami, rekel je Turbin in sedel na divan.

— Zdaj?

— Da.

— Drugikrat z veseljem, grof, ali sedaj sem truden in se pripravljam, da pojdem spat. Morda ljubo malo vinca, to je dobro vince.

— Ali jaz bi sedaj rad malo poigral.

— Meni se ne ljubi več igrati. Morda pojde kdo drugi izmed gospode; jaz ne bodem, grof! Mi že blagovolite oprostiti.

— Torej ne bodete?

Luknov je zmajal z ramama in dal s tem razumeti, da obžaluje, ker ne more izpolniti grofove želje.

— Ali ne boste na nikak način?

Zopet je odmajal.

— Jaz vas jako prosim... Kaj bode-
dete igral?...

Molčanje.

— Ali bode-
te igral? vprašal je
grof drugič: — poglejte!

Ravno tako molčanje in bister pogled čez naočnike v grofov obraz, na katerem se je pokazala jeza.

— Ali bode-
te igral? je glasno za-
kričal grof, udaril po mizi tako, da je
steklenica renskega vina padla na tla in
se razbila. — Mari niste igrali slepar-
sko? Ali bode-
te igral, vprašam vas
tretjič.

— Rekel sem, da ne. To je res
čudno, grof! pa tudi jako nespodobno
je, človeku postaviti na grlo nož, opazil
je Luknov, ne da bi bil povzdignil oči.

Sledilo je kratko molčanje in ta
čas je postajal grofov obraz vedno bolj
bled. Nakrat je omamil Luknova strašen
udar po glavi. Pal je na divan in se
pripravljaj pograbiti denarje — in za-
kričal je s tako presunljivo obupnim
glasom, kakoršnega bi ne bilo mogoče
pričakovati od njegove vedno mirne in

veličastne postave. Turbin je pobral denar, ki je ležal na mizi, odrinil slugo, ki je pritekel gospodu na pomoč, in s hitrimi koraki odšel iz sobe.

— Če hočete zadoščenja, sem vam na razpolago, v svoji sobi ostanem še pol ure, pristavil je grof, povrnivši se k Luknovim durim.

— Malopridnež! ropar! — slišalo se je od tam. — Tožil te bodem pred kazenskim sodiščem.

Iljin je, ne zmeneč se za grofove obljube, ležal še vedno v svoji sobi na divanu, in davile so ga solze obupanja. Spoznanje resnice, katero je skozi čudno zmes čustev, mislij in spominov, napolnjujočih njegovo dušo, privabila grofova prijaznost, sočutje, ga ni zapustila. Upov bogata mladost, čast, občno spoštovanje, sanje ljubezni, — vse to je bilo za zmiraj izgubljeno. Vir solzâ se je jel izsuševati. Premirno čuvstvo obupnosti se ga je pollaščevalo vedno bolj in bolj in vedno česče je mislil na samomor, katera misel se mu ni več gnusila, pa ga tudi ni več strašila. Ta čas so se zaslišali tudi grofovi koraki.

Na Turbinovem obrazu so se še videli sledovi jeze, roke so se mu nekoliko tresle, ali v očeh mu je lesketalo veselje in zadovoljnost.

— Na, dobil sem! rekel je in vrgel na stol nekaj kupov bankovcev. — Preštej, če je vse? Pa hitro pridi v občno sobano, jaz takoj odpotujem, pristavil je, in kakor bi ne opazil velikega veselja in velike hvaležnosti, izražajoče se na ulanovem obrazu, je žvižgaje neko cigansko pesem odšel iz sobe.

VIII.

Šaška, trdno prepasan z jermenom, je naznanil grofu, da so konji že pripravljeni, ali je prosil, da pojde poprej po grofovo suknjo, ki je veljala tristo rubljev, z ovratnikom, in vrne ta grdi modri medvedov kožuh temu zanikrnežu, ki ga je zamenjal pri načelniku plemstva; Turbin mu je pa rekel, da mu suknje ni treba iskati in se je šel v svojo sobo preoblačit.

Kavaleristu, sedečemu molčé poleg svoje ciganke, se je vedno zdehalo. Izpravnik je zahteval vodke, vabil vso gospodo, da pojde takoj k njemu zajutrkovat, in zagotavljal, da pojde njegova žena zagotovo plesat s cigankami. Lepi mlad človek je duhovito razlagal Iljuški, da je klavir veliko popolnejši, in se na kitari ne da igrati B-moll. Uradnik je otožen pil v kotu čaj, kakor

bi se po dnevi sramoval svoje razuzdanosti. Cigani so se po cigansko prepirali med seboj in hoteli še enkrat proslaviti gospoda, a Steša se je ustavljal rekoč, da bi se jezil barorajt (po ciganski grof ali knez, ali bolje velik gospod). Šploh je pa pri vseh ugašala že poslednja iskra živahnosti.

— No, za slovó še eno pesem in koračnico domov, je rekel grof, vstopivši v popotni obleki v sobo svež, vesel, lep, bolj kakor kdorkoli.

Cigani so znova seli v krog in ravno se pripravili, da zapoje, ko je prišel Iljin s kupcem bankovcev v rokah in poklical grofa v stran.

— Imel sem vsega skupaj petnajst tisoč eraričnih denarjev, a ti si mi dal šestnajst tisoč tristo, rekel je: — ti so torej tvoji.

— Dobro! Daj!

Iljin je oddal denarje in boječe pogledal grofa, odprl usta, kakor bi želel kaj povedati; a je samo zarudel tako, da so mu solze stopile v oči, potem je prijel grofa za roko in mu jo začel stiskati.

— Odpravi se, Iljuška... poslušaj me... tu imaš denar; samo spremite me s pesmijo iz mesta. In vrgel mu je na kitaro tisoč tristo rubljev, katere je

bil prinesel Iljin. Kavaleristu je pa grof pozabil dati sto rubljev, katere si je bil izposodil pri njem.

Bila je že deseta ura zjutraj. Solnce se je že bilo pokazalo izza streh; ljudstvo se je že gibalo po ulicah, kupci so že davno odprli prodajalnice, plemenitaši in uradniki so se vozili po ulicah, gospe so hodile po gostilniškem dvorišču, ko so tolpa ciganov, izpravnik, konjenik, lepi mladi človek, Iljin in grof v modrem medvedjem kožuhu, prišli na stopnice pred gostilnico. Bil je solnčen dan in tajalo se je. Tri trojke (trije vpreženi konji) s kratko podvezanimi repi, gazeči z nogami po redkem blatu, so se približale stopnicam, in vsa vesela družba je jela sedati na sani. Grof, Iljin, Steša, Iljuška in Steša-sluga so seli na prve sani.

Blücher je bil ves zmešan in mahajoč z repom je oblajal ojesnega konja. V druge sani je pa sela druga gospoda, tudi s cigankami in cigani.

Še pri gostilnici so se sani uvrstile in cigani so skupno zapeli.

Trojke s pesnimi in zvonci so premerile vse mesto do mestnih vrat, odri-vajoč prav na trotoare vse vozove, ki so jih srečavali.

Jako so se čudili kupci in neznanci, posebno pa še znanci, ki so jih srečavali, videč blagorodne plemenitaše, vozeče se ob belem dnevu po ulicah, pojoč s cigankami in cigani.

Ko so prišli do zapore, so se vozovi ustavili in vsi so se jeli poslavljalati od grofa.

Iljin, ki je v slovo dosti pil in je ves čas sam ravnal konje, je nakrat postal žalosten, jel prigovarjati grofu, da ostane še en dan, ko se je pa prepričal, da to ni mogoče, je popolnoma nepričakovano ves solzen jel poljubljal novega tovariša in obetati, da takoj poprosi, naj ga prestavijo k huzarjem, v ravno tisti polk, pri katerem je služil Turbin. Grof je bil posebno vesel; konjenika, kateri ga je zjutraj že kar tikal, je podrl v zamet, v izpravnika je dražil Blücherja. Steško je prijel za roko in jo hotel odpeljati s seboj v Moskvo, naposled je pa skočil na sani, postavil poleg sebe Blücherja, ki je vedno hotel stati na sredi. Šaška je še poprosil konjenika, da pojde po grofovo suknjo in jo pošlje za njima, potem pa tudi on skočil na kozla. Grof je zaklical: »Pojdimo!« in odkril kapo, mahal ž njo kvišku in po vozniški žvižgal konjem. Trojke so se razšle.

Daleč spredaj se je videla jedno-
lična, s snegom pokrita ravnina, po
kateri se je vila rumenoblatna pot.
Svetlo sol ce se je lesketalo na talečem
se snegu in prijetno grelo v obraz in
hrbet. Od potnih konj se je valila para.
Zvonček je žvenkljal. Neki mužik z
vozom, ki je pripeljal po razvoženi
cesti, se je hitro uganil na stran, gazeč
s čevlji, premočenimi od ličja po otajani
poti; debela, rdeča kmetica, z otrokom
zavitim v ovčji kožuh, sedela je na
drugem vozu in poganjala s konci
vajeti belo kljuse z grdim repom. Grof
se je nakrat spomnil Ane Fedorovne.

— Nazaj! zaklical je.

Voznik ga ni razumel hitro.

— Obrni nazaj! Pojdemo še v
mesto! Hitro!

Trojka se je zopet peljala v mesto
in se ustavila pri lesenih stopnicah pred
hišo gospe Zajčeve. Grof je hitro bežal
gori po stopnicah, tekel skozi prednjo
sobo in salon in našel vdovico še spečo.
Prijel jo je za roko, privzdignil iz po-
stelje, poljubil na zaspani očesci in hitro
tekel nazaj. Ana Fedorovna se je še
pol zaspana le oblizavala in popraše-
vala, kaj se je zgodilo? Grof je skočil
v sani, zaklical na voznika in se ni več
ustavljal, pa tudi ni več mislil niti na

Luknova, niti na vdovico, niti na Steško, temveč le na to, kaj ga čaka v Moskvi, in se odpeljal za zmiraj iz mesta K.

IX.

Minolo je kakih dvajset let. Mnogo vode je steklo v tem času, mnogo ljudij je umrlo, mnogo se jih je rodilo, mnogo vzraslo, mnogo postaralo; še več se je pa porodilo in pomrlo — mislij; mnogo lepega, pa tudi mnogo slabega je poginilo, mnogo lepega, mladega vzraslo in še več za življenje nesposobnega in spačenega se je pojavilo na ta svet božji.

Grof Teodor Turbin je bil že davno ubit v dvoboju z nekim inozemcem, katerega je bil na ulici pretepel s koročačem. Njegov sin, podoben mu kakor dve kaplji vode, star že triindvajset let, je služil v konjiški gardi. Nravstveno pa mladi grof Turbin ni bil podoben očetu svojemu. Še sence ni bilo na njem teh bujnih, strastnih, ali bolje povedano razpašnih navad minolega veka. Poleg bistrega uma, omike in podedovane nadarjenosti so ljubezen do spodobnega in ugodnega življenja, praktično presojevanje ljudij in razmer, premišljenost in previdnost bile njegove glavne lastnosti. V službi je grof

hitro napredoval, v triindvajsetem letu je bil že poročnik.... Ko se je pripravljala vojna, je spoznal, da je ugodnejše za napredovanje, če prestopi v aktivno vojsko, in prestopil je kot stotnik v huzarski polk in hitro dobil bataljon.

Meseca maja 1848. leta je šel C. polk skozi K. gubernijo, in baš tisti bataljon, kateremu je zapovedoval mladi grof Turbin, je moral prenočevati v Morozovki, vasi Ane Fedorovne. Ana Fedorovna je še živela, pa se je bila tako postarala, da se ni imela niti sama več za mlado, kar pomeni pri ženski mnogo. Jako je odebelela, pa v ti beli debelosti so se videle velike mehke gube. Nikoli se ni več peljala v mesto, saj je le še s težavo zlezla v voz; a ostala je še vedno dobrodušna in tudi neumna, kar sedaj lahko povemo, ker ni več mikala s svojo lepoto. Pri nji sta živela njena hčer Liza, triindvajsetletna ruska vaška krasotica, in njen bratec, znani nam konjenik, ki je v dobrovoljnosti napravil vse svoje imetje in našel na stare dni zavetišče pri Ani Fedorovni. Lasje na glavi so mu bili že popolnoma osiveli, zgornje ustno upalo, toda brkice je imel skrbno počrnjene. Gube niso pokrivale le njegovega čela in lic, temveč tudi nos in vrat, hrbet mu je bil

pripognen: ali vendar je postavljaj svoje slabe krive noge še vedno kakor kak konjenik.

V malem salonu stare hišice, z durmi na balkon in okni odprtimi na star, zvezdi podoben lipov vrt, sedela je vsa družina, in domačica Ana Fedorovna, sivolasa, v vijolčasti kožemajki, je sedela pred okroglo mizo iz rdečega lesa in razkladala karte. Stari bratec je sedel pri oknu v čistih belih hlačah in svetlomodri suknjici ter pletel vrvice iz bele pavole, katero delo ga je naučila njegova nečakinja in katero je jako ljubil, kajti delati ni mogel ničesa drugega več in oči so mu bile že pre-slabe, da bi čital časopise, ki so mu bili jako priljubljeni. Pimočka, rejenka Ane Fedorovne, se je zraven njega učila svoje naloge po navodilih Lize, ki je poleg tega pletla za ujca nogavice iz kozje volne. Poslednji žarki zahajajočega solnca so, kakor vselej ob tem času, razdrobljeni prodirali pošev skozi lipov drevored v krajno okno in stojalo pri njem. Na vrtu in v sobi je bilo tako tiho, da se je slišalo, kako so mimo okna frfotale lastovke, ali je v sobi tiho vzdihnila Ana Fedorovna ali zakrhal starček in preložil jedno nogo na drugo.

— Kako se položi to? Lizika, pokaži, no. Jaz pozabim vselej, rekla je Ana Fedorovna in ponehala predevati karte.

Liza je stopila, ne da bi prenehala delati, k materi in pogledala v karte.

— Oh, zmešala ste, draga mamica! rekla je, predevaje karte, — tako le mora biti. Vendar se izpolni, kar ste si namenila, pristavila je in skrivaj vzela jedno karto.

— Ti me vselej ogoljufaš! pa praviš, da pojde!

— Ne, je že prav, pojde. Izšlo se je.

— No, dobro, dobro, nagajivka! Ali ni treba čaja?

— Ukazala sem že zažgati samovar. Takoj pojdem. Ali prinesem sem?... No, končaj hitro nalogo, Pimočka, in pojdiva tekat.

In Liza je odšla skozi vrata.

— Lizika! Lizika! spregovoril je ujec, skrbno gledajoč svoje rogovilice, — kakor se kaže sem zopet izpustil petljo. Na, vdeni mi jo zopet, golobičica.

— Takoj, takoj! samo sladorja ukažem nasekati.

In res je čez tri minute pritekla v sobo, šla k njemu in ga prijela za uho.

— Zato, da drugikrat ne bode izpuščal petelj, rekla je s smehom: —

vi tudi niste naredili dobro svoje naloge.

— No, dobro, dobro, poravnaj, naredil se je nekak vozelj.

Liza je vzela rogovilice, vzela si iglo iz las, katere je sedaj malo zmešal veter, ki je pihljal skozi okna, in ko je z iglo dobila petljo, pretaknila je dva ali tri krat in dala rogovilice njemu.

— No, poljubite me za to, rekla je, postavila mu rdeča ličica in zataknila kito — danes vam dam čaja z rumom, ker je petek.

Odšla je zopet v sobo, kjer se je pripravljala čaj.

— Ujček, pojdite pogledat; huzarji gredo k nam! zaslišal se je od tam močan glas.

Ana Fedorovna in bratec sta šla v sobo za čaj, iz katere so bila okna na vas, pogledat huzarje. Iz okna se je videlo jako malo. Skozi prah se je opazilo le toliko, da se giblje po cesti neka četa.

— Škoda, sestrice, opomnil je ujec Ani Fedorovni: — škoda, da je v hiši tako malo prostora, krilo pa še ni izgotovljeno, povabil bi častnike k nam. Huzarski častniki so lepi, veseli, mladi ljudje; kar gledal bi jih.

— Kaj, prav presrčno rada bi; pa bratec, sam veš, da ni prostora, moja spalnica, Lizina soba, salon, pa ta soba, pa je vse. Kam jih hočem dejati, presodi sam. Starosti je očistil sobo Mihajlo Matvejev, pravijo, da je sedaj čedna.

— Ali mi bi tebi, Lizika, poiskali izmej njih ženina, lepega huzarja! rekel je ujec.

— Ne, jaz nočem huzarja; jaz hočem ulanca: ali niste služil vi pri ulancih, ujec?... Teh pa jaz nočem. Vsi so predrzni ljudje, kakor pravijo.

In Liza je malo zardela, potem se pa z nova zasmejala s svojim glasnim smehom.

— Ustijuška teče semkaj; poprašati jo moramo, kaj je videla, je pripomnila.

Ana Fedorovna je ukazala poklicati Ustijuško.

— Ne da bi ostala pri delu; kaj je bilo treba teči gledat vojake, rekla je Ana Fedorovna — no, kaj, kje so se nastanili častniki.

— Pri Jeremkimovih, gospa. Dva sta, in kako lepa! Jeden je grof, pravijo.

— Kako mu je pa ime?

— Kazara, ne, Turbinov, — oh nisem si zapomnila, ne zamerite.

— Neumnica, ničesa ne veš povedati. Povedala bi vsaj, kako mu je ime.

— Koj, tečem takoj poizvedet.

— Že vem, da se ti razumeš na to: — ne, Danilo naj gre; recite mu, bratec, da naj gre poprašat, če gospoda častnika česa potrebujeta; z vso spoštljivostjo naj pove, da je gospodarica ukazala poprašat.

Starca sta sedla v sobi za čaj, Liza je pa šla v sobo za dekle, da spravi v škatljico nasekani sladkor. Ustjuša je tam pripovedovala o huzarjih.

— Gospica, golobica, kako lep je ta grof, rekla je, pravi kerubinček s črnimi obrvi. To bi bil kakor nalašč ženin za vas.

Druge dekle so se pritrjujoče nasmehnile; stara varuhinja, sedeča z nogavico pri oknu, je vzdihnila in pridržavaje sapo molila neko molitev.

— Tebi so se torej prikupili huzarji, rekla je Liza: — ti znaš pripovedovati. Prinesi mošta, Ustjuša, da ž njim postrežemo huzarjem.

In Liza se je zasmejala in odšla s sladkornico iz sobe.

— Rada bi videla, kak je ta huzar, mislila si je, ali ima črne ali rumene lase? In jaz mislim, da bi se tudi on rad seznanil z nami. Tako pa pojde

dalje, in ne zve, da sem jaz bila tukaj in mislila nanj. In koliko je šlo že takih mimo mene. Nikdo me ne vidi razen ujca in Ustjuše. Naj bi se še tako česala, naj bi imela še take rokave, nikomur bi se ne priljubila, mislila je in vzdihnila, gledaje svojo belo, polno roko. Gotovo je visoke postave ter ima velike oči in majhne brčice. Ne, že dvaindvajset let imam, ali nikdo se še ni zaljubil v mene razen kozavega Ivana Ignatiča. Pred štirimi leti sem bila še slepa, ali vendar se ni nikdo veselil moje mladosti, — oh, jaz sem nesrečna, nesrečna vaška gospica.

Glas materin, kliče jo nalivat čaj, je vaško gospodično vzbudil iz te zamišljenosti. Stresla je glavo in odšla v sobo za čaj.

Najboljše stvari pridejo vselej nepričakovano; in čimbolj se trudiš, tem slabše je. V vaseh se navadno malo brigajo za dobro vzgojo in baš zaradi tega je ta vzgoja dobra. Tako je bilo tudi z Lizo. Ana Fedorovna ji vsled svojega omejenega uma in lahkomišljenosti ni dajala nobene vzgoje. Učila je ni niti godbe, niti toli potrebne francoščine; nepričakovano je rodila od pokojnega moža zdravo, lepo dete, — hčerko — oddala jo dojili in pestunji,

oblačila jo v katunasto obleko in čeveljčke od kozjega usnja, pošiljala jo na sprehod in nabirat gobe in jagode, najela je šestnajstletnega semeniščnika, da jo je učil brati, pisati in računati. In čez šestnajst let je nepričakovano videla v Lizi vedno veselo dobrodušno prijateljico in pridno gospodinjo v hiši. Po svoji dobrodušnosti je Ana Fedorovna vedno imela rejenke, bodisi otroke svojih tlačanov bodisi najdenke. Liza se je pečala ž njimi že od desetega leta, učila jih je, oblačila jih, vodila v cerkev in kregala jih, če so preveč razsajali. Nato je prišel v hišo še oslabei, dobrodušni stric, na katerega je bilo treba gledati kakor na otroka. Družina in kmetje so se obračali do mlade gospodične s prošnjami in boleznimi, katere je zdravila z meto, bezgom in kafernim cvetom. Gospodinjstvo je prešlo v njene roke, ne da bi bila prav vedela kako in kdaj. Pojavila se je neutolažljiva potreba ljubezni, ki se je izražala samo v prirodi in veri. Iz Lize je nepričakovano postala pridna, dobrodušna, vesela, samostojna, čista in jako pobožna žena. Vsled majhne nečimernosti jo je le bolelo, ko je videla svoje sosede stati v najnovejših modrih klobukih poleg sebe v cerkvi. Do solz se

je včasih jezila nad svojo staro čmerno materjo in njenimi muhami; nadlegovale so jo tudi ljubezenske sanje v najgrših in najsurovejših oblikah; — pa koristna delavnost, katera ji je bila postala prava potreba, jih je razganjala, niti jeden madež ni pal v svetlo, pokojno dušo deklice, razvijajoče se v polni fizični in moralni krasoti. Liza je bila srednje postave, prej polna nego suha; oči je imela sive, majhne, z lahko, temno senco na spodnji trepalnici; imela je dolge in rdeče kite. Hodila je široko in se majala kakor raca. Izraz njenega obraza, ko je kaj delala in je ni kaj vznemirjalo, je, rekli bi, govoril vsem, ki so se zagledali vanj: dobro in lepo je živeti na svetu tistemu, ki ima koga, ki ga ljubi, in čegar vest je čista. Še v jezi, vznemirjenju, skrbi in žalosti, je odsevalo skozi solzo, stisnjeno levo obrv, stisnjena ustna, v jamicah njenih lic, v kotih ustnic in v blestečih očeh, ki so bile vajene smejati se in veseliti življenja, kakor proti njeni volji nespri- deno, odkrito srce.

X.

Bilo je še vroče, če tudi se je solnce bližalo zapadu, ko je prišel eskadron v Morozovko. Spredaj po prašni vaški

ulici je tekla pisana krava iz razpršene črede, semtertja je malo postala in mukajoč gledala krog sebe, ne da bi se spomnila, da se mora umakniti na stran. Kmečke starke, babe, otroci in gosposki posli, ki so se gnetli na obeh straneh ceste, so gledali huzarje. V gostem oblaku prahu so se ponavljali huzarji na rujavih, obrzdanih, redko rezgetajočih konjih počasi dalje. Na desni strani eskadrona sta široko sedeč na lepih vrancih jezdila dva častnika. Jeden je bil poveljnik grof Turbin — jako mlad človek, drugi pa nedavno imenovani praporščik Polozov.

Iz boljše kočje je prišel huzar v beli jopi, odkril se in stopil k častnikoma.

— Kje je za naju odločeno stanovanje, vprašal je grof.

— Za vašo svetlost? odgovoril je vojak in se stresel po vsem telesu: tukaj pri starosti sem očistil sobo. Prosil sem v grajščini, pa so rekli, da ni prostora. Pomeščica (veleposestnica) je jako huda.

— No, dobro, rekel je grof, ko je zlezel s konja in stegoval noge pred starostovo kočjo: ali je že prišel moj voz?

— Izvolil je priti, vaša svetlost! odgovoril je vojak in pokazal s čepico usnjato vozovo streho, ki se je videla v vratih, in skočil je naprej v vežo, ki je bila natlačena s kmeti, ki so se zbrali, da vidijo častnika. Jedno starko je celo podrl, hitro odprl duri v očiščeno sobo in se umaknil grofu v stran.

Soba je bila dovolj velika in prostorna, ali ne popolnoma čista. Komorni sluga, Nemec, oblečen kakor gospod, je stal v sobi, izbiral perilo iz kovčega, ko je bil poprej postavil železen posteljnjak in postlal postelj.

— Pfuj! kako stanovanje! rekel je grof jezno. — Mari ni bilo mogoče dobiti boljšega kje v graščini.

— Ako vaša svetlost ukažete, tečem hitro v graščino, odgovoril je vojak: — pa ta hiša tudi ni dosti prida, malo boljša je videti nego kmečka koč.

— Sedaj ni treba. Pojdi!

In grof je legel na postelj in oprl glavo na roko.

— Johan! zakričal je na komornega slugo: — zopet si naredil kup na sredi! Kaj ne znaš postlati kakor gre.

Johan je hotel popraviti.

— Ne, ni treba... In kje je ponočno suknja? nadaljeval je z nevoljnim glasom.

Sluga mu je dal ponočno suknjo.

Predno jo je grof oblekel, jo je pogledal.

— Tako je. Niti te lise nisi izpral iz nje. Ali moreš še slabše služiti! Iztrgal je slugi iz rok suknjo in jo oblekel, potem pa pristavil: — Povej, ali delaš to nalašč?... Jeli čaj pripravljen?

— Nisem utegnil, odgovoril je Johan.

— Tepec!

Na to je grof vzel pripravljen francoski roman in ga dovolj dolgo molčé bral: Johan je prišel v vežo zakurit samovar. Videti je bilo, da je bil grof slabe volje, najbrže vsled utrujenosti, prahu, ozke obleke in praznega želodca.

— Johan! zakričal je znova: — podaj račun o tistih desetih rubljih. — Kaj si kupil v mestu?

Grof je pogledal podani račun in naredil nepovoljno opazko o draginji kupljenih stvari.

— K čaju daj ruma.

— Ruma nisem kupil, rekel je Johan.

— Lepo! Kolikokrat sem ti že rekel, da mora biti rum!

— Denarja ni bilo zadosti.

— Zakaj pa ni kupil Polozov? Dobil bi ga pri njegovem slugi.

— Praporščik Polozov? ne vem. Kupili so le čaja in sladorja.

— Živina!... Pojdi!... Samo ti me spraviš ob potrpljenje... Vedi, da pijem na potu vselej čaj z rumom.

— Tukaj sta za vas dve pismi od štaba, rekel je komorni sluga.

Grof je ležé razpečatil pismi in jel čitati. Vstopil je z veselim izrazom praporščik, ki je bil odpeljal eskadron.

— Nu, kaj, Turbin? Tukaj je dobro, kakor se kaže. Truden sem pa, moram reči. Vroče je bilo.

— Prav dobro! Umazana, smrdeča soba, in ruma ni, pomisli: tvoj tepec ga ni kupil, moj tudi ne. Bi mu bil vendar rekel.

In čital je dalje. Ko je prečital pismo do konca, ga je zmečkal in vrgel na tla.

— Zakaj nisi kupil ruma? vprašal je baš ta čas tiho v veži praporščik svojega slugo? Saj si imel denar.

— Kaj bomo mi vse sami kupovali! Jaz naj vse kupujem; oni Nemec pa kadi le tobak, to je vse.

Zdelo se je, da drugo pismo ni bilo neprijetno, kajti grof ga je čital s smehljajem na obrazu.

— Od koga je? vprašal je Polozov, ko se je povrnil v sobo in pripravljaj postelj na klopi pri peči.

— Od Mine, odgovoril je grof veselo in mu podal pismo. — Hočeš prečitati? Kako mična je ta ženska!... v resnici je boljša od vseh naših gospodičen... Poglej, koliko čuvstva in uma je v tem pismu!... Sama jedna stvar ni prav — denarja me prosi.

— Da, to ni prav, pritrdil je praporščik.

— Res sem ji obečal; ali sedaj smo na potu, da... sicer ji pa pošljem, če bodem še tri mesece poveljnik eskadronu. Žal mi ni, kaka mičnost!... a? govoril je smeje in z očmi sledeč poteze Polozovega obraza, kateri je čital pismo.

— Strašno je napak, ali ljubeznivo je, kakor se kaže, te zares ljubi, odgovoril je praporščik.

— Hm! Vse bi bilo! Samo te ženske ljubijo istinito, kadar ljubijo.

— Ali, od koga je pa ono pismo? vprašal je praporščik, ko je podal nazaj pismo, katero je čital.

— Tako. Pisal mi je neki jako umazan gospod, kateremu sem na kartah dolžen, ali me opominja že tretjokrat... sedaj mu ne morem dati... neumno

pismo! odgovoril je grof, očitvidno nejevoljen vsled tega opominjanja.

Precej dolgo po tem razgovoru sta molčala oba častnika. Praporščik je molčé pil čaj — bil je vidno pod grofovim vplivom — semtertja pogledal krasno mračno lice Turbinovo, kateri je bistro gledal v okno in si ni upal začeti razgovora.

— A kaj, utegne iti prav dobro, obrnil se je grof nakrat k Polozovu in veselo stresel glavo: če bode še letos v liniji kako avanzovanje, pridem še na vrsto in prehitim ritmojstre pri gardi.

Pri drugem kozarcu se je sukal razgovor ravno o ti stvari, ko je vstopil stari Danilo in sporočil, kar mu je naročila Ana Fedorovna.

— Da, ukazali so še vprašati, ali niste sin grofa Teodora Ivaniča Turbina? pristavil je sam od sebe Danilo, ko je izvedel ime častnikovo in se je spomnil prihoda pokojnega grofa v mesto K. — naša gospa Ana Fedorovna so bili ž njim jako znani.

— To je bil moj oče, pa povej gospej, da sem jako hvaležen, ničesa ni treba, samo to bi prosil, ako bi bilo mogoče dobiti kako čistejšo sobo kje v gradu.

— Nu, zakaj to? vprašal je Polozov, ko je Danilo odšel: — ali ni vse jedno? jedno noč bodi tu ali tam? in bodeva jim nadležna.

— Še to! Dovolj smo se potikali po kurnikih!... Brž se vidi, da nisi praktičen človek... čemu bi se ne poslužila, če se je tudi le jedno noč mogoče nastaniti, kakor se spodobi ljudem? In še prav veseli naju bodo.

— Samo to je zoprno, če je ta gospa zares dobro poznala mojega očeta, nadaljeval je grof in smehlja se pokazal svoje bele zobe. — Nerač slišim kaj o svojem očetu, vselej je na vrsti kaka škandalozna dogodka ali pa kak dolg. Zaradi tega se ne snidem rad s temi očetovimi znanci. Sicer je bil tedaj tak čas, pristavil je resno.

— Jaz ti še nisem povedal, rekel je Polozov: Srečal sem bil poveljnika ulanske brigade Iljina. On bi te rad videl; strašno ljubi tvojega očeta

— Kakor se kaže, je ta Iljin pravi umazanec. Glavna stvar je pa, da ti ljudje, ki so poznali mojega očeta in se hočejo meni prikupiti, pripovedujejo kot ljubeznive stvari o mojem očetu take neumnosti, da me je kar sram. On je bil res — jaz presojam stvari nepristransko — prenačel človek in je storil,

veš, stvari, o katerih se ne more reči, da so lepe. Sicer je pa vse to delo dobe. V našem času bi bil pameten človek, kajti bil je silno nadarjen, to se mora reči.

Čez četrto ure se je vrnil sluga in sporočil prošnjo grajščakinje, da naj prideta prenočevat v grad.

XI.

Ko je izvedela, da je huzarski častnik sin grofa Teodora Turbina, bila je Ana Fedorovna polna skrbi.

— On je, golobček moj!... Danilo! hitro teci in povej, da jih prosim, naj prideta k nam, rekla je in hitro odšla v služabniško sobo. — Lizika! Ustjuška! Pripraviti je treba tvojo sobo, Liza. Ti pojdeš v strijčevo sobo, a ti... bratec! prenoči v obednici. Jedna noč ne dene nič.

— Nič, sestra! na tla ležem.

— Lep mora biti, ako je podoben očetu. Videla ga bodem, golobčka... Le grej, Liza! Ali oče njegov je bil lep... Kam neseš mizo? pusti jo tu, rekla je Ana Fedorovna vsa zbegana. Dve postelji prinesi — jedno vzemi pri oskrbniku, prinesi kristalni svečnik, ka-

teri mi je podaril brat za god, in deni vanj voščeno svečo.

Naposled je bilo vse gotovo. Liza se ni zmenila za zbeganost svoje matere in je pripravila svojo sobo za dva častnika. Prinesla je čisto, po rezedah dišeče perilo in pripravila postelji, vkažala postaviti steklenico vode, svečo zraven na mizo, pokadila je z dišečim papirjem v služabniški sobi in se sama preselila s svojo posteljico v strijčevo sobo. Ana Fedorovna se je malo umirila, sela zopet na svoje mesto, vzela v roke tudi karte, pa ni razkladala. Oprla se je na svojo okroglo roko in se zamaknila. »Čas, čas, kako hiti! rekla je šepetaje sama s seboj. Mari je že dolgo tega? Zdi se mi, kakor da ga vidim sedaj pred seboj. Oh, šaljivec je bil! — In solze ji stopijo v oči. — In sedaj Lizika... ali ona ni to, kar sem bila jaz v njenih letih... lepo dekle, pa ne to, kar sem bila jaz...«

— Lizika, ti obleci na večer oblačilo iz volnenega muzelina.

— Ali ju povabite, mamica? Bolje bo, da ne, odgovorila je Liza, čuteč nepremagljivo vznemirjenje, ko je pomislila, da bode videla častnika: — rajši ne, mamica!

V resnici ju ni želela toliko videti, kakor se je bala kake vznemirjujoče sreče, katera jo je čakala, kakor se ji je zdelo.

— Morda se želita sama seznaniti, Lizika, rekla je Ana Fedorovna, gledaje njene lase, misleč si: »Ne, to niso lasje, kakoršne sem imela jaz v teh letih... Ne, Lizika, kako bi ti želela...« In v resnici je nečesa jako želela svoji hčeri, ali ženitve z grofom ni mogla pričakovati, teh odnošajev, kakor so bili z očetom njegovim, ni mogla želeti, — ali nekaj takega je jako želela hčeri svoji. Morda je hotela preživeti v duši svoje hčere to, kar je preživela s pokojnikom.

Starec konjenik je bil tudi nekoliko zbegan po grofovem prihodu. Šel je v svojo sobo in se zaprl vanjo. Čez četrto ure se je povrnil v atili in modrih hlačah in z zbegano — zadovoljnim izrazom na obrazu, s kakoršnim deklica prvi krat oblači plesno obleko, ter je šel v sobo, namenjeno za gosta.

— Pogledam sedanje huzarje, sestra! Pokojni grof je bil pravi huzar. Pogledam, pogledam...

Častnika sta že davno prišla po zadnjih stopnicah v sobo, jima določeno.

— No, vidiš, ali ni bolje tukaj, rekel je grof, ki je kar v prašnih čevljih legel na pripravljeno postelj, mari tukaj ni bolje nego v kmečki sobi s ščurki.

— Bolje je že, bolje, ali bodeva nekako obvezana tem ljudem...

— Neumnost! Biti je treba praktičen človek. Gotovo so strašno zadovoljni... Sluga, zakričal je, prosi, da kako zakrijejo to okno, če ne, bode vleklo po noči.

V tem trenutku je vstopil starec, da se seznani s častnikoma. Če tudi je nekoliko zarudeval, vendar ni zamudil povedati, da je bil tovariš pokojnega grofa, da sta s pokojnikom bilo prijatelja in rekel je celo, da mu pokojnik ni pokazal le enkrat svoje naklonjenosti. Ali je razumel kot naklonjenost to, da mu ni vrnil posojenih sto rubljev, ali to, da ga je vrgel v zamet, ali pa to, da se mu je posmehoval, tega ni pojasnil.

Grof je bil s starcem - konjenikom jako uljuden in se mu je zahvalil za obisk.

— Oprostite, da ni vse lepo, grof, — skoro bi bil rekel: vaša svetlost — tako se je že odvadil občevanju z imenitniki — sestrina hiša je majhna. In

tukaj takoj obesimo kaj, pa bode dobro, pristavil je starček in odkrevsal je iz sobe s pretvezo, da gre povedat, da se kaj obesi čez okno, v resnici pa zaradi tega, da prej naznani prihod častnikov.

Lepa Ustjuša je prišla, da razgrne čez okno gospejino ogrinjalo. Poleg tega ji je gospodična naročila, da naj vpraša, ako želita gospoda čaja.

Dobro prenočišče je, kakor se je zdelo, dobro vplivalo na grofa: veselo se smehlja je se je šalil z Ustjušo, tako da mu je celo Ustjuša rekla šaljivec, poprašal jo je, je-li gospodična lepa. Na vprašanje, če želita čaja, je odgovoril, da ga more prinesti, ali glavno je, da večerja njegova ni še pripravljena, in bi zatorej bilo dobro kaj vodke in kaj za pod zob, in heres, če ga imajo.

Strijček je bil v velikem veselju zaradi uljudnosti mladega grofa in je povzdigoval mladi častniški rod do nebes, rekoč, da so sedanji ljudje mnogo izvrstnejši od prejšnjih.

Ana Fedorovna se ni ujemala — boljši od grofa Teodora Ivanoviča pač ni bil nikdo — naposled se je resno razjezila, a je samo suho opomnila, da »za te, bratec, je tisti boljši, ki ti zadnji govori na srce. Gotovo, da so postali

sedaj ljudje urneji, ali grof Teodor Ivanovič je vendar tako plesal škotsko in bil tako ljubezniv, da lahko rečem, da je tedaj vsem zmešal glave, ali on se ni menil z nobenim drugim nego z menoj, bili so torej tudi v starih časih dobri ljudje.«

Sedaj je prišlo poročilo, da gosta zahtevata vodke, heresa in pa kaj za pod zob.

— Nu, kaj pa ti, bratec! Ti nikoli ne narediš tega, kar bi moral. Treba je bilo ukazati, pripraviti večerjo, rekla je Ana Fedorovna. — Lizika pripravi, kar je treba!

Liza je tekla v čumnato po gobe in surovo maslo, kuharju je pa rekla speči reberca.

— Ali ti je ostalo kaj heresa, bratec?

— Ne, sestra, jaz ga tudi nisem imel.

— Kako ne, saj ga piješ s čajem.

— To je rum, Ana Fedorovna.

— Mari ni vsejedno? No, pa dajte rum — saj je vsejedno. Kaj bi ne bilo bolje povabiti ju semkaj, bratec? Ti veš vse. Saj ne bodeta zamerila, če ju povabimo?

Konjenik je izjavil, da je porok za to, da grof po svoji dobroti ne odreče in ju vsekako pripelje. Ana Fedo-

rovna je šla, sama ni vedela zakaj, po gro-gro obleko, in pokrit se z novo čepico, Liza pa je imela toliko dela, da ni utegnila sleči svoje rožaste katoninaste obleke s širokimi rokavi, v kateri je bila. Pri tem je pa bila strašno vznemirjena, zdelo se ji je, da jo čaka kaj presenetljivega, prav kakor bi črn nizek oblak visel nad njeno dušo. Ta grof-huzar, ta lepi mož se ji je zdel neko povsem novo, nepojmljivo, prelepo bitje. Vse, kar on misli in govori, mora biti umno in resnično; vse, kar on dela, mora biti pošteno; vsa njegova vnanjost mora biti lepa. Tega ni dvomila. Ko bi ne zahteval 'kaj za pod zob' in heresa, temveč bajna mazila in blagih dišav, bi se ne čudila, ne zamerila bi mu, temveč bi bila trdno prepričana, da mora tako biti.

Grof je bil takoj zadovoljen, ko mu je konjenik sporočil sestrino željo, počesal je lase, oblekel suknjo in vzel cigarnico seboj.

— Pojdiva, rekel je Polozovu.

— Pač je bolje, da ne greva, odgovoril je praporščik: *Ils ferant des frais pour nous recevoir.*

— Neumnost! to jih osreči. Tudi sem že po ovinkih izvedel, da je ondu

lepa hčerka... Pojdimo, rekel je grof francoski.

— Je vous en pris, messieurs ! rekel je konjenik, samo zaradi tega, da pokaže, da tudi on zna francoski, da tudi razume, kaj sta se menila častnika.

XII.

Liza je zardela in povesila oči, kakor bi imela opraviti z nalivanjem čaja, bala se je pogledati častnika, ko sta stopila v sobo. Ana Fedorovna je baš nasprotno skočila kvišku, poklonila se in ne obrnivši oči od grofovega obraza, začela mu pripovedovati, da je nenavadno podoben svojemu očetu; potem mu je predstavila svojo hčer, ponudila mu čaja, sadnega soku in vaše sadne pastile. Za praporščika se vsled njegovega skromnega vedenja ni nikdo zmenil, česar je pa bil še vesel, ker le tako je mogel dobro do vseh podrobnosti ogledati lepoto Lize, katera ga je presenetila. Strije je pa poslušal razgovor sestre z grofom in z že pripravljeno besedo na jeziku čakal priložnosti, da začne pripovedovati konjenijske svoje spomine. Grof je bil pri čaju, prižgavši si močno smodko, od katere je Liza le s trudom zdrževala

kašelj, jako zgovoren in prijazen. Sprva je zinil katero le v prenehljajih dolgega govora Ane Fedorovne, a nazadnje je pa govoril že skoraj le on sam. Le nekaj je malo presenečalo poslušalce, v svojem govoru je rabil besede, katere v njegovi družbi niso bile spodtakljive, a so bile tukaj vendar predrzne. Ana Fedorovna je bila malo preplašena, Liza je zardevala do ušes, ali grof tega ni zapazil in bil je vedno jednako priprost in ljubezniv. Liza je molčé polnila čaše, dajala jih ni gostoma v roke, postavljala jih je le bližje k njima, in ne da bi se mogla iznebiti vznemirjenja, je s hrepenenjem poslušala grofovo govorjenje. Njegove ne baš umne pripovedke in njegovo spodtikanje v govorjenju jo je malo pomirilo. Ni slišala od njega takih umnih govorov, kakor jih je pričakovala, v vsem ni našla te popolnosti, katero si je nejasno predstavljala o njem. Pri tretjem kozarcu čaja, potem, ko so se njene plahe oči srečale jedenkrat z njegovimi, in on ni povetil oči, temveč je premirno, skoro smeje se, dalje gledal v njo, je že čutila neko zoprnost do njega in hitro je našla, da ni nič posebnega na njem, da se v ničemur ne odlikuje od vseh teh, katere je že videla, da ni bilo vredno

bati se, samo nohte ima dolge in čiste, drugače pa ni nobene posebne lepote na njem. Liza je ne brez neke notranje otožnosti popustila svoje sanjarije o njem, pomirila se je, samo pogled molčečega praporščika, kateri je, kakor je čutila, vpiral oči v njo, jo je še vznemirjal. »Morda pa ni ta, ampak ta« mislila si je.

XIII.

Po čaju je starka povabila gosta v drugo sobo.

— Ali se nočete oddahnuti, gospod grof? vpraševala je. S čim bi vaju zabavali, draga gosta? nadaljevala je po zanikalnem odgovoru, — kartate gospod grof? Pa bi se pridružil še bratec, in bi zaigrali, kar si že bodi...

— Da, ti sami igrati preferanso, odgovoril je konjenik; tako pa dajmo v kupe. Bodete, grof? in vi bodete tudi?

Častnika sta pritrdila, da hočeta delati vse, kar bode ugajalo ljubeznivi gospodi.

Liza je prinesla iz svoje sobe stare karte, iz katerih je ona ugibala, če kmalu mine nahod Ani Fedorovni, če se povrne danes strijc iz mesta, kamor se je peljal, ali pride soseda, i. t. d. Te karte, če tudi so se že rabile kaka dva me-

seca, so bile čistejše, nego tiste, iz katerih je ugibavala prihodnjost Ana Fedorovna.

— Vidva morda ne igrata nizko, vprašal je strije. — Mi igramo z Ano Fedorovno po pol kopeke... in ona nas obigra vse.

— Oh, kakor hočete, jaz jako rad, odgovoril je grof.

— No, po kopeki v bankovcih! že zaradi dragih gostov naj gre: naj obigrata mene starko, rekla je Ana Fedorovna in sela v svoj naslonjač, popravlja si plešo.

»Morda jih pa obigram za cel rubelj,« pomislila je Ana Fedorovna, ki je dobila na stara leta malo strasti do kart.

— Hočete, da vas naučim igrati s tablico in — mizerami, rekel je grof. To je jako kratkočasno.

Vsem se je jako prikupil novi petrogradski način. Strije je celo zagotavljal, da ga je že znal, da je nekaj takega kakor boston, samo da je že malo pozabil. Ana Fedorovna ni ničesar razumela in tako dolgo ni razumela, da je bila prisiljena, smejoč se in prikimavajoč z glavo, potrditi, da sedaj ji je že vse jasno. Veliko smeha je bilo sredi igre, ko je Ana Fedorovna samo z asom in kraljem napovedala mizere in ostala

s šestico. Začela je zgubljati glavo, boječe se smehljati in hitro zagotavljati, da se še ni popolnoma privadila po novem. Vendar so zapisovali na njo, in to veliko, tembolj ker je grof, vaje igrati visoko, igral previdno in dobro in nikakor ni razumel, zakaj ga praporščik suje pod mizo in zakaj da dela take napake pri vistovanju.

Liza je prinesla še jabolčnega kolača, treh vrst sadnih sokov in pa na neki poseben način namočenih oportskih jabolk. Nato je stopila materi za hrbet in gledala igro, semtertja pogledavajoč častnika, grofove roke z belimi, tenkimi, rožastimi očiščenimi nohti, katere so skušeno, gotovo in lepo metale karte in pobirale ubitke.

In zopet je Ana Fedorovna, z neko razdraženostjo bijoč karte drugim, dokupivši do sedmih, propala brez treh in na zahtevanje bratovo zapisavši kako popačeno številko, se popolnoma zmedla in prenaglila.

— Nič, mamica : jih že še obigrate, rekla je Liza, hoteč mater izmotati iz smešnega položaja. — Strijca obigrate, ko se zavozí.

— Ko bi mi ti pomagala, Lizika ! rekla je Ana Fedorovna in zbegano pogledala svojo hčer. — Ne vem, kako ...

— Jaz tudi še ne znam tako igrati, odgovorila je Liza, skrbno seštevajoč materi nasprotno ubitke. — Tako zgubite veliko in Pimočki ne ostane nič za obleko, pristavila je šaljivo.

— Da, tako se zaigra lahko deset rubljev v srebru, rekel je praporščik, gledajoč Lizo in želeč začeti pogovor ž njo.

— Ali ne igramo v bankovcih? vprašala je Ana Fedorovna in jih pogledavala vse tri.

— Jaz ne vem kako, samo jaz ne umem računati v bankovcih, rekel je grof. — Kako je to, kaj so bankovci?

— Da, sedaj že nikdo ne računa z bankovci, reče strijc, kateri je previdno igral in bil na dobičku.

Starka je ukazala prinesiti kipečega vina; sama ga je izpila dve kupici, zardela in zdelo se je, kakor bi se ne menila za nič več. In stremen belih las se ji je izmuzal izpod čepice, ali ona jih ni popravila. Najbrže se ji je zdelo, da je zaigrala milijone in je popolnoma propala. Praporščik je vedno pogosteje suval grofa z nogo. Grof je zapisoval starkine izgubljene ubitke. Naposled je prenehala igra. Kakor se je tudi prizadevala Ana Fedorovna slepiti se, pristavljati svojim zapiskom in delati se, da se moti v računu in ne

zna škrti, vendar je bila vsa potrta od veličine svoje izgube; na zadnje se je pokazalo, da je izgubila devetsto dvajset ubitkov. »To je v bankovcih devet rubljev,« je nekolikokrat vprašala Ana Fedorovna, ki ni pojmla velikosti svoje izgube, dokler ji ni brat razložil, da je izgubila dvaintrideset in pol rublja v bankovcih in da jih mora vsekako plačati. Grof pa še ni štel, koliko je dobil, vstal je in šel k oknu, kamor je Liza devala prigrizke in kjer je iz škatlje jemala na krožnik gobe za večerjo, in storil je to, kar je ves večer tako želel in ni mogel praporščik; mirno in prosto se je jel razgovarjati ž njo o vremenu.

Praporščik je bil sedaj v jako neprijetnem položaju. Ana Fedorovna se je odkrito razsrdila, ko sta odšla grof in zlasti Liza, katera jo je pridržavala pri dobri volji.

— Vendar, kako grdo je, da smo vas tako obigrali, rekel je Polozov, da bi kaj rekel. — To je naravnost brezvestno.

— Pa še izmislili ste si neke tablice in mizere, katerih jaz ne umem: torej koliko že znaša to v bankovcih?

— Dvaintrideset, dvaintrideset in pol rublja, trdil je konjenik, kateri je bil

pod vplivom dobička jako židane volje: le daj denarce, sestra, daj.

— Vse vam dam; ali več me ne vjamete, toliko ne priigram vse življenje.

Ana Fedorovna je odšla močno se gugajoč v svojo sobo in prinesla devet rubljev v bankovcih. Le po odločnem zahtevanju strijčevem je plačala vse.

Polozova je že obhajal strah, da bi Ane Fedorovna ne jela zmerjati, ako bi spregovoril ž njo. Molčé je po tihem odšel od nje k oknu in se pridružil grofu in Lizi, katera sta se razgovarjala pri odprtem oknu.

V sobi na mizi, pogrnnjeni za večerjo, stali sta dve lojeni sveči. Njiju svetloba se je včasih zazibala od sveže tople sape v majski noči. V oknu, odprtem na vrt, bilo je tudi svetlo, pa popolnoma drugače nego v sobi. Skoro polni mesec, že izgubljač zlati žar, priplaval je čez vrhove visokih lip in bolj in bolj osvetljeval bele, tanke oblačke, ki so ga včasih pokrili. V ribniku, katerega površje je bilo na jednom mestu posrebreno od meseca, oglašale so se žabe. V dišečem bezgovem grmu prav pod oknom, semtrtja zibajočem vlažne cvetove, so semtrtja letali in skakljali tički.

— Kako čudovito vreme je, rekel je grof, ko je stopil k Lizi in sedel na nizko okno: — vi, mislim, se mnogo sprehajate.

— Da, odgovorila je Liza, ne čuteč najmanjšega vznemirjenja v pogovoru z grofom: — vsako jutro grem po opravkih, drugače se pa tudi včasih sprehajam s Pimosko, malo rejenko.

— Prijetno je živeti na kmetih! rekel je grof in, pritisnivši na oko steklo, gledal sedaj na vrt, sedaj v Lizo: — ali po noči, pri mesečini, ne hodite na sprehod?

— Ne. Tri leta bode tega, ko sva se s strijcem sprehajala po noči, kadar je sijal mesec. Lotila se ga je bila čudna bolezen, da ni mogel spati, kadar je bil poln mesec. Soba njegova je obrnjena naravnost na vrt, in okno je nizko: mesec se je vpiral naravnost nanj.

— Čudno, opomnil je grof: — kakor se zdi, je ta vaša soba.

— Ne, jaz le danes prenočujem tukaj. V moji sobi ste vi.

— Mari res?... Oh, moj Bog! nikdar si ne odpustim tega nadlegovanja, rekel je grof, in v znamenje iskrenosti svojega čuvstva vzel steklo od očesa: ko bi bil vedel, da vas nadlegujem.

— Kako nadlegovanje! Nasprotno, jako veseli me. Strijčeva soba je tako prijetna, prijazna, okno je nizko, tako bom lepo sedela, dokler ne zaspim, ali pa se pojdem sprehajati na vrt, in se bom sprehajala v noči.

»Kako krasna in mila deklica,« mislil si je grof, znova pritisnivši steklo na oko, in gledaje jo je, kakor bi se popravljal na oknu, poskušal dotakniti se s svojo nogo njene nožice. »In kako prekanjeno mi je dala razumeti, da jo lahko vidim v vrtu, kadar želim.« Liza je pa izgubila v njegovih očeh mnogo vablljivosti; tako lahka se mu je zdela zmaga nad njo.

— In kako veselo mora biti, rekel je on, zamišljeno se oziraje v temne oblake: — prebiti tako noč v vrtu z bitjem, ki ga ljubiš.

Lizo so nekoliko vznemirile te besede in tudi to, da se je grof zopet kakor nehoté dotaknil njene noge. Predno je pomislila, rekla je nekaj, samo da bi se njena vznemirjenost ne zapazila. Rekla je: »Zares je prijetno, sprehajati se v mesečnih nočeh.« Nekaj ji je postalo neprijetno. Zaprla je škatljo, iz katere je izkladala gobe, in hotela iti od okna; ko je pa prišel k njima praporščik, je želela spoznati, kakšen človek je pa ta.

— Kako lepa noč je! ? rekel je.

»Tudi ta govori le o vremenu,« pomislila je Liza.

— Kako čudovit razgled! nadaljeval je praporščik: — toda mislim, vi ste se ga že dosti navžila, rekel je, po neki čudni, njemu lastni navadi, da je rad pravil neprijetne reči ljudem, ki so mu jako ugajali.

— Meni se ne zdi; vedno jedna in ista jed se pristudi, in jedne in iste obleke se tudi naveličamo, ali lepega vrta se ne naveliča, kadar se hoče sprehajati, posebno kadar je mesec visoko na nebu. S strijčevega okna se vidi ves ribnik, in nocoj ga bodem gledala.

— Ali slavcev ni pri vas, kakor se zdi? vprašal je grof jako nevoljen, da je prišel Polozov in tako preprečil, da ne more izvedeti natančno pogojev sestanku.

— Zmiraj so bili pri nas, lani so lovci jednega vjeli, in tudi letos je minoli teden jeden lepo zapel, pa se je stanovaj pripeljal z zvoncem in ga je prepodil. Tega bode tri leta, kar sva s strijcem sedela po dve uri v drevoredu in poslušala slavčevo petje.

— Kaj vam pripoveduje ta klepetulja? rekel je strije, stopivši k oknu.

— Ali bi vam ne bilo ljubo, prigrizniti kaj?

Po večerji, pri kateri je grof s hvaljenjem jedil in s svojo slastjo nekoliko pregnal slabo voljo gospodarice, sta se častnika poslovila in šla v svojo sobo. Grof je stisnil strijcu roko, v začudenje Ane Fedorovne je stisnil njeno roko, ne da bi jo poljubil, stisnil jo na to tudi Lizi in ji pogledal pri tem naravnost v oči in se ji lahko nasmehnil s svojim prijetnim smehljajem. To jo je zopet spravilo v zadrego.

In jako lep je, mislila si je, samo preveč se zanima zase.

XIV.

— Ali te ni sram? rekel je Polozov, ko sta se častnika vrnila v svojo sobo: — Jaz sem si nalašč prizadeval izgubljati in sem tebe suval pod mizo. No, ali ti ni nič hudo? kajti starka se je popolnoma razjezila.

Grof se je strašno zasmel.

— Smešna gospa! kako je bila razžaljena.

In on se je začel tako veselo smejati, da je celó Johann, ki je stal pred njim, pobesil oči in lahko se zasmel v stran.

— Zdaj pa imajo sina prijatelja rodbine!... ha, ha, ha! smejal se je dalje grof.

— To ni bilo prav. Meni se je smilila, rekel je praporščik.

— Glej jo, neumnost! Kako si še mlad! Kaj, ti si hotel, da bi jaz izgubil?! Zakaj naj bi zaigral? Tudi jaz sem izgubljal, ko še nisem znal. Deset rubljev, bratec, se dobro prileže. Treba je praktično gledati življenje. Ali ti ostaneš vedno tepec.

Polozov je umolknil; pri tem je želel sam misliti o Lizi, ki se mu je zdela nenavadno čisto, prekrasno bitje. Slekel se je in je legel na mehko, čisto postelj, pripravljeno zanj.

Kaka neumnost so vse te vojaške časti in vojna slava, mislil je, gledaje v okno, pregrnjeno s šalom, skozi kateri so prodirali mesečni žarki. —
— To je sreča — živeti v tihem zakotju z miloumno, priprosto ženo! to je trajna, resnična sreča!

Ali on ni povedal iz nekega vzroka svojih sanjarij bojnemu tovarišu, še omenil ni vaše deklice, dasi je bil prepričan, da tudi grof misli na njo.

— Zakaj se ne slečeš, vprašal je grofa, kateri je hodil po sobi.

— Ne vem, zakaj se mi ne ljubi spati. Ugasni svečo, jaz že tako ležem. In hodil je dalje gori in doli.

— Ne ljubi se mu spati, ponovil je sam pri sebi Polozov, ki je bil danes bolj nezadovoljen z grofovim vplivom nego kadarkoli, in pripravljen, upreti se mu. Jaz si že mislim, kake misli ti rojijo v tvoji počesani glavi! presojal je, gledaje za Turbinom. Videl sem, kako ti je ugajala. Pa ti nisi zmožen, razumeti tega priprostega, poštenega bitja, tebi je treba Mine in polkovniških lehkoživk.

In Polozov je že mislil spregovoriti ž njim, ali si je premislil. Čutil je, da se ne more prepirati ž njim, če tako sodi o Lizi, kakor sodi on; pa da tudi ne bode mogel pritrditi mu; kajti navadil se je že, tako pokoriti se njegovemu vplivu, kateri je zanj vsak dan težji in krivičnejši.

— Kam greš? vprašal je, ko se je grof pokrtil s čepico in stopil k durim.

— V stajo pojdem, pogledam, če je vse v redu.

Čudno, pomislil je praporščik, ugasnil je luč in si prizadeval, pregnati grde ljubosumne in sovražne misli do prejšnjega svojega prijatelja, katere so mu rojile po glavi, ter se je obrnil na drugo stran.

Ana Fedorovna je pa ta čas po svoji navadi nežno prekrižala in poljubila brata, hčer in rejenko ter odšla v svojo sobo. Že dolgo ni starka kak dan doživela toliko vtisov, tako, da še moliti ni mogla mirno: tožni a živi spomin na pokojnega grofa in mladega zlikovca, ki jo je tako brezbožno obigral, ji ni šel iz glave. Ko se je po navadi slekla in izpila pol kozarca kvasu, ki je stal na mizici pri stolu, je legla spat. Ljubljena njena mačka se je priplazila v sobo. Ana Fedorovna jo je poklicala, začela jo gladiti, prisluškovaje njenemu dromljenju, ali zaspala le ni.

»Ta mačka me moti,« pomislila je in jo pregnala. Mačka je lahko padla na tla, počasi migaje s kosmatim repom je skočila na klop pri peči; dekla, speča v sobi na tleh, je razgrnila svojo posteljo in zažgala ponočno svetilko. Na posled je pa še ona zasmrčala; le pred Ano Fedorovno je bežal spanec, ki bi upokojil njeno razdraženo domišljijo. Huzarjev obraz se ji je prikazal, ko je zatisnila oči, in zdelo se ji je, da se ji je kazal v raznih čudnih podobah, ko je z odprtimi očmi pri slabi svetlobi svetilnice gledala na predalnik, mizo, viseče perilo. Nakrat ji je bilo vroče pod odejo, zoperno ji je bilo bitje ure na mizici in

neznosno je smrčala dekla. Zopet so se ji misli o hčeri, o starem in mladem grofu, preferanci čudno mešale po glavi. Videla se je plesočo valček s starim grofom, videla je svoje polne, bele rame, čutila na njih nekake poljube in potem je videla, kako mladi grof objema njeno hčer. In zopet je zasmrčala Ustjuška...

»Ne, ni več tako, ljudje so drugačni. On bi bil šel za me v ogenj. In je tudi imel za kaj. Ta tepec pa spi, vesel, da je kaj priigral, ne da bi dvorjanil kaki dami. In kako je tedaj govoril meni na kolenih: Kaj hočeš, da ti storim? Ustrelil bi se takoj, in kaj hočeš? In ubil bi se bil, da sem mu rekla.

Nakrat so se zaslišali koraki po hodniku, in Liza v samem ogrnjenem robcu, vsa bleda in trepetajoča je pritekla v sobo in pala materi na posteljo....

Poslovivši se od matere, je bila šla Liza sama v bivšo strijčevo sobo. Oblekla je bila jopič in zavezala v robec svoje goste dolge lase, ugasnila svečo, vzdignila okno, sedla na stol in uprla zamišljeno oči v ribnik, ki je sedaj že bil v blestečem srebrnem sijaju.

Vsa njena navadna dela in zanimanja so se pokazala pred njo v po-

vsem novi luči. Stara, čmerna mati, kateri je bila nekako prirojena nepremišljena ljubezen, slabotni ali ljubeznivi strijc, posli, kmetje, obožavajoči gospodično, doječe krave in teleta — ta že tolikokrat umrla in obnovivša se priroda, sredi katere je ona vzrasla z ljubeznijo do drugih in od drugih, vse, kar ji je dajalo tako lahek, prijeten duševen oddih — vse to se ji je naenkrat pokazalo drugačno nego je bilo doslej, dolgočasno in nepotrebno. Kakor bi ji bil kdo rekel: »Neumnica, neumnica, dvajset let si delala neumnosti, služila nekomu in za nekaj in nisi vedela, kaj je sreča!« Ona je sedaj mislila to, gledaje v sredo svetlega mirnega vrta, silneje, silneje nego poprej je to mislila. In kaj jo je navelo na take misli? Nikakor ne nepričakovana ljubezen do grofa, kakor bi se dalo misliti. Nasprotno. On ji ni ugajal. Praporščik bi jo bil prej utegnil zanimati, ali on ni bil lep, bled je bil in nekako molčeč. Ona ga je nehoté pozabljala in z jezo in nevoljo se domišljala obraza. »Ne, ne to,« govorila je sama s seboj. Njen ideal je bil tako liričen, mičen! To je bil ideal, kateri bi mogel biti ljubljjen sredi noči, sredi prirode, ne rušec njene lepote — ideal, neobrezan za to,

da bi ga onečastil s kakim surovim činom.

S prva sta samota in nepričujočnost ljudij, kateri bi mogli nase obrniti njeno pozornost, učinili, da je vsa sila ljubezni, katero je v vsakega od njih jednako vložila Previdnost, bila še cela in neskalsjena v njenem srcu; sedaj je ona že predolgo živela z žalostno srečo, da je v sebi čutila nekaj in včasih odprla tajinstveno srčno posodo, da bi se veselila ob opazovanju njenih bogastev, da bi nepremišljeno izlila na koga vse, kar je bilo tam. Bog daj, da bi se do groba veselila te skope sreče. Kdo ve, če ni boljše in silneje ono? in če ni jedino resnično in mogoče?

»Moj Bog!« mislila je ona, — »mari sem zastonj prežila srečo in mladost in ali ju ... nikoli več ne bode?« in pogledala je na visoko nebo, svetlo okrog meseca, pokrito z belimi valovitimi oblaki, kateri so zakrivali zvezde in se bližali mesecu. »Če ta beli oblček doseže mesec, pomenja, da je res,« mislila je. Temen dimast pas se je potegnil po južni polovici svetlega kroga, in po malem je začela slabeti svetloba po travi, po vrhovih lip, po ribniku; temne sence dreves so bile slabše. Kakor bi provzročal mračno senco, ki je objemalo

prirodo, je lahki veter popihal po listju in prinesel v okno rosní duh listja, vlažne zemlje in pa cvetočega bezga.

»Ne, to ni resnica, tolažila se je — če slavec zapoje nocojšnjo noč, to pomenja, da je vse neumnost, kar mislim, in da ni treba obupavati,« mislila je. Dolgo je še sedela molče, kakor bi čakala nekoga, brez ozira na to, da se je znova vse osvetilo in oživeló in so zopet prišli oblaki nekolikrat na mesec in vse pomračili. Dremala je že tako na oknu, ko jo je vzbudil slavec s svojim gostoljenjem, ki se je glasno razlegalo daleč ob ribniku. Vaška gospodična je odprla oči. Zopet je z radostjo napolnilo njeno srce tajnostno soglasje s prirodo, katera se je mirno in svetlo razgrinjala pred njo. Oprla se je ob obe roki. Nekako utrudljivo sladko čuvstvo otožnosti je tlačilo njene prsi, in solze čiste, široke ljubezni, hrepeneče po uzadovoljenju, dobre tolažeče solze so zalile njene oči. Dela je roki križem na palico v oknu in položila nanjo glavo. Priljubljena njena molitev ji je sama od sebe prišla v srce, in tako je zadremala z mokrimi očmi.

Zbudila jo je roka, ki se je je dotaknila. Zbudila se je. Dotaknila se je je bila lahko in prijetno. Roka jo krep-

keje stisne. Nakrat se je spomnila položaja, zakričala, skočila po koncu, in sama sebe prepričevaje, da ni spoznala grofa, kateri je stal pod oknom, ves oblit z mesečno svetlobo, bežala iz sobe.

XV.

In res je bil grof. Zaslišavši kričanje deklice in hropenje stražnika za plotom, oglasivšega se na ta krik, se je spustil s čustvom ujetega tatu v tek po mokri travi v sredino vrta. Oh, kak tepec sem! rekel je nevedé sam sebi. Preplašil sem jo. Treba jo je bilo zbuditi lahneje, z besedami. Oh, jaz neokretna živina! Ustavil se je in poslušal. Stražnik je prišel skozi vrata v vrt, in vlekel za seboj palico po peščeni stezi. Treba se je bilo skriti. Spustil se je proti ribniku. Žabe so se hitro preplašile in poskakale izpod njegovih nog v vodo. Tukaj je, ne gledé na to, da zmoči noge, počenil in začel premišljevati, kaj je delal — kako je zlezal čez plot, iskal njeno okno in naposled zagledal belo senco, kako je nekoliko časa, pazeč na najmanjši sum, bližal se oknu in zopet se oddaljeval, kako se mu je zdelo gotovo, da ga ona pričakuje z nevoljo na njegovo počasnost, in kako se mu je zopet zdelo, da ni mogoče, da

bi se tako lahko odločila za sestanek, kako je naposled mislil, da se samo iz boječnosti, lastne vaški gospodični, dela, da spi, se odločno približal in jasno zagledal njen položaj, in se potem nakrat zaradi nečesa umaknil nazaj, a se potem zopet začel sramovati svoje boječnosti, šel pogumno k njej in se dotaknil njene roke. Stražnik je znova zahropel in zaškripavši z vrati odšel z vrta. Okno gospodičine sobe se je zaloputnilo in se zaprlo od znotraj z oknicami. Grofu je bilo to grozno zoperno. Veliko bi dal, ako bi bilo mogoče, začeti vse znova; sedaj ne bi ravnal več tako neumno... In tako čudovita deklica! tako sveža! sama mičnost! in zamudil sem priložnost! »Kako neumna živina sem!« Pri tem se mu ni še ljubilo iti spat, in šel je z odločnimi koraki razdraženega človeka brezmiselno dalje po lipovem drevoredu.

In tudi zanj je ta noč prinesla svoje mirodne darove nekake pomirljive otožnosti in potrebnosti ljubezni. Glinasto, semtertja s travo preraslo ali s suhimi vejami pokrito pot, so razsvetljevali v majhnih krogih skozi goste listje lip prodirajoči blede mesečni žarki. Neka pripognena veja, poraščena z mahom, je bila razsvetljena od strani. Srebrno listje je poredkem zašepetalo.

V hiši so utihnili zadnji glasovi, poga-sile vse luči; samo slavec je oživiljal s svojim petjem vse obširno, molčeče in svetlo prostranstvo. »Moj Bog, kakšna noč! kakšna čudna noč!« — mislil je grof in dihal vso dišečo svežost vrta. — »Nekaj mi je žal.« Kakor bi bil nezado-voljen s seboj in z drugimi, nezadovoljen z vsem življenjem. »O, prekrasna, mila deklica. Morda je bila zares razžaljena...« Tukaj so se njegove sanjarije pome-šale; mislil se je v tem vrtu z vaško gospodično v različnih, najintimnejših po-ložajih; potem je pa vlogo gospodične zamenila ljubezniva njegova Mina. »Kak tepec sem! Treba jo je bilo kar prijeti okrog pasu in poljubiti.« S takim ke-som se je povrnil grof v sobo.

— Praporščik še ni spal. Bil se je ravno obrnil na postelji z obrazom h grofu.

— Ali ne spiš? vprašal je grof.

— Ne.

— Povedati ti imam nekaj.

— No?

— Ne, bolje je, da ti ne povem... ali pa povem. Umakni noge.

— Grof, ki je bil v mislih že po-polnoma naredil križ čez intrigo, ki se mu je pokazila, je z živahnim smehlja-njem sedel na tovariševo postelj.

— Ali si moreš misliti, da mi je gospodična naznanila rendez-vous?

— Kaj govoriš? vzkliknil je Polozov, skočivši s postelji.

— No, poslušaj.

— Da kako? Kdaj? Ne more biti.

— Ko ste vi šteli preferanso, mi je povedala, da bode po noči sedela pri oknu in da je mogoče, zlezt v sobo. Vidite, kaj je praktičen človek, ko ste vi dame šteli, sem jaz stvar uravnal. Pa saj si slišal, tudi vpričo tebe je rekla, da bode sedela nocoj pri oknu in gledala proti ribniku.

— Da, to nama je kar tako rekla.

— Tega ne vem, ali je rekla hoté ali nehoté. Morda res ni hotela nakrat, ali podobno je bilo. Iz vsega je nastala strašna neumnost. Ravnal sem kakor bedak, pristavil je in se prezirajoče zasmel samemu sebi.

— Da, kaj? Kje si pa bil?

Grof je povedal, izključivši svoja neodločna približevanja, vse povedal, kakor je bilo.

— Sam sem pokazil; treba je bilo pogumnejše. Zakričala je in zbežala od okenca.

— Tako, ona je zakričala in zbežala, rekel je praporščik z okornim smehljajem kot odgovor na grofovo smejanje, ki je imelo nanj tak vpliv.

— Da. In sedaj je čas spati.

Praporščik se je obrnil s hrbtom proti durim in molče ležal kakih deset minut. Bog ve, kaj se je godilo v njegovem srcu; ali ko se je zopet obrnil, kazal je njegov obraz trpljenje in odločnost.

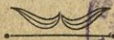
— Grof Turbin! rekel je z jeclja-jočim glasom.

— Kaj se ti meša, ali ne? odgovoril je mirno grof. — Kaj, praporščik Polozov?

— Grof Turbin! ti si malopridnež! zakričal je Polozov in skočil s postelje.

XVI.

Drugi dan je odšel eskadron. Častnika nista videla svojih gostiteljev, pa tudi poslovila se nista od njih. Mej seboj tudi nista govorila. Na prvem prenočišču sta se nameravala dvobojevati. Toda ritmojster Schulz, dober tovariš, odličen jezdec, ljubljén od vseh častnikov v polku, od grofa izbran za sekundanta, je stvar tako poravnal, da se nista bila, da celo nikdo ni v polku te zadeve izvedel, in Turbin in Polozov sta se, če tudi nista bila taka prijatelja kakor poprej, tikala in shajala pri pojedinah in kartah.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075037

